

Miljösamverkan
Sverige

Ekologisk kompensation

Handläggarstöd för en ökad användning och
samsyn

2021-07-01

Länsstyrelserna

**Miljösamverkan
Sverige**

Rapporten är godkänd av Miljösamverkan Sveriges styrgrupp 6 september 2019

Huvudmän

Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Jordbruksverket samt Havs- och vattenmyndigheten

Webbplats

www.miljosamverkansverige.se

E-postadress

miljosamverkansverige@lansstyrelsen.se

Omslagsbild

Omslagsbild av fotograf "Pexels", www.pixabay.com

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	5
FÖRKORTNINGAR.....	6
1 VAD ÄR EKOLOGISK KOMPENSATION?	7
När används ekologisk kompensation	7
Skadelindringshierarkin	7
Prövning i två steg	9
Skillnaden mellan skyddsåtgärd och kompensation	10
Additionalitet – ett grundläggande krav vid kompensationsåtgärder	13
Inriktning på åtgärder	13
2 LAGSTIFTNING	16
Bestämmelserna i detalj	17
Situationer där lagstöd saknas	21
3 RIMLIGHETSAVVÄGNING	23
När bör kompensationsåtgärder utredas?	23
Framtagande av förslag till kompensationsåtgärder	23
Rimlighetsavvägning	24
Allmänt om metodik	26
Steg för steg i rimlighetsavvägningen	27
Möjlighet att genomföra alternativa kompensationsåtgärder	30
4 MARKÅTKOMST	32
Tillgång till mark och rådighet	32
Långsiktigt skydd	33
5 VILLKORSSKRIVNING	34
Villkor om delegation	36
Uppskjuten fråga, eller utredningsvillkor	40
Kompensationsvillkor	46
Hur hanteras otydliga villkor genom tillsynen?	52
6 CHECKLISTOR	53
Tänk på det här när du granskar en kompensationsutredning	53
Checklista - Dispens från biotopskyddet	54
Checklista - Tillstånd/ dispens/ upphävande av naturreservat	58
Checklista - Natura 2000-tillstånd	62
Checklista - Dispens från artskyddet	68

Checklista - Prövningar enligt 9 kap. miljöbalken – miljöfarlig verksamhet	72
Checklista - Prövningar enligt 11 kap. miljöbalken – vattenverksamhet	78
Checklista - Detaljplaner.....	84
Checklista - Koncessioner	89
Checklista - Prövningar enligt väg- och järnvägslagen.....	93
7 ERFARENHETSBANK.....	98
Ny dragning av E 18 genom naturreservatet Sörmon, Värmlands län	100
Gruva i Kaunisvaara	104
Utbyggnad av Göteborgs hamn på ålgräsängar	106
Utökad bergtäkt i Falköping på habitat för mindre blåvinge.....	109
Ny korvsjö i Kila vid ombyggnation av bro	111
Kulverterad bäck vid kycklingstall	112
Dispens från Artskyddsförordningen med avseende på fåglar i Sörmon, Värmland	114
Gruva i Mertainen	115
Projekt "Bana väg", E 45 längs Göta älv.....	119
Generella biotopskydd.....	120
8 RÄTTSFALLSSAMMANSTÄLLNING.....	121

Inledning

Under den senaste sjuårsperioden har intresset för ekologisk kompensation ökat väldigt mycket hos myndigheter, politiker och verksamhetsutövare, både nationellt och internationellt. Det finns dock mycket stora skillnader i hur kompensation används vid miljöbalksprövningar.

Naturvårdsverket publicerade i mars 2016 en handbok om ekologisk kompensation (Handbok 2016:1) för att bidra till en ökad och mer konsekvent tillämpning av miljöbalkens bestämmelser om kompensation. Handboken fokuserar i huvudsak på de juridiska aspekterna av ekologisk kompensation. I samband med remissen av handboken och i dialog med handbokens användare har det identifierats en stor efterfrågan på fördjupad vägledning om de mer praktiska aspekterna kring hantering av frågor om ekologisk kompensation i ärendehandläggning – på länsstyrelserna i första hand.

Under våren 2018 startade därför Miljösamverkan Sverige upp ett projekt med syfte att verka för samsyn när det gäller tillämpning av ekologisk kompensation hos länsstyrelserna. Målet har varit att användningen av ekologisk kompensation ska öka och att hanteringen underlättas för den enskilde länsstyrelsehandläggaren. Erfarenheter och behov har kartlagts, dels genom enkäter till länsstyrelsehandläggare och konsulter, dels genom fördjupade intervjuer med handläggare inom olika kompetensområden på länsstyrelserna.

Projektet har utmynnat i en intern webbaserad samarbetsyta för länsstyrelsernas handläggare. Förhoppningen är att samarbetsytan ska vara en levande plattform för utbyte av erfarenheter och diskussion. De texter som lagts upp på webbsidan har även sammanställts i denna rapport, för att på så vis bli tillgängliga för en bredare krets och för att presentera materialet i ett samlat och överblickbart format.

Deltagare i projektet har varit Anna Lejon från Miljösamverkan Sverige (projektledare), Ida Sennström Agering från Länsstyrelsen Uppsala län, Lina Törnqvist från Länsstyrelsen Dalarna, Nina Rees från Länsstyrelsen Värmlands län, Susann Lundman från Länsstyrelsen Västra Götaland, Alexander Segersäll från Länsstyrelsen Örebro län (fram till 2019-04-12), Jörgen Sundin från Naturvårdsverket (fram till 2019-02-15), och Hasse Berglund från Naturvårdsverket (från 2019-02-15).

Maj 2019

Förkortningar

EK	Ekologisk kompensation
LBJ	Lagen (1995:1649) om byggande av järnväg Ibland även kallad banlagen.
LST	Länsstyrelsen, eller länsstyrelserna
MB	Miljöbalken (1998:808)
MKB	Miljökonsekvensbeskrivning
MKN	Miljökvalitetsnormer
MMD	Mark- och miljödomstolen Det finns fem stycken, belägna vid följande tingsrätter: Nacka, Vänersborg, Växjö, Umeå och Östersund. Före den 2 maj 2011 hette de miljödomstolen.
MPD	Miljöprövningsdelegationen Det finns tolv stycken, belägna vid följande länsstyrelser: Dalarnas län, Hallands län, Kalmar län, Norrbottens län, Skåne län, Stockholms län, Uppsala län, Västerbottens län, Västernorrlands län, Västra Götalands län, Örebro län och Östergötlands län.
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen Före den 2 maj 2011 hette den Miljööverdomstolen.
PBL	Plan- och bygglagen (2010:900)
PT	Prövningstillstånd
SOU	Sveriges offentliga utredningar
VU	Verksamhetsutövare
VägL	Väglag (1971:948)

Hänvisningar till lagparagrafer

kap. = kapitel

§ = paragraf

st. = stycke

p. = punkt

Kortform:

16:9 1 st. MB = 16 kap. 9 § första stycket miljöbalken

1 Vad är ekologisk kompensation?

”Ekologisk kompensation – fullständig eller partiell gottgörelse av skada på naturmiljö som utgör allmänna intressen, såsom arter, naturtyper, ekosystemfunktioner och upplevelsevärden. Gottgörelsen kan ske genom att den som orsakat skada tillför nya värden eller säkerställer befintliga värden som annars skulle riskera att gå förlorade”¹

När används ekologisk kompensation

Ekologisk kompensation ska användas för att gottgöra för de skador som uppstår på allmänna intressen, så som arter, naturtyper, ekosystemfunktioner eller upplevelsevärden, vid exploatering där skada inte går att undvika. Ekologisk kompensation kan ske genom att tillföra nya naturvärden eller skydda befintliga värden som annars skulle riskera att gå förlorade.

Några typer av kompensationsåtgärder kan vara restaurering, naturvårdsinriktad skötsel, nyskapande av livsmiljöer eller skydd av områden som annars riskerar att exploateras. En utgångspunkt vid kompensation är att kompensera ”lika för lika”, t.ex. om en våtmark exploateras är en möjlig kompensation att restaurera eller återskapa en ny våtmark. Det är dock ofta svårt att fullt ut kompensera för intrång som innebär förluster av naturvärden och ekosystemtjänster. I vissa fall kan det av praktiska skäl vara svårt att kompensera ”lika för lika”, eller så kan större naturvårdsnytta uppnås genom större flexibilitet. I dessa fall kan det finnas anledning att frångå principen att kompensera ”lika för lika”.

I prövningsärenden kan krav på kompensationsåtgärder ställas med stöd av flera olika lagrum i miljöbalken. Förutsättningarna är dock olika beroende på typ av prövning, läs vidare under Lagstiftning.

Att tänka på:

- När länsstyrelsen tar upp frågan om ekologisk kompensation (oftast i samrådskedet) är det viktigt att förklara varför ekologisk kompensation bedöms vara motiverat och vilken inriktning kompensationen bör ha.

Skadelindringshierarkin

Naturvårdsverket har definierat skadelindringshierarkin som *”ett hierarkiskt synsätt där skador i första hand ska undvikas, i andra hand, så långt det är praktiskt möjligt och rimligt minimeras och avhjälpas på plats och endast i sista hand kompenseras”².*

Vid exploatering ska skador i första hand undvikas genom en bra planering och lokalisering av den tänkta verksamheten. I andra hand ska det tas hänsyn till utformningen av verksamheten så att skadan av exploateringen begränsas så mycket som möjligt. I de fall ett tillstånd även ska innehålla villkor som reglerar efterbehandling och andra avhjälpandeåtgärder på plats, bör dessa inriktas på att så långt det är möjligt mildra de negativa effekter som uppstår. Om en skada eller olägenhet förväntas återstå efter ovanstående åtgärder vidtagits kan ekologisk kompensation bli aktuellt som en sista åtgärd.

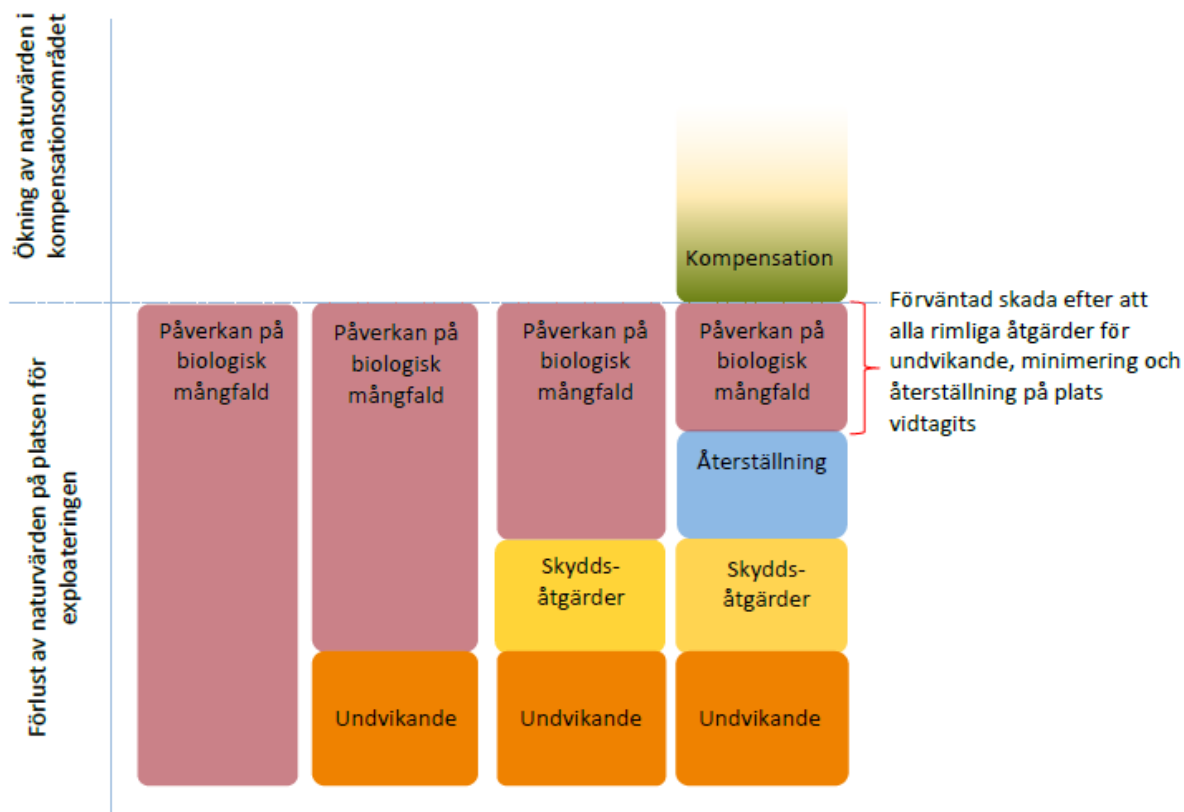
---

¹ Naturvårdsverkets Handbok 2016:1, Förkortningar och begrepp

² Naturvårdsverkets Handbok 2016:1, Förkortningar och begrepp

Att tänka på:

- Var uppmärksam på om de olika stegen i skadelindringshierarkin har följts och redovisats tydligt, innan kompensationsåtgärder bestäms.
- Där skadelindringshierarkin nämns i miljöbalken används begreppen ”förebygga, hindra, motverka” (2 kap. 3 § miljöbalken), eller ”förebygga, hindra, motverka, avhjälpa” (6 kap. 11 § punkt 5 och 35 § punkt 5). I SOU 2017:34 föreslogs att skadelindringshierarkin skulle skrivas in i ett flertal bestämmelser.
- ”Avhjälpan” är ett ord som kan användas både inom tillståndsprövningen, vid bestämmelser av villkor om förväntad påverkan av en verksamhet samt inom tillsynen, vid hantering av oförutsedda skador som uppstått på grund av en verksamhet. I det första fallet blir det inte fråga om kompensation, utan snarare någon form av skyddsåtgärder, medan det i det andra fallet finns möjlighet att diskutera kompensation. Läs vidare under Lagstiftning.

Figur 1. Skadelindringshierarkin innebär att alla rimliga åtgärder för att undvika och minimera påverkan från en exploatering ska vidtas innan behovet av kompensation fastställs³.

³ Figur: Naturvårdsverkets Handbok 2016:1

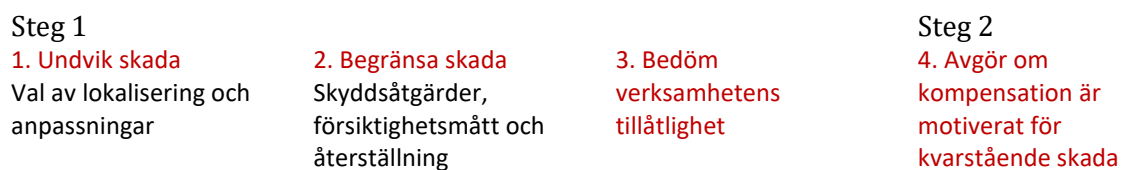
Prövning i två steg

Miljöbalkens hänsynsregler innehåller grundläggande krav på alla som ska bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som riskerar att innebära negativ påverkan på miljön. Kraven handlar om att välja en lämplig plats, använda bästa tillgängliga teknik och vidta försiktighetsmått. Att dessa krav får genomslag i miljöprövningen är grundläggande för att miljöbalkens syften ska kunna uppnås. En förutsättning för detta är att skadelindringshierarkin tillämpas och att konsekvenserna av verksamheten beskrivs utan hänsyn till planerade kompensationsåtgärder.

Det är därför viktigt att ha i åtanke att kompensation inte får leda till lägre krav vid prövning av en verksamhet eller att mer skada vid exploatering accepteras med hänvisning till att kompensationsåtgärder ska genomföras. För att undvika detta ska bedömningen vid en tillstånds- eller dispensprövning genomföras i två steg. I det första steget avgörs om verksamheten kan tillåtas eller ej med hänsyn till miljöbalkens hänsynsregler och andra grundläggande krav. Om verksamheten kan tillåtas blir steg två att bedöma om det mot bakgrund av den negativa påverkan som ändå uppstår finns skäl att genomföra kompensationsåtgärder.

Under det första steget ska prövningsmyndigheten säkerställa att verksamhetsutföraren i första hand undviker skada genom val av lämplig lokalisering (2 kap. 6 § miljöbalken), därefter ska skyddsåtgärder, försiktighetsmått och återställande åtgärder vidtas för att begränsa risken för skada. Först därefter bedöms verksamhetens tillåtlighet. Den så kallade stoppregeln i 2 kap. 9 § miljöbalken markerar en bortre gräns för vilken skada/olägenhet som kan accepteras. Om skada inte kan undvikas eller begränsas i tillräckligt stor utsträckning för att leva upp till miljöbalkens allmänna hänsynsregler ska ansökan avslås.

Kompensationsåtgärder ska inte vägas in vid prövning av verksamhetens tillåtlighet i steg ett. Utan tillkommer separat i steg två för att kompensera för de oundvikliga skador som uppstått efter att krav på rimliga skyddsåtgärder ställts i prövningen. Kompensationsåtgärder får alltså inte användas för att verksamheter ska kunna tillåtas.

Figur 2. Flödesschema över en tvådelad prövning.

Att tänka på:

- Det är viktigt att skilja mellan anpassningar, skydd- och skadebegränsande åtgärder, försiktighetsmått respektive kompensationsåtgärder. Kompensationsåtgärder genomförs för den oundvikliga skada som uppstår av en verksamhet trots att alla rimliga anpassningar och skyddsåtgärder vidtagits.
- Vid vissa prövningar är kompensation obligatorisk. Så är fallet när det gäller vissa Natura 2000-tillstånd (se 7 kap. 29 § första stycket punkt 3 miljöbalken) och dispens från naturreservatsföreskrifter och upphävande av naturreservat (se 7 kap. 7 § fjärde

stycket miljöbalken). Då blir kompensation ett krav för att en verksamhet ska få bedrivas eller en åtgärd ska få vidtas. Skadelindringshierarkin ska fortfarande tillämpas, men i de fall där kompensation är obligatorisk måste kompensationsfrågan bedömas och motiveras i beslutet.

Skillnaden mellan skyddsåtgärd och kompensation

För att kunna tillämpa principen om en tvådelad prövning är det nödvändigt att skilja på skadebegränsande åtgärder och kompensationsåtgärder när en verksamhet ska prövas. I underlaget för prövningen ska konsekvenserna utan föreslagna kompensationsåtgärder redovisas tydligt, så att prövningsmyndigheten kan ta ställning till om verksamheten kan tillåtas.

Kompensationsåtgärder hindrar inte att försämring eller förstörelse av naturvärdena uppkommer på platsen för exploateringen, medan skyddsåtgärder ser till att platsen kontinuerligt behåller sina naturvärden och sin ekologiska funktionalitet. En grundläggande förutsättning för att en åtgärd ska kunna betraktas som en skyddsåtgärd är att den faktiskt säkerställer att skadan på platsen för exploateringen minskar eller uteblir.

Tabell 1. Några exempel på skillnader mellan skadebegränsande åtgärder och kompensationsåtgärder.

Skadebegränsande åtgärder	Kompensationsåtgärder
• Normal efterbehandling eller återställande av ett verksamhetsområde är inte att betrakta som kompensation, utan bör i stället ses som skadebegränsande åtgärder som är en del av projektet. • I samband med breddning av en väg grävs ett mindre vattendrag om. Vid omgrävningen eftersträvas en så naturlig utformning av bäckfåran som möjligt, med meanderslingor och naturlig botten bestående av naturgrus och större stenar. En lämplig utformning av bäckfåran är här att betrakta som en skyddsåtgärd eller anpassning av verksamheten. • Vid genomförande av en detaljplan ska en allé med fem gamla ekar tas ner. I första skedet utreds om alla träd behöver tas ner. Det visar sig att detaljplanen kan justeras något vilket medför att alla träden kan stå kvar, däremot behöver en beskärning av träden genomföras.	• I samband med breddning av väg behöver ett mindre vattendrag kulverteras, då det inte finns någon annan rimlig lösning och naturvärden kommer då förloras. Ett biflöde till vattendraget kommer grävas om för att få en mer naturlig utformning med meanderslingor. • Vid genomförande av en detaljplan tas ett antal äldre ekar i en allé ner efter att länsstyrelsen lämnat dispens från det generella biotopskyddet. Dispensbeslutet villkoras med att de fem avverkade träden ska ersättas med nyplanterade ekar av viss ålder eller storlek, samt att de avverkade träden ska läggas i en faunadepå i ett närliggande naturreservat. Det råder dock delade meningar om återplantering räknas som kompensation eller som återställning.

• Två erosionsskydd behöver anläggas i ett vattendrag som är skyddat enligt Natura 2000. Skadelindringshierarkin följs genom att man på en av platserna istället flyttar vägen. Erosionsskyddet som anläggs utformas enligt bästa möjliga teknik och så naturanpassat som möjligt. • Exploatering innebär att en våtmark med naturvärden ska grävas ut för att anlägga en mellanlagringsdamm för vatten till konstsnötillverkning. Under planeringen av exploateringen tas hänsyn till de omkringliggande naturvärdena så att de inte påverkas. Utgrävningen av våtmarken planeras att göras så liten som möjligt. • En kommun behöver bygga en ny rondell och en ny väg i ett stadsnära grönområde. Området innehar inga särskilda naturvärden, men är ett viktigt grönt stråk och ett socialt område. Placeringen av rondellen anpassas så att det påverkar det gröna stråket så lite som möjligt.	• Ett erosionsskydd behöver anläggas i ett vattendrag som är skyddat enligt Natura 2000. Trots att erosionsskyddet utformas naturanpassat uppkommer skada på utpekade värden. Som kompensation tas ett äldre erosionsskydd bort på en annan plats och igenväxta sandrevlar röjs. • För att kompensera för skadan vid exploateringen av våtmarken behöver kompensationsåtgärder genomföras. Restaurering av våtmarker som röjning av träd och sly, eller att anlagda diken läggs igen är åtgärder som stärker våtmarkens funktion. • Det visar sig vid exploateringen att marken är sandig. Som kompensation för att en del av det gröna stråket tas i anspråk anläggs sandblottor och en faunadepå för insekter. Information om dessa värden sätts upp på platsen för att informera allmänheten. På grönytan sås ängsfrön in och marken ska skötas med slåtter i stället för gräsklippning. <i>Observera</i> att detta handlar om frivillig kompensation.

Att tänka på:

- Vid granskning av miljökonsekvensbeskrivning, miljöbedömningar eller andra handlingar är det viktigt att kontrollera att det tydligt framgår vilka åtgärder som bedöms utgöra skyddsåtgärder respektive kompensationsåtgärder, samt att konsekvenserna av verksamheten redovisas utan hänsyn till eventuella föreslagna kompensationsåtgärder.

Natura 2000

Vid störning på arter eller skada på livsmiljöer i ett Natura 2000-område och tillstånd enligt 7 kap. 29 § MB är utrymmet för flexibilitet ganska lågt. Det är höga krav på att kompensationen direkt ska stärka de specifika kvaliteter och funktioner som är avgörande för bevarandestatusen för de arter eller livsmiljöer som påverkas av exploateringen. Enligt kommissionens vägledning kan åtgärder exempelvis bestå av:

- återskapande en livsmiljö i ett nytt område eller utvidgning ett område som ska inkorporeras i Natura 2000-nätet
- förbättring av livsmiljön i en annan del av området eller i ett annat Natura 2000-område i proportion till projektets negativa följder eller
- i exceptionella fall förslag av ett nytt område enligt art- och habitatdirektivet

Biotopskydd

I biotopskydd bör kompensationsåtgärder utformas och lokaliseras utifrån ett funktionellt perspektiv. Vilka funktioner och värden kommer att skadas? Påverkan på de arter som är kopplade till den berörda biotopen ska bli så små som möjligt. Om det är svårt att ersätta den skadade biotopen kan en biotop med liknande funktion anläggas, tex så kan en våtmark ersätta ett igenlagt dike eller ett odlingsröse ersätta en stenmur. Om detta inte är möjligt eller lämpligt kan man göra en analys av om det finns brist på någon biotop i ett landskapsperspektiv och anlägga en sådan. Här ska de regionala handlingsplanerna för Grön Infrastruktur fungera som ett viktigt verktyg.

Infrastruktur

Även i infrastrukturprojekt är det viktigt att uppmärksamma upprätthållandet av en fungerande grön infrastruktur när man planerar typ av kompensation och lokalisering.

Artskydd

Vid artskyddsdispenser kan kompensationsåtgärder innehålla mer flexibilitet än när skyddade områden påverkas. Kompensationsåtgärden bör då ges en inriktning som motverkar den negativa påverkan som riskerar att uppkomma på artens population.

Naturreservat

Kompensationsåtgärder vid intrång i naturreservat ska ges en sådan inriktning att de bidrar till att syftet med det skyddade området kan uppnås. I normalfallet bör inte skydd av områden med väsentligt andra bevarandevärden eller med lägre värden inte accepteras som kompensation för intrång i ett naturreservat.

Vid åtgärder som påverkar friluftslivet i ett naturreservat är Naturvårdsverkets tolkning av begreppet naturvärde i 7 kap. 7 § MB att även friluftsvärden omfattas. Sålles kan även friluftslivet kompenseras vid behov.

Allvarlig miljöskada

Vid avhjälpande av allvarlig miljöskada enligt 10 kap. MB ska man både kompensera genom att återställa den skadade miljön och kompensera för de tillfälliga förluster av naturresurser och funktioner som uppstår i väntan på att området återhämtar sig. Ju längre tid det tar för skadan att läka desto mer behöver man kompensera för att uppnå full kompensation.

Vattenverksamhet

Vid negativ påverkan på fisket ska kompensationsåtgärder förbättra de faktorer som är avgörande för fiskebeståndets storlek och långsiktiga produktionsförmåga. Detta kan vara utläggning av lekgrus, eller förbättrade födosöks- och vandringsmöjligheter. Åtgärder bör även utformas för att generellt bidra till ökade naturvärden i vattenområdet. Vid större intrång ska kompensationsåtgärder på plats eller i närområdet eftersträvas framför ekonomisk ersättning. Detta eftersom kompensationen vid stora intrång ska anpassas efter den aktuella skadan. Vid mindre intrång kan dock fiskeavgifter få en större nytta då den tillsammans med andra avgifter kan användas till en mer omfattande åtgärd.

Fiskeavgift går även att använda som ett komplement vid osäkerhet kring om en åtgärd kommer utgöra tillräcklig kompensation eller inte. Frågan om kompensationens effekt kan då sättas på provotid och behovet av fiskeavgift avgöras i efterhand.

Additionalitet – ett grundläggande krav vid kompensationsåtgärder

Ekologisk kompensation ska medföra en reell naturvårdsnytta jämfört med en situation där ingen kompensation genomförts. Åtgärder som ändå hade genomförts bör inte kunna tillgodoräknas som kompensation. Kompensation måste därför bidra till en ökning av naturvärdena, eller till att upprätthålla naturvärden som annars skulle ha förlorats på den plats där kompensation genomförs. Om båda dessa kriterier är uppfyllda brukar kompensationen uppfylla kravet på additionalitet. Kravet på additionalitet syftar alltså till att ekologisk kompensation ska leda till en positiv naturvårdsnytta utöver den utveckling som hade skett om ingen kompensation genomförts på platsen.

Att tänka på:

- Vid granskning av kompensationsåtgärder som föreslås av en verksamhetsutövare är det viktigt att ta ställning till om kravet på additionalitet är uppfyllt.
- Om kompensationsåtgärder planeras i naturreservat bör åtgärder inte utgöras av löpande skötselåtgärder som ingår i förvaltarens ansvar. Engångsåtgärder som innebär restaurering eller nyskapande av naturvärden kan dock uppfylla kravet på additionalitet. En viktig förutsättning är dock att åtgärderna är förenliga med reservatets syfte.
- I samråd rörande vilken inriktning eventuella kompensationsåtgärder bör ha är det lämpligt att ta upp kravet på additionalitet med verksamhetsutövaren.
- Om ett område är utsatt för exploateringshot kan kompensation ske genom att exploateringshotet avvärjs genom att området skyddas långsiktigt. Skydd av områden utan exploateringshot innebär dock en lägre grad av additionalitet.

Inriktning på åtgärder

För att bedöma kompensationens inriktning och omfattning bör underlaget presentera de åtgärder som behövs för att kompensera fullt ut för intrånget och kostnaderna för det. Om verksamhetsutövaren inte har för avsikt att kompensera fullt ut ska även skälen till detta redovisas. Det ska även framgå om det är möjligt och lämpligt att återskapa naturvärden eller ekologiska funktioner som påverkas negativt. Om det finns skäl att frånga principen att kompensera lika för lika bör skälen för detta redovisas.

Vid ingrepp som påverkar den gröna infrastrukturen på ett betydande sätt är krav på kompensation motiverade. Även kumulativa effekter bör beaktas, speciellt i områden med högt exploateringsstryck bör högre krav kunna ställas på att intrånget ska kompenseras. Även exploatering som påverkar ett områdes viktiga ekosystemtjänster motiverar krav på kompensation.

Om bara verksamheter och åtgärder med stor negativ påverkan omfattas av kompensationskrav finns det risk för att den kumulativa påverkan från små till medelstora projekt och verksamheter blir mycket stor.

Tabell 2. Olika typer av ekologisk kompensation kan användas vid olika tillfällen.

Typ av kompensation	Syfte och inriktning
restaurering	Åtgärder som syftar till att öka naturvärden eller förbättra ekologisk funktionalitet genom att bygga vidare på och utveckla befintliga naturvärden på en plats. Det handlar ofta om åtgärder för att återställa naturvärden som degraderats till följd av mänsklig aktivitet eller naturlig succession. Exempel: • röjning av igenväxande hagmark • borttagning av vandringshinder i vattendrag • igenläggning av dränerande diken i våtmarker • naturvårdsbränning i brandpräglade skogar
nyskapande	Åtgärder i form av anläggning av strukturer eller biotoper i ett område för att öka naturvärdena och tillföra nya ekologiska funktioner. Det handlar ofta om att komplettera ett områdes funktion utifrån identifierade brister. Exempel: • anläggning av våtmarker i jordbrukslandskap för kväverening • plantering av träd och buskar längs vattendrag • utplacering av död ved i ett vattendrag • utplantering av tångplantor (blåstång) på stenkonstruktioner • anläggning av dammar för lekande groddjur • plantering av blomrika bryn för att gynna pollinerare
skötsel eller anpassat brukande	Åtgärder i form av naturvårdsskötsel för att förbättra naturvärden i ett område som redan i dag har vissa eller betydande naturvärden. Exempel: • odlingsfria zoner i anslutning till vattendrag eller stenmurar • hävd av äldre slätter- eller betesmarker • lövskogsskötsel om syftet är att stärka naturvärden kopplade till lövskog

skydd mot
exploatering

Skydd av områden som annars skulle riskera att exploateras. Naturvårdsnyttan består här i en utebliven förlust av naturvärden. Att skydda ett kompensationsområde mot negativ påverkan från olika verksamheter kan också vara nödvändigt för att säkerställa att de positiva effekterna av andra kompensationsåtgärder kvarstår över tid.

Exempel:

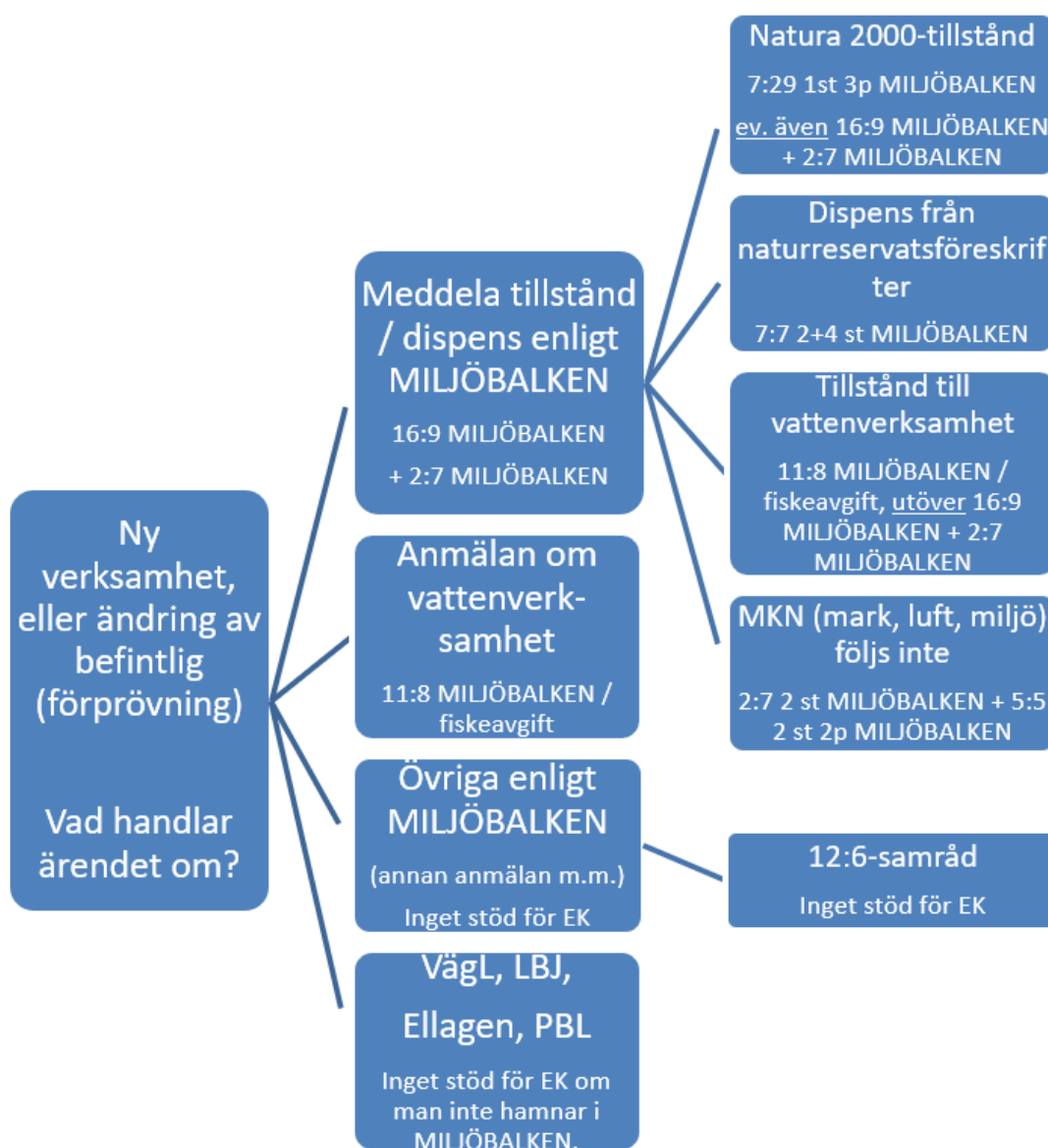
- *Inrättande av biotopskyddsområde för skogsområde som hotas av avverkning*
  - *Inrättande av naturreservat för att långsiktigt säkerställa rekreationsmöjligheter i anslutning till en växande tätort*
-

2 Lagstiftning

Innan frågan om kompensation behandlas, ska alltid 2 kap. 3 § miljöbalken (försiktighetsprincipen), tillsammans med 2 kap. 7 § miljöbalken (rimlighetsavvägningen), tillämpas. Dessa bestämmelser gäller nämligen frågan om tillåtligheten, dvs. om åtgärden/verksamheten som ärendet gäller kan godtas. Med 2 kap. 3 § miljöbalken kan krav ställas på rimliga skyddsåtgärder och försiktighetsmått, för att på så sätt antingen ”förebygga, hindra eller motverka” skada. Först när frågan om tillåtlighet är avgjord kan processen gå vidare för att titta på om det återstår någon skadan eller något intrång. Först då blir det aktuellt att fundera på kompensationsåtgärder.

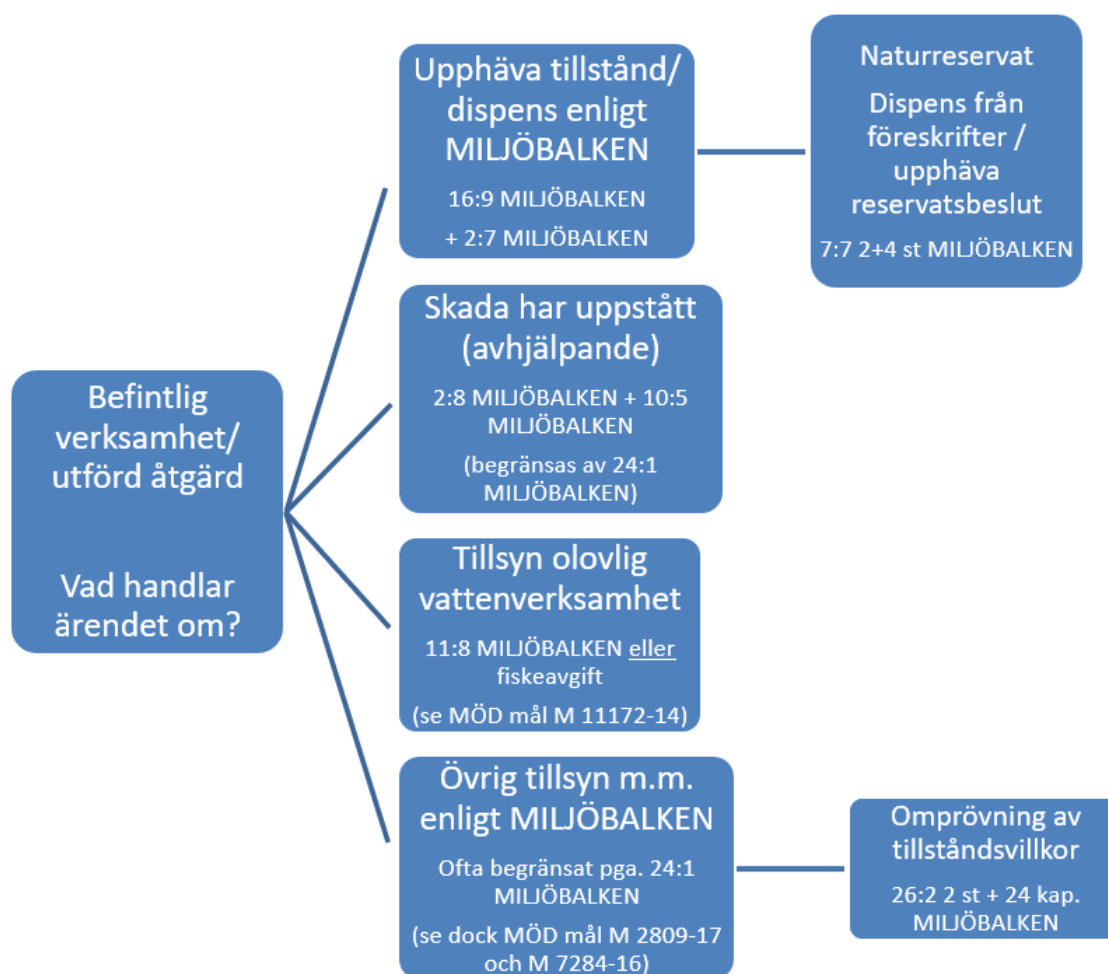
Nedan följer två flödesscheman över vilka bestämmelser om kompensation som kan bli tillämpliga beroende på vilken situation ärendet gäller. I vissa situationer finns det ”specialfall” med särskilda kompensationsregler som redovisas nedan.

specialfall

Figur 3. Prövning av ny verksamhet eller ändring av befintlig verksamhet.

Figur 4. Prövning av en åtgärd som berör en befintlig verksamhet, eller en utförd åtgärd som prövas i efterhand.

Bestämmelserna i detalj

2 kap. 7 § andra stycket + 5 kap. 5 § andra stycket punkt 2 miljöbalken

När? Bestämmelsen ger stöd för kompensation i samband med prövning av tillåtlighet, tillstånd, godkännande eller dispens för en verksamhet/åtgärd som ger en ökad förorening eller störning och kan antas bidra mer än obetydligt till att en miljö kvalitetsnorm ”för annat än vatten” (dvs. mark, luft eller miljö i övrigt) inte följs.

Vad? Det som ska kompenseras är den ökade föroreningen eller störningen som bidrar till att miljö kvalitetsnormen inte följs. De kompenserande åtgärderna ska öka möjligheterna att följa normen i en utsträckning som inte är obetydlig.

Omfattning? I rimlig utsträckning, med hänvisning till 2 kap. 7 § första stycket miljöbalken.

Rimlighetsavvägningen – Enligt 2 kap. 7 § miljöbalken ska krav endast ställas med stöd av miljöbalkens hänsynsregler i den utsträckning som dessa inte kan anses orimliga att uppfyllas.

Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.

2 kap. 8 § miljöbalken

När? Bestämmelsen ger stöd för kompensation i tillsyn, när en verksamhet/åtgärd *har medfört skada eller olägenhet för miljön*.

Vad? Det som ska kompenseras är skadan eller olägenheten som uppstått.

Omfattning? I den omfattning det kan anses *skäligt enligt 10 kap. miljöbalken* (se t.ex. 10 kap. 4 § miljöbalken, om ”föroreningsskada”, eller 10 kap. 5 § miljöbalken, om ”allvarlig miljöskada”). Omfattningen begränsas även av ett tillstånds rättskraft i 24 kap. 1 § miljöbalken, dvs. vilka följdverkningar av en tillståndsgiven verksamhet som godtogs i och med att tillstånd gavs.

Praxis – Gäller det en verksamhet/åtgärd med förprövningsplikt (som ska provas innan den påbörjas) ska kraven inte sättas lägre än vad som varit fallet om prövningen hade skett innan åtgärden som innebar en skada eller olägenhet utfördes (jfr. MÖD 2017-06-15, mål M 7284-16). Det går alltså inte att göra en lindrigare bedömning bara för att åtgärden redan har utförts.

7 kap. 7 § fjärde stycket miljöbalken

När? Bestämmelsen innebär ett obligatoriskt krav på kompensation vid dispens från naturreservatsföreskrifter eller vid upphävande av naturreservat. Om det är fråga om ”tillstånd” enligt reservatsföreskrifter blir istället 16 kap. 9 § miljöbalken tillämplig.

Vad? Det som ska kompenseras är *intrånget i naturvärdet*. Om det är fråga om intrång i andra allmänna intressen än naturvärden blir istället 16 kap. 9 § miljöbalken tillämplig.

Omfattning? Intrånget ska kompenseras *i skälig utsträckning*, vilket utesluter ett obetydligt intrång (se prop. 1997/98:45 del 2 s. 77).

Kompensationsåtgärderna bör ges en sådan inriktning att de bidrar till att syftet med det skyddade området kan uppnås. I normalfallet bör inte skydd av områden med väsentligt andra bevarandevärden eller med lägre värden accepteras som kompensation för intrång i ett naturreservat.

7 kap. 29 § första stycket punkten 3 miljöbalken

När? Bestämmelsen innebär ett obligatoriskt krav vid Natura 2000-tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken, i de fall där tillståndet innebär skada eller störning på utpekad art eller livsmiljö i Natura 2000-område (vilket annars inte är tillåtet enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken).

Vid en prövning enligt 7 kap. 28a § miljöbalken där skada på utpekade värden inte uppstår ska det inte finnas behov av kompensation. Dock kan andra värden påverkas och vid en prövning kan då kompensation ske med stöd av 16 kap. 9 § miljöbalken.

Vad? Det som ska kompenseras är *förlorade miljövärden så att syftet med att skydda det berörda området ändå kan tillgodoses*.

Omfattning? Någon rimlighetsavvägning ska inte göras. Det innebär att utrymmet för flexibilitet är ganska lågt. Bestämmelsen ska tolkas mot bakgrund av art- och habitatdirektivet. Kompensationen ska stärka de ekologiska kvaliteter och funktioner som är avgörande för bevarandestatusen för de arter eller livsmiljöer som påverkas av exploateringen. Skadan/störningen ska kompenseras fullt ut, så att Natura 2000-nätverket förblir sammanhängande. Skyldigheten att kompensera för de förlorade miljövärdena innebär att de negativa följderna av verksamheten eller åtgärden ska uppvägas (prop. 2000/01:111 s. 69).

Åtgärder skulle exempelvis kunna bestå av återskapande en livsmiljö i ett nytt område eller utvidgning ett område som ska inkorporeras i Natura 2000-nätverket, eller förbättring av livsmiljön i en annan del av området eller i ett annat Natura 2000-område i proportion till projektets negativa följder.

10 kap. 5 § miljöbalken

När? Bestämmelsen ger stöd för kompensation vid *avhjälpande av en allvarlig miljöskada*.

Vad? Det som ska kompenseras är *förlorade miljövärden i avvaktan på återställande, eller förlorade miljövärden på annat sätt om ett återställande inte är möjligt*. Kompensationen kan gälla både tillfälliga och permanenta förluster av miljövärden.

Det går att kompensera för de tillfälliga förluster av naturresurser och funktioner som uppstår i väntan på att området återhämtar sig. Tar det lång tid för skadan att läka, är det rimligt att kompensationsåtgärder ska genomföras för att uppnå full kompensation.

Omfattning? Answarets omfattning ska bestämmas med hänsyn till vad som var tillåtet och känt när skadan inträffade. Det ska beaktas om skadan har orsakats av åtgärder som när de ägde rum var uttryckligen tillåtna enligt prövningsmyndighetens beslut. Med andra ord begränsas omfattningen av ett tillstånds rättskraft i 24 kap. 1 § miljöbalken.

11 kap. 8 § miljöbalken

När? Bestämmelsen ger stöd för kompensation i samband med prövning av *vattenverksamhet som kan skada fisket*. Ordet ”fisket” som står i bestämmelsen innefattar även vattenlevande blötdjur (t.ex. snäckor och musslor) och kräftdjur. Det skulle även kunna ha en bredare betydelse så att hela den akvatiska miljön omfattas, där bl.a. både arter och livsmiljöer ingår. Bestämmelsen kan bli tillämplig såväl vid tillstånd till vattenverksamhet, vid anmälan om vattenverksamhet, som vid övrig tillsyn. Se bra genomgång i MÖD 2014:15. Åtgärderna klassas inte nödvändigtvis som kompensation, utan kan även tillämpas som ”skyddsåtgärder”. Åtgärderna i 11 kap. 8 § miljöbalken är nämligen ett förtydligande av försiktighetsmått i 2 kap. 3 § miljöbalken. Det är därför viktigt att fundera över vad syftet är med olika krav som ställs på verksamhetsutövaren.

Vad? Krav kan ställas på verksamhetsutövaren att utan ersättning bl.a. vidta och underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, samt släppa fram vatten för ändamålet. Även andra villkor/förelägganden kan bli aktuella till skydd för fisket i det vatten som berörs av vattenverksamheten eller i angränsande vattenområde.

Omfattning? I rimlig utsträckning. Om nyttan med åtgärden inte motsvarar kostnaden kan verksamhetsutövaren befrias från skyldigheten. Utgå från branschförhållanden och inte från verksamhetsutövarens betalningsförmåga.

Fiskeavgift – Det finns möjlighet att istället ålägga verksamhetsutövaren att betala fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, som en engångsavgift eller årlig avgift. Fiskeavgift kan vara lämpligast när det är fråga om mindre intrång. Vid större intrång, är det bra att sträva efter kompensationsåtgärder på plats eller i närområdet. (MMD Vänersborg har i dom 2016-07-14 i M 4003-15 uttalat att det generellt sett är bättre med konkreta åtgärder än fiskeavgift). Det går att utforma villkor så att det finns möjlighet att besluta om kompletterande avgift om genomförda kompensationsåtgärder inte uppväger skadan.

Se även 6 kap. 6 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, samt förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter.

16 kap. 9 § miljöbalken kan också tillämpas, om alla förutsättningar i den bestämmelsen är uppfyllda, t.ex. att det är frågan om ett tillstånd.

16 kap. 9 § miljöbalken

När? Bestämmelsen ger stöd för kompensation i samband med tillstånd/dispens eller upphävande av tillstånd/dispens. I alla situationer där ett tillstånd eller en dispens provas enligt miljöbalkens regler, finns det möjlighet att gå vidare och undersöka om alla övriga förutsättningar är uppfyllda för att kunna ställa krav på kompensationsåtgärder. Ibland finns det specialregler vilket de två figurerna tidigare i det här avsnittet om Lagstiftning visar. I många fall finns det inga specialregler om kompensation, men det är viktigt att vara noggrann så att begrepp som är specifika i varje ärendetyp hålls isär (t.ex. begrepp som beskriver vad skyddssyftet är, vilken skada som ska undvikas m.m.). Förutsättningarna för att i praktiken ställa krav på kompensationsåtgärder är olika om det rör sig om biotopskyddsområde, vattenskyddsområde, miljöskyddsområde eller strandskyddsområde, även om det i samtliga dessa fall skulle vara fråga om en ansökan om ”dispens”, vilket öppnar för möjligheten att ställa krav på kompensation i 16 kap. 9 § miljöbalken.

Vad? Det som kan kompenseras med stöd av 16 kap. 9 § miljöbalken är *det intrång i allmänna intressen som verksamheten medför*. Kompensation är inte obligatorisk enligt denna bestämmelse, utan fakultativ, dvs. att prövningsmyndigheten har möjlighet att föreskriva kompensation, men det är inte ett krav, såsom det kan vara i vissa andra prövningar.

Omfattning? Bedömningen av hur långtgående kompensationskraven ska vara får – i avsaknad av annan ledning – bedömas enligt miljöbalkens allmänna hänsynsregler, främst 2 kap. 7 § miljöbalken, som föreskriver att en rimlighetsavvägning ska göras (SOU 2017:34 s. 170).

Allmänna intressen – I första hand avses naturvårdsintressen, men det kan också avse intrång i andra allmänna intressen, t.ex. kulturmiljövård och rennäring (se prop. 1997/98:45, del 2 s. 209f).

Angående ekosystemtjänster – Förluster av viktiga ekosystemtjänster bör kunna anses utgöra ett intrång i allmänna intressen (dvs. naturens förmåga att producera viktiga ekosystemtjänster bör upprätthållas). Men för att ekosystemtjänster ska kunna beaktas måste de ha identifierats och tillmätts ett värde i prövningsunderlaget.

Situationer där lagstöd saknas

12 kap. 6 § miljöbalken

Anmälan för samråd får ses som en del av myndighetens tillsynsverksamhet. De åtgärder som myndigheterna kan vidta är av tillsynskaraktär såsom information, rådgivning, förelägganden och förbud. Tillsynsmyndigheten kan verka för att den negativa påverkan på naturmiljön ska minimeras. Det kan även behövas ett föreläggande om försiktighetsmått, begränsningar eller, i sista hand förbud. I teorin håller man sig inom försiktighetsprincipens handlingsutrymme (2 kap. 3 § miljöbalken). Men där saknas stöd för kompensationsåtgärder. Eftersom det inte är fråga om varken tillstånd eller dispens är inte heller 16 kap. 9 § miljöbalken tillämplig.

Ellagen

MÖD har slagit fast att det krävs uttryckligt lagstöd för att besluta om villkor om kompensationsåtgärder. Ellagen saknar sådant lagstöd och innehåller i dagsläget (2019) inte någon uttrycklig hänvisning till 16 kap. 9 § miljöbalken. Det går därför inte att kräva sådana kompensationsåtgärder (se dom MÖD 2017-12-08 i mål M 11101-16).

Väg- och järnvägsplaner

Planen ska bl.a. innehålla uppgifter om skyddsåtgärder och försiktighetsmått som ska vidtas för att förebygga störningar och andra olägenheter från trafiken eller anläggningen (se 2 kap. 9 § LBJ respektive 16 a § VägL). Det som avses är störningar och olägenheter under driften, och inte byggskedet. Vidare ska frågor om t.ex. dispens från biotopskyddet (dvs. inklusive eventuell kompensation) hanteras inom ramen för samrådet. Om länsstyrelsen tillstyrker planen innebär det att länsstyrelsen medger att åtgärderna vid byggande av den planerade vägen/järnvägen kan genomföras trots det generella biotopskyddet.

Väglagen ger väghållaren en rätt att ta mark i anspråk för vägen, under den tiden som vägen behövs, men inte mark som ligger utanför vägens sträckning, t.ex. för kompensationsåtgärder. För järnväg får mark tas i anspråk för järnvägsändamål.

Fastställande av väg- respektive järnvägsplan ska jämföras med meddelande av tillstånd enligt miljöbalken, dvs. motsvara innebörden i 24 kap. 1 § miljöbalken. Det betyder att en väg eller järnväg inte är en tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken – och därför går det inte att ställa krav på kompensationsåtgärder med stöd av 16 kap. 9 § miljöbalken när planen fastställs. Miljöbalken gäller parallellt, vilket innebär att det går att meddela förelägganden om skyddsåtgärder eller begränsningar som motiveras av miljöbalkens hänsynsregler, under både bygg- och drifttiden (prop. 1997/98:90 s. 70). Det blir dock inte med stöd av 16 kap. 9 § miljöbalken och inte fråga om kompensationsåtgärder.

Infrastrukturplaner och detaljplaner

I plan- och bygglagen finns inte möjlighet att ställa krav på kompensation i till exempel en detaljplan. Men krav på ekologisk kompensation kan uppstå genom miljöbalken till följd av att detaljplanen berör ett område med till exempel biotopskydd eller riskerar bevarandemålen för ett Natura 2000-område.

Under samrådet ska Länsstyrelsen särskilt verka för att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken tillgodoses, t.ex. riksintressen avseende naturvård och friluftsliv. Detta kan leda till krav på kompensationsåtgärder ifall riksintressen riskerar skada.

Frivillig kompensation

Det finns fall där kompensationsåtgärder föreslås fastän det inte finns direkt lagkrav för det. Det kan vara för att verksamhetsutövaren gör frivilliga åtaganden, eller att det i diskussioner med kommunen kommer fram till anvisningar om lämpliga åtgärder i linje med kommunens ställningstaganden gällande t.ex. grönområden, översiktsplaner, planer om grön infrastruktur m.m. Flera myndigheter har även tagit fram riktlinjer om ekologisk kompensation, t.ex. Trafikverket och Boverket.

3 Rimlighetsavvägning

I prövningar där 16 kap. 9 § miljöbalken är tillämplig (tillstånds- och dispensprövningar enligt miljöbalken) ska en bedömning göras om det är motiverat att utreda och ställa krav på ekologisk kompensation. Om kompensation bedöms vara motiverad ska det även fastställas vilken omfattning som är rimlig för kompensationen. Här beskrivs hur denna process kan se ut, med särskilt fokus på den rimlighetsavvägning som utgör en central del av processen.

När bör kompensationsåtgärder utredas?

Frågan om huruvida krav på ekologisk kompensation bör ställas behöver besvaras i samtliga ärenden där tillstånd eller dispens lämnas enligt miljöbalken. Det behöver tas ställning till om frågan om kompensationsåtgärder behöver utredas särskilt.

Är det uppenbart att den påverkan som uppstår är obetydlig krävs ingen vidare utredning av kompensationsfrågan. I dessa fall bör denna bedömning motiveras och dokumenteras.

I fall där det inte är uppenbart att påverkan är obetydlig behöver prövningsmyndigheten få in ett underlag från verksamhetsutövaren för att kunna bedöma om det är motiverat att kräva kompensationsåtgärder. För verksamheter och åtgärder som omfattas av krav på miljöbedömning ska det underlag som behövs tas fram under miljöbedömningen och sedan redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen. För andra verksamheter och åtgärder behöver underlaget ingå i ansökan.

Framtagande av förslag till kompensationsåtgärder

När det konstaterats att intrångets art och omfattning är sådan att kompensation preliminärt bedöms vara motiverad behöver förslag till kompensationsåtgärder tas fram av verksamhetsutövaren.

En generell utgångspunkt vid bedömningen av vilken inriktning kompensationsåtgärder bör ha är att titta på den kvarstående skadan efter att alla åtgärder för att undvika, begränsa samt återställa negativ påverkan till följd av den aktuella verksamheten eller åtgärden vidtagits.⁴

Det är viktigt att de åtgärder som läggs till grund för rimlighetsavvägningen vid en övergripande första bedömning uppfyller vissa grundläggande kriterier:

- De måste vara genomförbara (tekniskt/praktiskt och med hänsyn till möjligheten att få tillgång till mark).
- De bör ha en god naturvårdsnytta (helst både generellt och i förhållande till den specifika skada som ska kompenseras).
- De bör inte vara orimligt kostsamma. I en prövning enligt 7 kap. 29 § miljöbalken ska dock skadan eller störningen kompenseras fullt ut och ingen rimlighetsavvägning göras.

---

⁴ Mer om kompensationsåtgärders inriktning finns att läsa i Naturvårdsverkets Handbok 2016:1, kapitel 5.2.

Om något av dessa kriterier inte är uppfyllda bör i första hand kompensationens innehåll och inriktning ses över. Detta bör i så fall ske så tidigt som möjligt i utredningsprocessen, innan alltför mycket resurser lagts på utredning.

Om naturvårdsnyttan av en kompensationsåtgärd är mycket osäker kan det i många fall vara motiverat att undersöka möjligheten att vidta mer beprövade åtgärder, även om det innebär en något sämre överensstämmelse mellan de naturvärden som kan påverkas negativt och de naturvärden som stärks genom kompensationen. Vid osäkerhet kan även en ökad omfattning på kompensationen vara aktuell.

Rimlighetsavvägning

Det finns inte något krav i 16 kap. 9 § miljöbalken på att kompensation alltid ska aktualiseras. En prövningsmyndighet som fattar beslut om tillstånd eller dispens behöver göra en bedömning av om det är motiverat och rimligt att kompensera i samband med att den meddelar tillstånd eller dispens. För att kompensation ska aktualiseras behöver den förväntade påverkan av den planerade verksamheten vara av en viss omfattning. Ju mer omfattande påverkan som kan förväntas uppstå på biologisk mångfald och ekosystemtjänster, desto starkare skäl finns att ställa krav på att vidta kompensande åtgärder.

Tabell 3. Exempel på situationer där Naturvårdsverket anser att det kan vara särskilt motiverat att ställa kompensationskrav⁵.

Situation	Motivering
dispens enligt artskyddsförordningen lämnas för en rödlistad art	Utrymmet för att lämna dispens för rödlistade arter är begränsat, men kan under vissa förutsättningar medges. Eftersom rödlistade arter ofta har små och/eller minskade populationer kan kompensation ofta vara motiverat som en extra säkerhetsåtgärd för att dispensen inte ska medföra risker för ytterligare försämring ⁶ .
en verksamhet bedöms kunna medföra påtaglig skada på riksintresse för naturvård eller friluftsliv	Riksintressen som pekats ut med stöd av 3 kap. 6 § MB utgör de nationellt mest värdefulla områdena för biologisk mångfald och rekreation. Bevarande av kvaliteterna i dessa områden utgör ett starkt allmänintresse. Om ett exploaterande riksintresse ges företräde vid en avvägning enligt 3 kap. 10 § MB är kompensationsåtgärder ofta motiverade. Detsamma gäller de områden som är av riksintresse enligt 4 kap. MB.

⁵ Naturvårdsverkets Handbok 2016:1, Avsnitt 4.3 tabell. 4.

⁶ Naturvårdsverket 2009. Handbok för artskyddsförordningen, Del 1 – fridlysning och dispenser (Handbok 2009:2) s. 37

dispens lämnas från biotopskyddet	Biotoper skyddade med stöd av 7 kap. 11 § MB har stor betydelse för odlings- och skogslandskapets biologiska mångfald och gröna infrastruktur samt för produktion av ekosystemtjänster. Även om intrånget i det enskilda fallet är litet kan den kumulativa påverkan bli betydande och kompensation är därför ofta motiverat för att upprätthålla naturvärden och en fungerande grön infrastruktur på landskapsnivå.
en åtgärd eller verksamhet kan påverka bevarandestatusen hos en hotad ⁷ art	Enligt miljökvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv ska alla naturligt förekommande arter kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd. Arter som klassats som hotade riskerar att på sikt dö ut i vilt tillstånd om inte den negativa utvecklingen vänds. Om en exploatering tillåts trots att den påverkar en sådan art negativt kan därför artinriktade kompensationsåtgärder vara motiverade, särskilt om habitatförluster eller liten populationsstorlek utgör viktiga orsaker till att arten är hotad.
en åtgärd eller verksamhet kan innebära en betydande försvagning av den gröna infrastrukturen i ett område	En fungerande grön infrastruktur är en förutsättning för långsiktigt bevarande av biologisk mångfald och naturens förmåga att leverera viktiga ekosystemtjänster. Åtgärder som innebär betydande barriäreffekter eller fragmentering av livsmiljöer kan på längre sikt innebära stora förluster av biologisk mångfald. Kompensationsåtgärder för att upprätthålla den gröna infrastrukturen i ett större landskapsperspektiv kan därför vara motiverade.
en verksamhet kan innebära negativ påverkan på ett områdes förmåga att tillhandahålla viktiga ekosystemtjänster	Att upprätthålla naturens förmåga att tillhandahålla viktiga ekosystemtjänster (till exempel pollinering, flödesutjämning, vattenrening, rekreation) är ett angeläget allmänt intresse. Om en verksamhet eller åtgärd försämrar de kvaliteter och funktioner som är en förutsättning för ett naturområdes förmåga att tillhandahålla sådana tjänster kan kompensation därför vara motiverad.

⁷ Med hotad avses arter som enligt Sveriges rödlista klassats som akut hotade (CR), starkt hotade (EN) eller sårbara (VU).

Allmänt om metodik

För att det ska vara möjligt att genomföra en rimlighetsavvägning är det viktigt att på ett relevant sätt kvantifiera intrångets storlek och nyttan av planerade kompensationsåtgärder.

Valet av metodik och mätetal bör fokusera på de specifika naturvärden som påverkas. När det gäller kvantifieringen av förväntad skada och naturvårdsnytta av kompensationsåtgärderna kan bestämmelserna i förordningen om allvarliga miljöskador ge ledning⁸. Dessa tar sin utgångspunkt i ett funktionellt perspektiv, där de långsiktiga förutsättningarna för att upprätthålla habitatkvalitet, livskraftiga populationer, ekosystemfunktioner och resiliens är centrala.

Mer utförliga exempel på metodik och mätetal som kan användas när omfattningen på kompensation ska fastställas beskrivs i SOU 2017:34⁹.

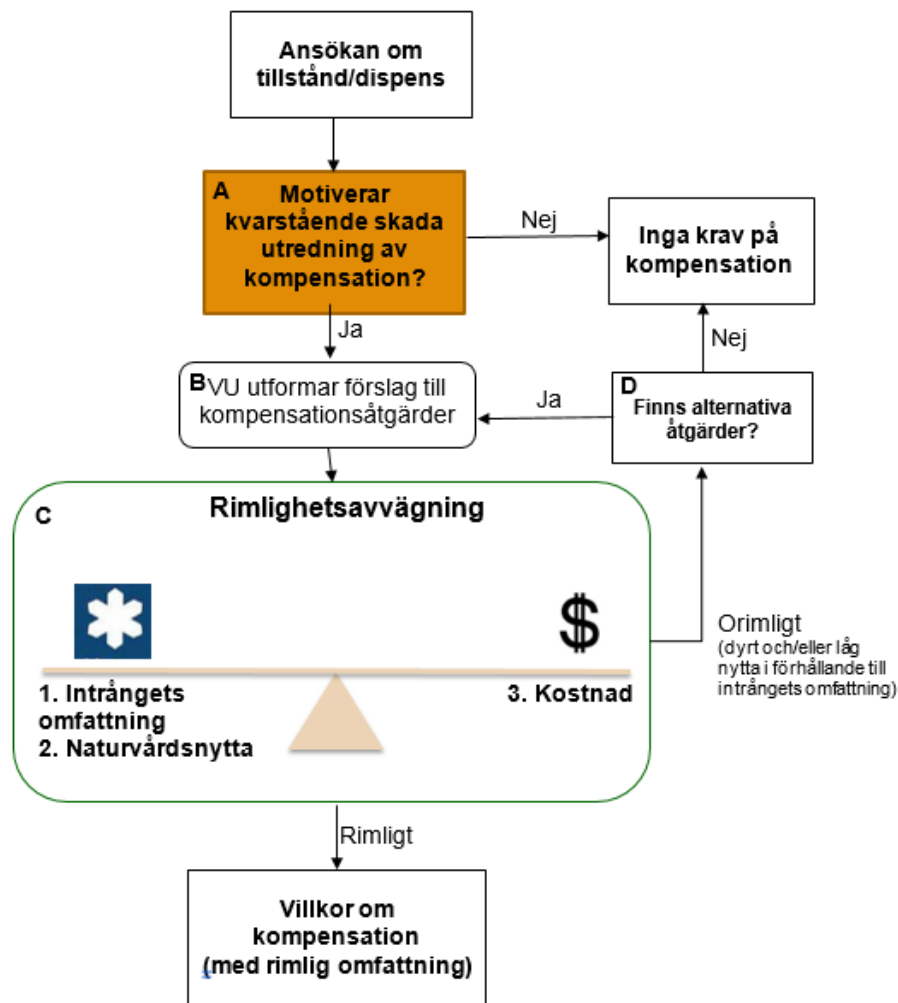
Tabell 4. De tre faktorer som påverkar avvägningen av om krav på kompensation bör ställas, och i så fall med vilken omfattning (se även figuren nedan).

1. Intrångets omfattning	Ju mer omfattande påverkan som kan förväntas uppstå på biologisk mångfald och ekosystemtjänster, desto starkare skäl finns att ställa krav på kompensationsåtgärder och desto mer omfattande åtgärder är motiverade.
2. Möjliga kompensationsåtgärders naturvårdsnytta	Ju bättre praktiska möjligheter som finns att utforma effektiva kompensationsåtgärder, (dvs. åtgärder som i hög grad uppväger det intrång som verksamheten medför), desto starkare skäl finns att kräva kompensation.
3. Kostnad	Kostnaderna för åtgärderna måste stå i rimlig proportion till nyttan (jfr. 2 kap. 7 § miljöbalken).

---

⁸ Förordning 2007:667 om allvarliga miljöskador, 11-14 §§

⁹ SOU 2017: 34 Ekologisk kompensation

Figur 5. Rimlighetsavvägningen i prövningsprocessen

Steg för steg i rimlighetsavvägningen

Intrångets omfattning

För att det ska vara möjligt att avgöra vad som är en rimlig kompensation måste konsekvenserna av intrånget från verksamheten om möjligt beskrivas kvantitativt. En beskrivning av den planerade verksamhetens påverkan är en central del av underlaget för en tillstånds- eller dispensprövning oavsett om kompensation aktualiseras eller inte.

Direkta intrång kan ofta kvantifieras genom att ange arealen av en viss naturtyp eller livsmiljö som går förlorad. Areal är dock ensamt ett trubbigt mått på omfattningen av ett intrång, och det är därför viktigt att även inkludera någon form av kvalitetsmått på det område som berörs av intrånget. Ett sådant kvalitetsmått kan lämpligen grundas på en naturvärdesklassning

baserad på tydliga kriterier (exempelvis naturvärdesklassning enligt NVI¹⁰, våtmarksinventeringen eller ängs- och betesmarksinventeringen).

För större områden är det mindre lämpligt att använda en kvantitativ ansats eftersom det innebär en mycket stor inventeringsinsats för att fånga upp värden och variation. Istället är ofta en semi-kvantitativ modell att föredra. I många fall kan användning av indikatorer som speglar naturmiljöns kvalitet vara ändamålsenlig. Det kan exempelvis röra sig om populationsstorlek eller reproduktionsframgång för särskilt krävande arter (s.k. paraplyarter), mängden död ved i ett skogsområde eller antalet arter som indikerar höga naturvärden i den berörda naturtypen.

Tabell 5. Relevanta frågor för bedömningen av den kvarvarande skadans omfattning.

Hur stort är området som påverkas?	Ju större område som påverkas, desto starkare skäl att ställa krav på kompensation. Med intrång avses inte bara direkt ianspråktagande av mark, utan också annan påverkan.
Vilka naturvärden kommer påverkas negativt i det området?	Ju högre naturvärdena är i området som påverkas, desto starkare skäl att ställa krav på kompensation. Ett sätt att beskriva naturvärdena i ett område är den naturvärdesklassning som görs enligt Svensk Standard för naturvärdesinventering, NVI (SS 199000).
Hur lång tid kommer påverkan att kvarstå?	Ju längre tid de negativa effekterna av verksamheten kan förväntas kvarstå, desto starkare skäl att ställa krav på kompensation.
I vilken grad kommer ekologiska funktioner och samband påverkas?	Om verksamheten innebär påverkan på viktiga ekologiska samband eller funktioner innebär detta skäl att ställa krav på mer omfattande kompensation, men det innebär också att kompensationen bör inriktas på att stärka samband på landskapsnivå.
I vilken grad kommer hotade arter att påverkas?	Om en verksamhet innebär negativ påverkan på arter i de högre rödlistekategorierna innebär detta starkare skäl att ställa krav på kompensation.
Finns det risk för kumulativ påverkan?	Om det förekommer kumulativ påverkan (högt exploateringsstryck i berört område eller mot berörda arter/habitat generellt) innebär detta starkare skäl att ställa krav på kompensation.

Kompensationens naturvårdsnytta

När skadans omfattning kvantifierats är nästa steg att bedöma naturvårdsnyttan av föreslagna/möjliga kompensationsåtgärder. För att kunna relatera kompensationens omfattning till intrånget är det ofta en fördel om samma mätetal användas som vid

---

¹⁰ Svensk Standard för naturvärdesinventering, NVI (SS 199000).

kvantifiering av intrånget. Stöd för bedömningen av kompensationsåtgärders naturvårdsnytta kan hämtas från tidigare genomförda åtgärder eller expertbedömningar baserade på bästa tillgängliga kunskap.

Det är viktigt att bedöma och beakta hur de positiva effekterna av en planerad kompensationsåtgärd utvecklas över tid. Exempelvis kan vissa åtgärder ha en positiv effekt som klingar av med tiden, medan andra åtgärders naturvårdsnytta är liten i början men ökar successivt. För en åtgärd med lång leveranstid kan det behöva kompenseras extra under tiden som dess naturvärden utvecklas.

För att kompensationsåtgärdernas naturvårdsnytta ska kunna bedömas kan det i vissa fall vara nödvändigt att redovisa utvecklingen i det tilltänkta kompensationsområdet i ett rimligt referensscenario utan kompensation.¹¹

Om en tilltänkt kompensationsåtgärds naturvårdsnytta är mycket osäker är det i de flesta fall motiverat att fundera på om det finns andra, mer beprövade åtgärder som skulle kunna vidtas för att kompensera för den aktuella påverkan. Länsstyrelsen har här en viktig roll när det gäller att ge vägledning kring vilka åtgärder som skulle kunna vara lämpliga givet förutsättningarna i det enskilda fallet.

Kompensationsåtgärdernas kostnad

Vid rimlighetsavvägningen ska behovet av kompensation vägas mot kostnaden, som därför behöver beräknas eller uppskattas. Kostnaden för att genomföra kompensationsåtgärder inkluderar flera olika komponenter:

- Kostnader för t.ex. myndighetssamråd, tillståndsprövning och förhandlingar i domstol för att få kompensationen till stånd.
- Eventuella ytterligare värderingskostnader och andra omkostnader för datainsamling och analys, expertarbete med ekologiska och ekonomiska aspekter samt utformning.
- Investeringskostnader för det praktiska genomförande av kompensationen, exempelvis kostnader för upplåtelse/inköp av mark, initiala restaureringsåtgärder och återställande av natur samt andra åtgärder som höjer värdena (naturvärde, biologisk mångfald, ekosystemtjänster). Denna omkostnad utgör ofta den största delen av den totala kostnaden.
- Kostnader för skötsel och uppföljning, vilket inkluderar kostnader för nödvändiga förvaltningsåtgärder i kompensationsområdet, samt kostnader för nödvändig uppföljning av åtgärdernas effekter. Här kan även kostnader till följd av olika osäkerheter som det från början är svårt att överblicka ingå.

Kostnaden för de olika komponenterna enligt ovan kan ofta vara svåra att fastställa exakt, och behöver då uppskattas med utgångspunkt i tidigare erfarenheter av genomförande av liknande åtgärder.

---

¹¹ Se Naturvårdsverkets Handbok 2016:1, avsnitt 4.4, för ett mer ingående resonemang.

Vilken omfattning bör compensationen ha? – Sammanvägning av behov, nytta och kostnad

Frågan om huruvida det är motiverat med krav på compensation och hur långtgående dessa krav i så fall bör vara fastställs genom en rimlighetsavvägning. Denna bör följa de generella principer som följer av 2 kap. 7 § miljöbalken, nämligen att komma fram till vilka krav som inte är orimliga att ställa. Någonstans finns en gräns där marginalnyttan för miljön inte uppväger kostnaderna som läggs ned på en kompensationsåtgärd.¹² Det saknas närmare vägledning och rättsfall om hur rimlighetsavvägningar enligt 2 kap. 7 § miljöbalken bör göras och hur kostnader och nytta ska beräknas. Generellt kan det konstateras att det är svårt att jämföra de faktorer som ska vägas in.

En bedömning ska alltså göras av vilka kompensationsåtgärder som är skäligen givet intrångets omfattning (1) och de möjliga kompensationsåtgärdernas nytta (2) och kostnad (3).

Vad gäller angelägenhetsgraden av att vidta kompensationsåtgärder har intrångets karaktär och omfattning (1) betydelse. Viktiga parametrar i denna bedömning är naturvärdena och graden av känslighet i det område där påverkan sker beaktas.

Vid bedömningen av vilken nytta (2) en kompensationsåtgärd medför är dess bidrag till att nå miljökvalitetsmålen av särskild betydelse. Det ska dock sägas att det inte alltid är så enkelt att sätta ett värde på en miljönytta, i synnerhet när det ska jämföras med en kostnad i kronor.

Kostnaden (3) för att vidta föreslagna kompensationsåtgärder måste som utgångspunkt vara motiverad från miljösynpunkt för att krav ska anses skäligen. Detta kan sägas utgöra en samhällsekonomisk bedömning där nyttan av åtgärderna som sådana vägs mot själva kostnaden. Därefter görs en bedömning av vad som är ekonomiskt rimligt. Utgå från branschförhållanden i bedömningen och inte från den aktuella verksamhetsutövarens betalningsförmåga.¹³ Den samlade avvägningen av vilka krav som är rimliga att ställa på kompensationsåtgärder ska utgå ifrån resultatet av båda dessa bedömningar.

Vid den slutliga rimlighetsavvägningen bör kraven på compensationens omfattning som utgångspunkt inte sättas lägre än att allt ska göras som är meningsfullt för att nå miljöbalkens mål, dvs. att bevara och främja en hållbar utveckling av miljön. Högre krav kan därför ställas i ett redan mycket belastat område. Det finns inget generellt krav på att intrånget ska kompenseras fullt ut, men om fullständig compensation är möjligt till en rimlig kostnad bör detta vara det mål som eftersträvas. Det åligger alltid verksamhetsutövaren att visa om kostnaderna för en åtgärd inte är miljömässigt motiverad eller om den är orimligt betungande.¹⁴ Det går att ställa ganska höga krav på verksamhetsutövaren att tydligt redovisa och förklara sin kostnadsredovisning, hur en viss kostnad tagits fram och vilka värden som legat till grund för uträkningen.

Möjlighet att genomföra alternativa kompensationsåtgärder

Om rimlighetsavvägningen utmynnar i slutsatsen att de föreslagna kompensationsåtgärderna har en alltför låg naturvårdsnytta i förhållande till kostnaden, samtidigt som verksamhetens

---

¹² Jfr. prop. 1997/98:45, del 1, s. 232.

¹³ Nämda prop., s. 232.

¹⁴ MÖD 2014:15 och prop. 1997/98:45 del 1 s. 232

intrång är betydande, bör om möjligt alternativa kompensationsåtgärder föreslås och rimlighetsbedömas. (I dessa fall börjar processen om från steg B i figuren).

4 Markåtkomst

Frågan om markåtkomst skiljer sig beroende på vilken sorts kompensationsåtgärder det är fråga om. Vissa kompensationsåtgärder kan utföras inom verksamhetsutövarens egna fastighet, andra åtgärder kräver att verksamhetsutövaren får tillgång till en fastighet som ägs av någon annan. Det sistnämnda fallet kan ibland innebära sådana utmaningar att de användas som argument för att krav på kompensationsåtgärder skulle vara orimliga. Det här avsnittet tar upp ett par aspekter som handläggaren kan ha i åtanke och belysa för att underlätta för en verksamhetsutövare att komma framåt i frågor kring markåtkomst.

I första hand bör kompensation av de förlorade naturvärdena ske i nära anslutning till det som går förlorat. Det finns dock många anledningar som kan medföra att kompensationen behöver genomföras på annan plats. Det kanske inte finns motsvarande naturvärden i närområdet som går att skydda. Verksamhetsutövaren kan ha lämplig mark på annan plats som går att använda eller så kan man behöva se sig om efter lämplig mark som går att köpa in eller att skriva avtal om. Det kanske finns kunskaper inom länsstyrelsen eller kommunen, t.ex. hos de som jobbar med områdesskydd. Har de tips om områden som skulle kunna skyddas eller restaureras? Även bland de som jobbar med åtgärdsprogram för hotade arter kan det finnas förslag på områden där olika typer av kompensation skulle kunna utföras.

I vissa fall kan naturvårdsnyttan av en kompensationsåtgärd öka om den genomförs i ett skyddat område, det kan t.ex. vara lättare att utveckla naturvärdena i ett område som redan har höga naturvärden. I skyddade områden kan det dessutom vara lättare att lösa frågor om markåtkomst och långsiktigt säkerställande

Sveaskog har erfarenheter av ekologisk kompensation i olika former och skulle kunna komma med förslag på lämpliga marker för kompensation. Även andra skogsbolag skulle kunna ha liknande erfarenheter.

I många andra länder finns fungerande kompensationspooler. Markägare eller en annan aktör skapar naturvärden i form av ökad biologisk mångfald och ekosystemtjänster som kan säljas via kompensationspoolen till aktörer som behöver kompensera för motsvarande värden. Det finns förslag på att utveckla ett sådant system även i Sverige från statligt håll.

De regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur kan fungera som ett underlag när man vill hitta områden där en kompensationsåtgärd skulle kunna göra nytta. Med hjälp av grön infrastruktur kan vi tänka på ett mer övergripande sätt och fokusera på ekosystems funktionalitet, kvalitet, sammanhang och avstånd i landskapet samt vilka möjligheter arter har att sprida sig och förflytta sig i landskapet. De regionala handlingsplanerna som tas fram kan fungera både som underlag för att hitta lämpliga områden för konkreta kompensationsåtgärder och för anpassning enligt skadelindringshierarkin.

Tillgång till mark och rådighet

Frågan om rådighet kan komma upp i samband med kompensation. Alla verksamhetsutövare har inte tillgång till mark så att kompensationsåtgärder kan genomföras på den egna marken. Det går då att arbeta med servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Att en kompensationsåtgärd inte ryms inom sitt eget markområde är alltså inte en anledning till att släppa frågan om kompensation.

Långsiktigt skydd

För att kompensationsåtgärder ska uppfylla sitt syfte krävs i många fall att deras funktion upprätthålls över tid. Hur lång tid en kompensationsåtgärds funktion behöver fastställas baseras på hur lång tid de negativa effekterna som de ska kompensera för beräknas kvarstå. Det finns olika sätt att säkerställa skyddet av ett kompensationsområde, det kan vara ett formellt områdesskydd eller som ett naturvårdsavtal. Inrättande av biotopskyddsområde är lämpligt vid behov av skydd i mindre områden där ett permanent skydd är befogat. Vid större områden som behöver skydd kan istället naturreservat inrättas, det rör sig då oftast om större intrång i ett befintligt naturreservat. Naturvårdsavtal är en flexibel skyddsform men dock tidsbegränsat.¹⁵

---

¹⁵ Läs vidare i Naturvårdsverkets Handbok 2016:1, avsnitt 6.2.

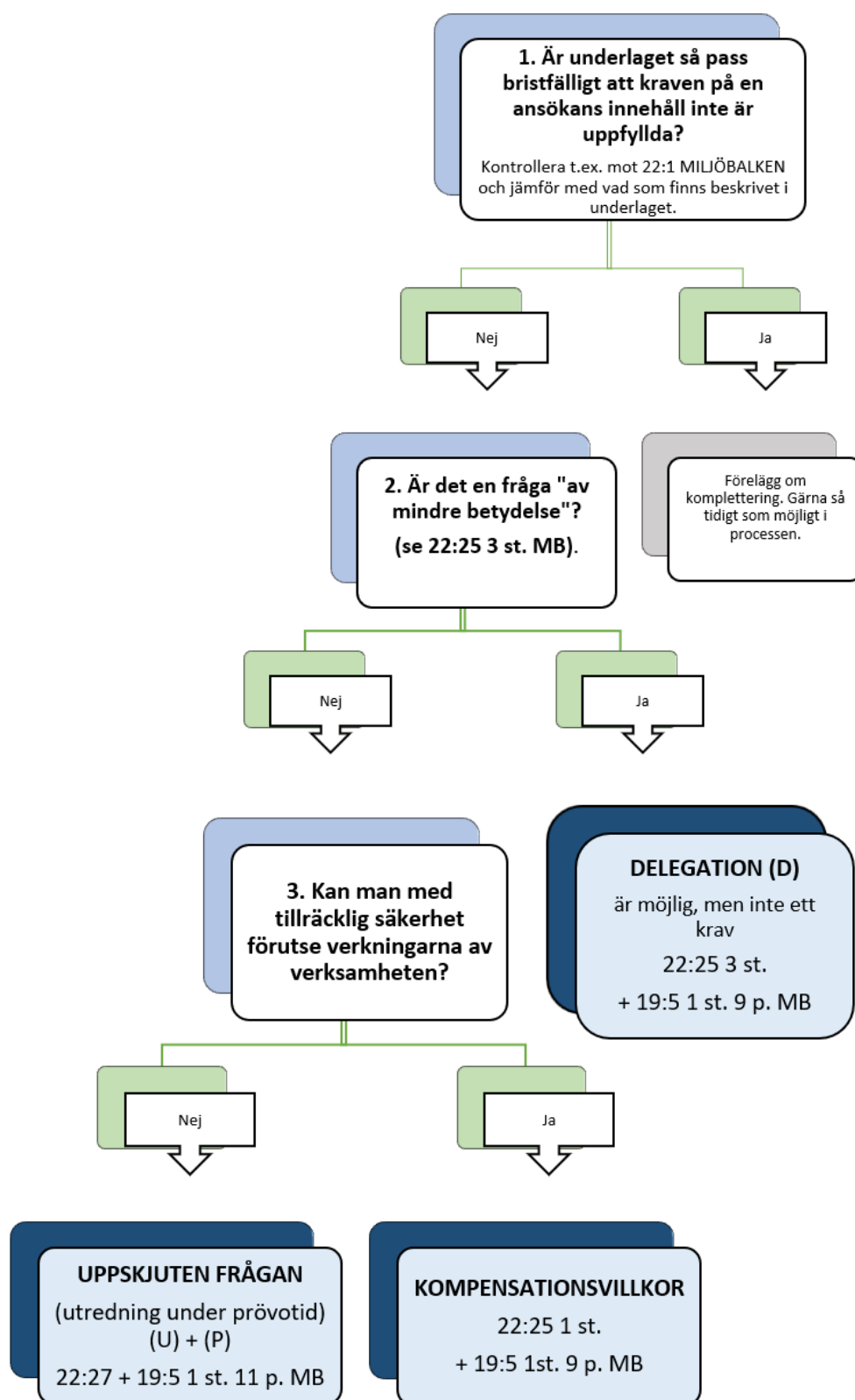
5 Villkorsskrivning

Det är svårt att i detalj ge förslag och vägledning gällande hur ett bra villkor skrivs, eftersom det många gånger beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Här beskrivs istället några allmänna förutsättningar och ett par pusselbitar som kan vara bra att tänka på. Ett viktigt råd inledningsvis är att ta hjälp av kollegor från andra kunskapsområden som kan ha infallsvinklar och synpunkter som är lätta att missa. Ett annat viktigt råd är att ha villkorsskrivningen i åtanke tidigt i prövningsprocessen och inte vänta till slutet, eftersom det ofta krävs utredningar, resonemang och förankring, även i de mindre detaljfrågorna, för att åstadkomma lyckad kompensation. I de fall där verksamhetsutövaren ska uppföra en anläggning med nyttjanderättsavtal, servitut eller liknande för att få tillgång till marken, kan det vara bra att tidigt lyfta frågan om att trygga mark för eventuella kompensationsåtgärder inom ramen för markåtkomstavtalet.

Det här avsnittet tar främst sikte på tillståndsvillkor för miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet, men kan många gånger ge tips även för villkor i dispenser och sådana föreläggande som meddelas inom ramen för tillsyn.

Förutsättningar för villkor generellt

- Hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken gäller.
- Villkor ska vara ändamålsenliga, rättssäkra och möjliga att följa upp inom ramen för tillsynen (se Nytt Juridiskt Arkiv 2010 s 516).
- Verksamhetsutövaren måste ha faktiska och rättsliga möjligheter att följa kraven.
- Överträdelse kan leda till återkallelse av tillstånd och till straffrättsligt ansvar.
- Allt bör inte detaljregleras, t.ex. uppföljning och kontroll.
- Villkoren ska anpassas till den särskilda verksamhet som tillståndet (eller motsvarande) avser.
- Upprepa inte bestämmelser i författningar (lagar, förordningar, föreskrifter). Det är däremot ok att komplettera vad som gäller enligt bestämmelser.
- Vissa villkor (t.ex. kemikalievillkor) bör inte ges för statisk utformning som låser fast kraven vid ett visst läge i kunskapsutvecklingen, för att inte utesluta användning av bättre alternativ (av produkter, metoder, m.m.) framöver.
- Om ett villkor formuleras som att den slutliga utformningen av något ska ske ”i samråd med tillsynsmyndigheten”, så bör det även finnas ett delegationsvillkor där beslut gällande frågan delegeras till tillsynsmyndigheten. Annars ska ”i samråd med tillsynsmyndigheten” inte skrivas, eftersom samrådet inte skulle fylla någon funktion utan en delegerad beslutanderätt (läs mer i MÖD 2016:32). Läs vidare under Villkor om delegation.
- Villkoren är en del av tillståndet och har ”rättskraft” enligt 24 kap. 1 § miljöbalken. Det innebär att ramen för vad som kan lyftas genom tillsyn i ett senare skede styrs av hur villkoren är utformade, vad som varit uppe till prövning och vad som lämnats utanför. Det som prövats och godtagits går inte att angripa senare.

Figur 6. Prövotidsförfarande steg för steg.

Villkor om delegation

Lagstöd: 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken (och 19 kap. 5 § första stycket punkt 9 miljöbalken om länsstyrelsen/MPD är prövningsmyndighet).

Förutsättning: Villkor ”av mindre betydelse” får överlåtas åt tillsynsmyndigheten att besluta om. I förarbetena uttalas att de frågor som avgörs efter en sådan delegering inte ska ha någon självständig betydelse för tillåtligheten av verksamheten (prop. 1987/88:85 s. 304). Villkoren har dock samma rättsverkan som övriga villkor.

Det går även att delegera rätten att besluta om *anpassningar eller kompletterande kompensationsåtgärder* till tillsynsmyndigheten. Det kan dock vara lämpligt att prövningsmyndigheten fastställer ramarna som tydliggör omfattning och inriktning av kompensationen. Prövningsmyndigheten bör normalt sett avgöra inom vilket geografiska område som åtgärderna ska genomföras och fastställa tidpunkten för när nödvändiga avtal för skydd och skötsel av kompensationsområden ska vara på plats.

Tabell 6. Exempel på villkor om delegation från fastställda domar. Villkorstexten är endast citerad.

Avgörande	Fråga	Nyckelord	Villkor
MMD Umeå 2018-07-05 M 2980-16 Domen innehöll även ett villkor om uppskjuten fråga, som framgår nedan under den rubriken.	Ansökan om tillstånd till vattenverksamhet för motortestbana, Arjeplogs kn.	Påverkan på våtmark, fågel och rennäringen; kompensationsutredning; delegation; utredningsvillkor. Även fråga om behov av artskyddsdispens eller inte.	<i>Kompensationsåtgärder</i> <i>15. Bolaget ska utföra åtgärder för att kompensera för den förlust av naturvärden som uppkommer genom den tillståndsgivna verksamheten.</i> <i>Kompensationsåtgärderna ska avse ett område som har, eller efter restaurering får, liknande naturvärden, inklusive fågelvärden, som det område som påverkas av den tillståndsgivna verksamheten.</i> <i>Kompensationsområdet ska i första hand vara beläget inom Arjeplog kommun och i andra hand i regionen.</i> <i>En kompensationsutredning med avgränsning av det valda området, en detaljerad beskrivning av åtgärderna och hur området ska förvaltas och långsiktigt skyddas ska tas fram i samråd med behörig tillsynsmyndighet. Förslaget ska senast ett år från det att denna dom har vunnit laga kraft ges in till tillsynsmyndigheten för vattenverksamheten som ska</i>

			pröva om de föreslagna kompensationsåtgärderna kan godtas. [...] Delegation Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § miljöbalken till behöriga tillsynsmyndigheter att besluta om ytterligare villkor avseende [...] 4. prövning av om de kompensationsåtgärder som bolaget föreslår kan godtas och hur kompensationsområdet långsiktigt ska skyddas (villkor 15).
MMD Nacka 2018-05-25 M 1032-17	Tillstånd enligt 7 och 11 kap. miljöbalken till vattenuttag ur sjö för snöproduktion i Idre	Kompensationsplan <u>Kommentar:</u> Med hänvisning till MÖD 2016:32 borde någon form av beslutanderätt ha delegerats till länsstyrelsen (som tillsynsmyndighet) för att komplettera villkoret.	Kompensationsplan 9. Bolaget ska till länsstyrelsen senast ett år från lagakraftvunnen tillståndsdom redovisa en kompensationsplan innehållande åtgärder som ska kompensera för den förlust av våtmarksområde som anläggandet av dammen innebär. Kompensationsplanen ska tas fram i samråd med länsstyrelsen och ska innehålla en beskrivning av åtgärder och hur kompensationsområdet ska förvaltas och permanent skyddas. Kompensationsområdet ska placeras på mark Bolaget råder över och ska likna det område som går förlorat till storlek och beskaffenhet, om möjligt.
MMD Vänersborg 2017-11-08 M 4037-16	Tillstånd enligt MB för stabilitetsförbättrande åtgärder i och kring vattenområde, Partille kn, för att säkra bl.a. väg E20, pga. risk för erosion, skred och nedfallande träd	Trafikverket; fråga om påverkan på Natura 2000, frivilliga kompensationsåtgärder; villkor om kompensationsutredning <u>Kommentar:</u> Notera att tillståndet, med en delegation till tillsynsmyndigheten,	3. En kompensationsutredning tas fram med avseende på lämpliga kompensationsåtgärder för den påverkan på områdets naturvärden som ansökta åtgärder orsakar. Möjliga kompensationsåtgärder ska begränsas till det område som Trafikverket har rådighet över inom och i direkt anslutning till arbetsområdet. <u>Utredningen ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan tillståndet får tas i anspråk.</u> [...]

		även har en motsvarande delegerad beslutanderätt för tillsynsmyndigheten.	11. De frivilliga kompensationsåtgärder som föreslås i miljökonsekvensbeskrivningen, avsnitt 10.2, ska i tillämpliga delar genomföras. [...] 15. Om inte enighet nås för åtgärder och kontroll enligt punkterna 3 och 14 ovan får tvistefråga hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande. - <u>Mark- och miljödomstolen överlåter enligt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att</u> - <u>bestämma om mindre ändringar, jfr villkor 1,</u> - <u>godkänna omfattning och utformning av kompensationsåtgärder, jfr villkor 3</u>
MMD Umeå 2014-10-03 M 3093-12	Tillstånd till gruva i Kiruna (Aitik)	Långsiktigt säkerställande av kompensationsområden	Kompensationsåtgärder 29. [Bolaget] ska utföra åtgärder för att skäligen kompensera för den förlust av naturvärden som uppkommer genom utvidgningen av sandmagasinet och det nya vattenmagasinet. Kompensationsåtgärder ska utföras inom något av områdena Sarkanenä-Leipipir eller Rahavaara, eller inom ett annat ändamålsenligt område. Kompensationsåtgärder ska avse ett område som omfattar minst 250 ha skogsmark, i enlighet med den av bolaget redovisade principen om säkerhetsmarginal, och som är lämpligt för de åtgärder som redovisats i kompensationsutredningen. Avgränsning av det valda området, en detaljerad beskrivning av åtgärder och hur området ska förvaltas och skyddas ska redovisas till tillsynsmyndigheten i form av en detaljerad kompensationsplan senast ett år från lagakraftvunnen tillståndsdöm. Avverkning i

			område med höga naturvärden får inte ske innan planen redovisats till och godkänts av tillsynsmyndigheten. [...] <i>DELEGATION</i> <i>Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken till tillsynsmyndigheten att meddela de villkor och föreskrifter om försiktighetsmått som kan behövas i följande avseenden.</i> [...] <i>D11. Prövning av huruvida kompensationsplanen kan godkännas med avgränsning av det område där kompensationsåtgärder ska utföras, närmare utformning av åtgärderna, skötsel av området och hur området långsiktigt ska skyddas (villkor 29).</i>
MMD Nacka 2014-02-21 M 4645-11	Utförande av dammsäkerhets-höjande åtgärder på ett vattenkraftverks dammar i Dalälven (Untra)	Natura 2000-tillstånd, villkor om dialog med länsstyrelsen <u>Kommentar:</u> Eftersom kompensationen i Natura 2000-tillstånd i det här fallet var en förutsättning för att tillståndet gavs, går det i efterhand argumentera för att villkoret har en "självständig betydelse" för tillståndet, och därmed inte lämpat sig för delegation.	<i>Mark- och miljödomstolen lämnar [bolaget] tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken att få utföra de ansökta arbetena på [dammen] som berör delområde 6 och 7 i Untra Natura 2000-område, dock endast under förutsättning att [bolaget] vidtar kompensationsåtgärder i enlighet med villkor 7 nedan ...</i> <i>7. [Bolaget] ska efter överenskommelse med Länsstyrelsen i Uppsala län vidta kompensationsåtgärder för intrånget i delområde 6 och 7 i Untra Natura 2000-område. Kan [bolaget] och Länsstyrelsen i Uppsala län inte komma överens i fråga om kompensationsåtgärderna ska frågan hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.</i>

Uppskjuten fråga, eller utredningsvillkor

Lagstöd: 22 kap. 27 § miljöbalk (och 19 kap. 5 § första stycket punkt 11 miljöbalken om länsstyrelsen/MPD är prövningsmyndighet).

Förutsättning: Verkningarna av verksamheten kan inte förutses med tillräcklig säkerhet, men verksamheten bedöms som tillåtlig så att tillstånd kan meddelas. Osäkerheten kan handla om en åtgärds tekniska utformning eller miljönytta, eller osäkerhet om ekonomin.

Att skjuta upp frågor bör ske med restriktivitet, men utvecklingen har varit att det blivit allt vanligare. Det bör endast göras där det finns klara motiv och det kan vara bra att motiverar i beslutet *varför* frågan skjuts upp.

Tabell 7. Exempel på utredningsvillkor från fastställda domar. Villkorstexten är endast citerad.

Avgörande	Fråga	Nyckelord	Villkor
MMD Umeå 2018-07-05 M 2980-16 Domen innehöll även ett delegationsvillkor som framgår nedan under den rubriken.	Ansökan om tillstånd till vattenverksamhet för motortestbana, Arjeplogs kn.	Påverkan på våtmark, fågel och rennäringen; kompensationsutredning; delegation; utredningsvillkor. Även fråga om behov av artskyddsdispens eller inte.	<i>Uppskjuten fråga och prövotidsutredning</i> <i>Mark- och miljödomstolen skjuter med stöd av 22 kap. 27 § miljöbalken under en prövotid upp frågan om slutliga villkor avseende verksamhetens påverkan på rennäringen och för berörd sameby samt eventuell ekonomisk kompensation för det intrång som verksamheten kan medföra.</i> <i>Utredningsvillkor U1 ska ha följande lydelse.</i> <i>U1. Prövotiden inleds när tillståndet tas i anspråk.</i> <i>Inför prövotiden ska bolaget i samråd med samebyn och behörig tillsynsmyndighet utforma ett program för uppföljning av påverkan på rennäringen och för samebyns verksamhet i området för såväl anläggningsfas som biltestverksamhet. Under prövotiden ska uppföljning av programmet genomföras och vid behov ska det justeras i samråd med samebyn och behörig tillsynsmyndighet.</i>

			<i>Fem år från det att biltestverksamheten har tagits i drift ska bolaget till mark- och miljödomstolen redovisa</i> <i>a) uppföljningen av programmet,</i> <i>b) eventuella förslag på försiktighetsåtgärder och slutliga villkor i syfte att minimera eventuella störningar för rennärningen och för samebyns verksamhet i området, samt</i> <i>c) eventuella förslag till ersättning för den inverkan som testbanelverksamheten orsakar för rennärningen och för samebyns verksamhet i området.</i> <i>Provisoriska villkor</i> <i>Under prövotiden gäller följande provisoriska villkor.</i> <i>P1. Bolaget ska fortlöpande informera [samebyn] om de åtgärder som ska vidtas i den tillståndsgivna verksamheten.</i> <i>P2. Bolaget ska bjuda in [samebyn] till samråd som ska hållas vid minst ett tillfälle per år. Vid samrådet ska bolaget informera om genomförd och kommande verksamhet och samebyn ska ges möjlighet att lämna synpunkter och önskemål för den fortsatta verksamheten. Samråden ska protokollföras av bolaget och protokollen undertecknas av representant för samebyn. Protokollen ska ingå i det underlag som bolaget ska presentera till domstolen i samband med prövotidsredovisning. Bolaget ska bekosta deltagandet för högst två företrädare från samebyn vid samrådet.</i> <i>P3. [Samebyn] ska en gång varje år redovisa för bolaget eventuella merkostnader som den tillståndsgivna</i>

			verksamheten har medfört för samebyn under det gångna året. Bolaget ska årligen ersätta samebyn för skäligen merkostnader med anledning av verksamheten samt för samebyns deltagande i att utforma ett uppföljningsprogram och i samråden. Om bolaget och samebyn inte kan komma överens om vad som är skäligt ska tillsynsmyndigheten besluta i frågan. <i>Delegation</i> [...] Under provotiden överlåter mark- och miljödomstolen dessutom till tillsynsmyndigheten för vattenverksamheten att besluta om ytterligare villkor 1. till skydd för rennäringen och samebyn samt för naturmiljön och 2. om ersättning till [samebyn] för merkostnader med anledning av verksamheten, deltagande i att utforma ett uppföljningsprogram och i samråden under provotiden.
MÖD 2016-11-28 M 964-16 Villkoret finns i MPD:s beslut och överklagades inte särskilt men MMD nämner att det uppfyller miljöbalkens krav på hänsynstagande.	Tillstånd till gruppstation för tio vindkraftverk, Orrberget i Ludvika kn.	Vindkraft; utredningsvillkor; inventera påverkan på fågel; därefter föreslå kompensationsåtgärder för MPD; efter anläggningen avslutats föreslå kompensationsåtgärder för påverkade naturtyper <u>Kommentar:</u> Inventeringen under U1 skulle påbörjas innan arbetena påbörjades för att	U1. Bolaget ska årligen från och med år 2016 och minst två år efter det att anläggningen tagits i drift, inventera och följa upp förekomsten av tjäder, nattskär, rovfåglar och andra fågelarter i området som är rödlistade eller finns med på fågeldirektivets bilaga 1 samt identifiera tjäderspelplatser och antal spelande hannar. Bolaget ska senast tre år efter det att anläggningen tagits i drift till miljöprövningsdelegationen redovisa resultaten av dessa inventeringar och föreslå de eventuella skyddsåtgärder och/eller kompensationsåtgärder som

		få ett underlag att jämföra med senare.	<i>kan aktualiseras av utredningen.</i> <i>U2. Bolaget ska senast ett år efter det att anläggningsarbetena avslutats redovisa till miljöprövningsdelegation vilka naturtyper som genom anläggandet har försvunnit eller påverkats och föreslå kompensation för detta.</i> <i>Utredningarna ska planeras och genomföras i samråd med tillsynsmyndigheten.</i>
MÖD 2015-12-04 M 11838-14	Tillstånd till grundvattenbortledning för byggande och drift av E4 Förbifart Stockholm	Uppskjuten fråga; utredningsvillkor	<i>D. Mark- och miljööverdomstolen skjuter upp frågan om slutliga villkor avseende kompensationsåtgärder under en provotid och inför ett nytt provotidsförordnande, U 2, med följande lydelse.</i> <i>U2. Trafikverket ska under provotiden utreda möjligheten</i> <i>- att öka vattenflödet i Sättraån och i Skärholmsbäcken. Ett ökat vattenflöde kan bl.a. ske genom omledning av dränvatten från tunneln alternativt genom att vatten pumpas från Mälaren.</i> <i>- att projektera och genomföra en återmeandring av en del av Igelbäcken i Igelbäckens kulturresevat. Under provotiden ska Trafikverket ta fram en plan för projektering utifrån äldre kartunderlag, kulturresevatets skötselplan och andra relevanta underlag samt bedöma möjligheten att genomföra åtgärder för att återmeandra del av sträcka av Igelbäcken.</i> <i>Utredningen, som förutom de miljömässiga konsekvenserna även ska avse de kostnadsmässiga konsekvenserna av åtgärderna, ska tillsammans med förslag på</i>

			<i>slutliga villkor om kompensationsåtgärder lämnas till mark- och miljödomstolen senast ett år efter det att denna dom har vunnit laga kraft.</i>
MMD Vänersborg 2015-11-24 M 4523-13	Tillstånd till hamn- och vattenverksamhet i Göteborgs kn.	Fiskeavgift utöver villkor om kompensation; osäkerhet i samband med reglering av kompensationsåtgärder; hamnverksamhet; vattenverksamhet	<i>Inverkan på ålgräs Mark- och miljödomstolen skjuter enligt 22 kap. 27 § miljöbalken upp frågan om kompensation för vattenverksamhetens inverkan på ålgräsängar m.m. under en prövotid om högst 8 år enligt följande.</i> <i>[Verksamhetsutövaren] ska utföra åtgärder för att kompensera för den förlust av värdefulla biotoper för bl.a. fisk (ålgräsäng, blåmusselbankar och stenrevlar) som uppkommer till följd av verksamheten. Åtgärderna ska avse tillskapande av minst 1,7 ha nya ålgräsområden på lämpliga lokaler i första hand inom Göteborgs kommun, i andra hand i angränsande vattenområden.</i> <i>En detaljerad plan som närmare beskriver åtgärderna, tidplan och övervakning ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten och Havs- och vattenmyndigheten senast ett år från lagakraftvunnen dom.</i> <i>[Verksamhetsutövaren] ska årligen till mark- och miljödomstolen redovisa vidtagna åtgärder och resultat av åtgärderna samt inom 8 år, från det tillståndet tagits i anspråk, inge slutlig redovisning av åtgärdernas resultat.</i> <i>I domen förtydligade MMD resonemanget och sa att "förfarandet bör ske inom ramen för en prövotid under 8 år med möjligheter att förlänga</i>

			tiden och föreskriva ytterligare utsättningar av ålgräs samt att slutligen avgöra om fiskeavgift ska utgå. Kompensationsåtgärderna är förenade med betydande kostnader som dock ska vägas mot nyttan av ansökt verksamhet, som sökanden har visat bli avsevärd, samt med beaktande av eventuell påverkan på ytvattenförekomsten.”
MMD Vänersborg 2014-09-15 M 2557-13	Tillstånd till vattenverksamhet för ny bro över Göta älv och utrivning av bef. Götaälvsbro vid Lilla Brommen, Göteborgs kn.	Utredningsvillkor om påverkan på fiskebeståndet <u>Kommentar:</u> Domen verkar sakna motivering till valet av utformning av villkoret. Ev. otydligheter saknar därför förklaring. Vilken sorts kompensation som ska utges framgår t.ex. inte.	<i>Mark- och miljödomstolen skjuter enligt 22 kap. 27 § miljöbalken upp frågan om kompensation för vattenverksamhetens inverkan på fiskbeståndet.</i> <i>Uppföljning av påverkan på fiskebeståndet av berörda arbeten ska ske genom studier av fiskbeståndet före, under och 1, 2 och 3 år efter att arbetena i vattenområdet är avslutade. Studien ska utföras av fiskesakkunnig och utformas i samråd med tillsynsmyndigheten.</i> <i>Göteborgs kommun ska sedan inom 4 år från att bron tagits i anspråk till mark- och miljödomstolen ge in prövotidsutredning avseende inverkan på fiskbeståndet. Vid konstaterad påverkan på fiskbeståndet av betydelse ska Göteborgs kommun utge kompensation.</i>

Kompensationsvillkor

Lagstöd: 22 kap. 25 § första stycket miljöbalken (och 19 kap. 5 § första stycket punkt 9 miljöbalken om länsstyrelsen/MPD är prövningsmyndighet).

Förutsättningar: Det är viktigt att prövningsmyndigheten sätter ramar för kompensationen för att genomförandet ska bli effektivt och ändamålsenligt. Det är bättre med ett konkret och utskrivet villkor än att enbart hänvisa till verksamhetsutövarens åtaganden – vanligtvis kallat ”det allmänna villkoret” – eftersom dessa i många fall kan vara alltför översiktligt beskrivna i prövningsunderlaget.

Följande bör vara med i villkoret¹⁶:

- Vad som ska kompenseras (vilka effekter eller vilken skada).
- Var kompensation ska ske och hur tillgång till mark säkerställs.
- Vilka konkreta åtgärder som ska genomföras, kompensationens omfattning, t.ex. minsta yta, och mål med kompensationen.
- Ramar för det tekniska genomförandet.
- Vid vilken tidpunkt en viss åtgärd ska vara utförd.
- I vilken mån kompensationen kan ändras och utvecklas i samråd med tillsynsmyndigheten, t.ex. genom framtagande av en kompensationsplan.
- När och hur redovisning och uppföljning av kompensationen ska ske, t.ex. genom att lämna in ett uppföljningsprogram till tillsynsmyndigheten.
- Tydliggöra ansvaret för upprätthållandet av kompensationsåtgärdernas funktion (antingen genom åtagande från verksamhetsutövaren eller genom reglering i villkor).

Tänk på att:

Det kan bli en avvägning mellan att ge tillräckligt utrymme för flexibilitet vid utförandet av åtgärderna, å ena sidan, och ge så pass tydliga ramar att det går att följa upp villkoret och få ett effektivt genomförande, å den andra.

Tabell 8. Exempel på kompensationsvillkor från fastställda domar. Villkorstexten är endast citerad.

Avgörande	Fråga	Nyckelord	Villkor
MÖD 2017:65 (2017-10-04 i mål M 6825-16)	Dispens från biotopskydd	Borttagande av stenmur (147 m ³ sten ungefär)	- [Verksamhetsutövaren] ska med sten från den borttagna stenmuren återskapa en ca 90 meter lång enklare stenmur

¹⁶ Lista delvis från Naturvårdsverkets handbok 2016:1 *Ekologisk kompensation*, s. 98, delvis från Johanna Ersborg, 2017-02-20, *Ekologisk kompensation befäster principen om att förorenaren betalar – analys*, JP Infonet.

Kompensationsvillkoret i kursivt			<i>parallellt med det öppna diket i den västra delen av fältet.</i> - Övriga stenmassor får grävas ner på platsen. - Åtgärden får inte medföra skada på det öppna diket. - Arbetet får endast utföras mellan 1 april och 1 oktober. - Efter avslutat arbete ska fotografier skickas till länsstyrelsen som visar att villkoren har följts.
MÖD 2017-06-15 M 7284-16 Föreläggandet kommer från länsstyrelsens beslut men med viss fri justering här enligt vad MÖD angett i sitt domslut.	Tillsyn (biotopskydd)	Allé; 2:8 MB	<i>Föreläggande [Beslutsmyndigheten] förelägger er, med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken (1998:808), att senast den [DATUM], plantera nio träd i omgivningen av [vägen], helst längs den befintliga allén. Alternativt kan en eller ett par befintliga alléer i omgivningen förlängas med motsvarande antal träd. Beslutet förenas med följande villkor:</i> - <i>o Sökanden ansvarar för att samtliga entreprenörer som ska utföra arbetet får ta del av och följer detta beslut, samt att de vet vilka försiktighetsåtgärder som ska vidtas.</i> - <i>o Återplantering ska ske med inhemska arter som redan finns i allén.</i> - <i>o Trädplantornas minsta omkrets ska vara 18–20 cm.</i> - <i>o Skötsel av de nyplanterade träden ska säkerställas under minst fem år. I skötseln ska ingå bevattningspåsar under det första året, och om det behövs även under det andra året efter planteringen.</i> - <i>o Nya alléträd som inte lever tre år efter planteringen ska ersättas genom ytterligare nyplanteringar enligt villkoren ovan.</i> - <i>o Stammar och större grenar av de nedtagna träden ska placeras som faunadepå och för naturlig nedbrytning på</i>

			<i>lämplig solbelyst plats i närheten av sitt ursprungliga läge.</i>
MÖD 2017-06-09 M 10180-15	Tillsyn Vattenkraftverk i Österdalälven	Vattenkraftverk; fiskvägar; alfagaller; skadereglering avs. harr; delegation	<i>Åtgärder avseende framtida skada på harrbeståndet</i> <i>- Vid de tre kraftverken ... ska [kraftverksbolagen] uppföra, driva, bibehålla och för all framtid underhålla fungerande passager för uppströmsvandring, slitsrännor, i huvudsaklig överensstämmelse med ritningar i bilaga B till denna dom. I samråd med tillsynsmyndigheten ska de justeringar som krävs för att erhålla en god funktion vidtas inom ramen för den huvudsakliga utformningen av fiskvägarna och anläggningen i övrigt som fastställts genom domen.</i> <i>- Kraftverksbolagen ska utföra, driva, bibehålla och för all framtid underhålla låglutande alfagaller med flyktöppningar vid de tre kraftverken ... i huvudsaklig överensstämmelse med ritningar i bilaga B till denna dom. I samråd med tillsynsmyndigheten ska de justeringar som krävs för att erhålla en god funktion vidtas inom ramen för den huvudsakliga utformningen av fiskvägarna och anläggningen i övrigt som fastställts genom domen.</i> <i>- Passagerna ska vara klara att tas i bruk senast sex år från lagakraftvunnen dom eller vid det senare tillfälle som tillsynsmyndigheten beslutar om.</i>
MMD 2016-12-20 M 4584-16 Villkoret är en justering av	Biotopskyddsdispens	Allé; ansökan om nedtagning av fyra lönnar	1. Samtliga fällda träd ska återplanteras med lönn (<i>Acer Platanoides</i>). Återplantering får även ske med träarten ek. 2. Träden som ska ha en stamomkrets på minst 18–20 cm och ha svenskt ursprung.

LST:s villkor efter överklagande till MMD (det är inte ett exakt citat)			3. Träden ska vara återplanterade senast den 30 juni 2017.
MÖD 2016-10-18 M 4160-15 Villkoret finns i MMD:s dom och överklagades inte.	Ändringstillstånd till gruva i Leveäniemi, Svappavaara i Kiruna kn.	Gruva; avverkning; omhändertagande av äldre och döda träd; genomförandeplan i samråd med LST och sameby	<i>Naturvärden</i> 19. [Bolaget] ska i de delar av naturvärdesinventeringens objekt A och J som kommer att bli föremål för avverkning utföra insamling av levande och döda naturvärdesträd i syfte att förstärka naturvärdena i något eller några närliggande skogsområden. Bolaget ska för insamlingen av naturvärdesträd utforma en enkel genomförandeplan som ges in till länsstyrelsen. Av genomförandeplanen ska framgå omfattningen av åtgärderna, vilket eller vilka närliggande skogsbestånd som skall ta emot naturvärdesträden liksom när detta ska ske. Genomförandeplanen skall föregås av samråd med berörd sameby.
MMD Vänersborg 2016-09-09 M 108-15	Tillstånd till upprustning och förtätning av småbåtshamn (förlängd vågbrytare, muddring m.m.), Kungälv kn	Fiskeavgift; fråga om hur skada på fisk skulle bedömas; skälighetsbedömning	<i>Lökebergs Småbåtshamns Samfällighetsförening ska erlagga en fiskeavgift enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet på 50 000 kr såsom engångsavgift. Avgiften ska användas för fiskevårdande åtgärder i första band i Lökebergs kile och i andra band angränsande vattenområden eller vattendrag.</i>
MMD Vänersborg 2016-07-14 M 4003-15	Tillstånd att anlägga kaj (320 m x 12 m), Karlstad kn.	Vattenverksamhet; kaj; vasslätter eller fiskeavgift; konkreta åtgärder är bättre än fiskeavgift	<i>[...] Återkommande vasslätter i angränsande strandområden ska genomföras. En skötselplan för detta ska tas fram i samråd med Karlstads kommuns Natur- och parkenhet samt Länsstyrelsen Värmland. [...]</i>

MMD Nacka 2015-03-18 M 6133-14	Biotopskydds- dispens	Allé; krav på återplantering av träd (12 mot 12)	1. 12 lönnar (<i>Acer Platanoides</i>) ska återplanteras längs med vägen för att ersätta de nedtagna askarna. Träden som återplanteras ska ha svenskt ursprung och ha en stamomkrets på minst 12 cm. 2. Träden får planteras upp till 2 meter längre ut från vägen och medge att större fordon framförs på vägen. Hur detta ska ske ska bestämmas i samråd med Länsstyrelsens handläggare. 3. Minst 3 stammar ifrån de fällda träden ska sparas i en faunadepå. Stamdelarna ska ha en längd på minst 2 meter. Stammarna bör ligga på solbelysta och torra platser. 4. Träden ska vara återplanterade senast den [DD MM ÅÅÅÅ].
MMD Umeå 2014-10-03 M 3093-12	Tillstånd till gruva i Kiruna (Aitik)	Långsiktigt säkerställande av kompensations- områden	Kompensationsåtgärder 29. [Bolaget] ska utföra åtgärder för att skäligen kompensera för den förlust av naturvärden som uppkommer genom utvidgningen av sandmagasinet och det nya vattenmagasinet. Kompensationsåtgärder ska utföras inom något av områdena Sarkanenä-Leipipir eller Rahavaara, eller inom ett annat ändamålsenligt område. Kompensationsåtgärder ska avse ett område som omfattar minst 250 ha skogsmark, i enlighet med den av bolaget redovisade principen om säkerhetsmarginal, och som är lämpligt för de åtgärder som redovisats i kompensationsutredningen. Avgränsning av det valda området, en detaljerad beskrivning av åtgärder och hur området ska förvaltas och skyddas ska redovisas till tillsynsmyndigheten i form av en detaljerad

			<i>kompensationsplan senast ett år från lagakraftvunnen tillståndsdom. Avverkning i område med höga naturvärden får inte ske innan planen redovisats till, och godkänts av, tillsynsmyndigheten.</i> <i>[...]</i> <i>DELEGATION</i> <i>Mark- och miljödomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken till tillsynsmyndigheten att meddela de villkor och föreskrifter om försiktighetsmått som kan behövas i följande avseenden.</i> <i>[...]</i> <i>D11. Prövning av huruvida kompensationsplanen kan godkännas med avgränsning av det område där kompensationsåtgärder ska utföras, närmare utformning av åtgärder, skötsel av området och hur området långsiktigt ska skyddas (villkor 29).</i>
MÖD 2014-06-18 M 7307-13 och M 11820-13	Tillstånd till gruva i Kiruna kn.	Gruva; tvådelad prövning; tillåtlighet; Natura 2000; kompensation enl. 16:9 miljöbalken Villkoret bestämdes av MMD och ändrades ej av MÖD.	<i>Kompensationsåtgärder [Bolaget] åläggs att utföra kompensationsåtgärder för den förlust av naturvärden och skyddsvärda arter som verksamheten kommer att medföra. Senast den 31 december 2013 ska bolaget presentera ett konkret förslag på kompensationsåtgärder till mark- och miljödomstolen som prövar och fastställer vilka åtgärder som ska utföras.</i>

Hur hanteras otydliga villkor genom tillsynen?

Ibland saknas ett kompensationsvillkor eller så fungerar det inte i praktiken.

Tillsynsmyndigheten kan i vissa lägen ställa krav, men då är det viktigt att tänka på följande:

Brott mot ett tillståndsvillkor

Om verksamhetsutövaren bryter mot ett tillståndsvillkor kan tillsynsmyndigheten ingripa med förelägganden. Det kan ibland krävas en noggrann analys av ett villkors närmare innebörd för att se vad kraven inneburit.

Tillståndets rättskraft

Förelägganden och förbud får inte begränsa ett beslut eller en dom om tillstånd i ansökningsmål som har rättskraft enligt 24 kap. 1 § miljöbalken, vilket framgår av 26 kap. 9 § tredje stycket miljöbalken. Det som var uppe till prövning under tillståndsprövningen kan inte prövas igen, utan det står fast som en del av tillståndets rättskraft. Vad utfallet blev av prövningen spelar ingen roll utan frågan som tillsynsmyndigheten får ställa sig är om frågan som ska tas upp är ny, eller diskuterades i tillståndsprövningen. En närmare analys av villkoret och motiveringen (samt ibland protokoll från sammanträde/huvudförhandling) kan behövas för att förstå exakt vad prövningen gällde, och varför. Se ett exempel i dom MÖD 2018-10-18 i mål M 2809-17 och dom MÖD 2017-06-15 i mål M 7284-16.

Behov av brådskande åtgärder pga. risk för skada

Även om det finns ett gällande tillstånd med villkor kan tillsynsmyndigheten rikta förelägganden och förbud mot en verksamhetsutövare, om det är brådskande och nödvändigt för att undvika att det uppkommer ohälsa eller allvarlig skada på miljön. Det framgår av 26 kap. 9 § fjärde stycket punkt 1 miljöbalken. Det är dock osannolikt att det skulle beröra kompensation på något sätt i det skedet.

Avhjälpa skada som har inträffat

Om det är fråga om oförutsedda skador bör detta i första hand hanteras med stöd av bestämmelserna om avhjälpan – läs vidare under Lagstiftning. Då finns det vissa möjligheter att ställa krav på kompensationsåtgärder.

Ansöka om omprövning/villkorsändring

Under den löpande kontrollen är det tillsynsmyndighetens uppgift att bedöma om det finns skäl att ansöka om villkorsändring eller om omprövning av hela tillståndet (se 26 kap. 2 § andra stycket miljöbalken). Förutsättningarna för detta finns i 24 kap. 5 § miljöbalken. En huvudsaklig förutsättning är att ett nytt eller ändrat villkor inte får vara så ingripande att verksamheten inte längre kan bedrivas eller att den avsevärt försvåras (se 24 kap. 9 § miljöbalken). Detta måste tillsynsmyndigheten kunna argumentera för. Tillsynsmyndigheten behöver också redovisa skäl och kunna visa på underlag för en ansökan om omprövning/ändring.

6 Checklistor

Tänk på det här när du granskar en kompensationsutredning

- *Uppfylls kravet på additionalitet?*

Ingen nettoförlust av ekosystemtjänster eller miljöresurser ska ske, kompensationen måste öka eller upprätthålla naturvärdena. Den får heller inte utgöras av åtgärder som ändå kommit till stånd. Underlaget bör därför innehålla resonemang kring hur de föreslagna kompensationsåtgärderna medför en reell naturvårdsnytta i förhållande till ett scenario där ingen kompensation genomförs.

- *Tidsaspekten*

I vissa fall kan det vara motiverat att kompensationen fyller sin funktion innan själva exploateringen sker. Vid lång leveranstid på funktionerna av kompensationen kan omfattningen på kompensationen behöva ökas (t.ex. i väntan på att ett nytt träd ska leverera höga naturvärden så kan andra åtgärder så som mulmholkar användas).

- *Behöver åtgärdernas funktion följas upp och säkerställas långsiktigt?*

Beskrivningen av hur lång tid de negativa effekterna av intrånget beräknas kvarstå bör användas som utgångspunkt vid bedömningen av hur lång tid som kompensation kan behövs. Ska uppföljningen redovisas?

- *Kompensationens inriktning och omfattning*

Detta bör bedömas dels utifrån omfattningen på intrånget i allmänna naturvårdsintressen, dels utifrån vilka praktiska möjligheter som finns att genomföra kompenserande åtgärder med en nytta som står i rimlig proportion till kostnaden. Underlaget bör därför redovisa åtgärder för full kompensation för skadan samt kostnaden för det. Av underlaget bör det även framgå vad åtgärderna syftar till att uppnå.

- *Kompensationens rimlighet*

Om verksamhetsutövaren bedömer att det inte är rimligt att kompensera för hela intrånget bör dessa skäl redovisas. Om det finns skäl att frånga principen att kompensera ”lika för lika” bör även dessa skäl redovisas.

Checklista - Dispens från biotopskyddet

Ansökan kommer in och provas

Frågeställning	Vägledning
När kan krav på kompensation ställas?	Dispens från förbudet att skada naturmiljön inom ett biotopskyddsområde får ges enligt 7 kapitlet 11§ MB om det finns särskilda skäl, där står det inte uttryckligen att kompensation ska ske. Krav på kompensation kan ställas med stöd av 16:9 MB när det bedöms behövas för att minska skadan på naturmiljön. Läs vidare under Lagstiftning.
Känner verksamhetsutövaren till att det kan ställas krav på kompensationsåtgärder och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan tidigt. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att genomföra åtgärder. Förklara att kompensationsåtgärder kan bli aktuella för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt.
Följs skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning?	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska bli rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får aldrig påverka bedömningen i ett dispensärende, myndigheten får alltså inte ta hänsyn till nyttan med en föreslagen kompensationsåtgärd och lämna en dispens i ett ärende där en dispens annars inte skulle kunna ha lämnats. Därför ska kompensationsåtgärder vara lätta att skilja ut från åtgärder för att undvika, begränsa och återställa skadan och redovisas separat i ansökan. Läs vidare under Vad är ekologisk kompensation.
Hur lång leveranstid har kompensationsåtgärder?	Beroende på vilken typ av biotopskydd dispensen avser kan leveranstiden på en kompensationsåtgärd vara olika lång. Med leveranstid avses den tid det tar för åtgärden att leverera samma värden som försvunnit. Exempelvis så tar det mycket lång tid för ett nyplanterat träd att leverera samma naturvärden som ett gammalt träd med sin biologiska mångfald. Under tiden som man väntar på att åtgärden ska uppnå avsedd effekt kan det behövas stödjande åtgärder och vid lång leveranstid

	kan det vara motiverat att höja kraven på kompensationsåtgärdernas omfattning.
Kumulativ påverkan och behov av kompensation	Biotoper skyddade med stöd av 7 kap. 11 § MB har stor betydelse för odlings- och skogslandskapets biologiska mångfald och gröna infrastruktur samt för produktion av ekosystemtjänster. Även om intrånget i det enskilda fallet är litet kan den kumulativa påverkan bli betydande och kompensation är därför ofta motiverat för att upprätthålla naturvärden och en fungerande grön infrastruktur på landskapsnivå.
Hantering av biotopskydd i infrastrukturprojekt	Hantering av biotopskydd sker inom ramen för väg- och järnvägsplaner. Läs vidare under Checklista vägplaner.
Grön infrastruktur och lokalisering av kompensationsåtgärder	Det är viktigt att kompensationsåtgärder planeras och lokaliseras utifrån ett landskapsekologiskt perspektiv så att den gröna infrastrukturen stärks. Skyddade småbiotoper har ofta stor betydelse för den gröna infrastrukturen i den lokala skalan, vilket innebär att lämpliga kompensationsområden bör sökas nära den biotop som skadas. Kompensationsåtgärderna bör syfta till att påverkan på populationerna av de arter som är beroende av eller gynnas av den berörda biotopen ska bli så liten som möjligt och att konnektiviteten i landskapet kan upprätthållas.
Utformning av kompensationsåtgärder	I första hand bör kompensationen leda till skapande av nya naturvärden i samma slags naturmiljö och av minst samma omfattning i det område som berörs. Syftet är att påverkan på de arter som är beroende av biotopen blir så små som möjligt. Om det inte är möjligt bör kompensation ske i ett närliggande område med liknande bevarandevärden, både kvalitativt och kvantitativt, som det påverkade området. I andra hand kan kompensationsåtgärden utgöras av en liknande naturtyp, till exempel att ett dike kompenseras med en våtmark, eller en stenmur med ett odlingsröse. Är inget av dessa alternativ lämpligt eller möjligt kan man analysera vilken typ av biotop det finns brist på i ett större landskapsperspektiv, och kompensera med en sådan. Läs vidare under Inriktning på åtgärder.
Utformning av villkor	... kan vara svårt. Läs vidare under Villkorsskrivning.
Uppnås additionalitet?	Ekologisk kompensation ska medföra en reell naturvårdsnytta jämfört med en situation där ingen kompensation genomförs. Kompensationen måste bidra till att öka eller upprätthålla hotade naturvärden på platsen där den genomförs. Läs vidare under Additionalitet- ett grundläggande krav vid kompensationsåtgärder.

Hur ordnas markåtkomst?	Om verksamhetsutövaren inte äger fastigheten där kompensationsåtgärder kommer att genomföras behöver markåtkomst till kompensationsåtgärder lösas genom servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Läs vidare under Markåtkomst.
Tänk på att	Frågan om kompensation bör utredas i tidigt skede för att undvika kompletteringskrav som fördröjer handläggningen. Biotopskydd indikerar ofta förekomst av skyddade eller hotade arter. Det kan vara bra att begära en inventering på artnivå när man misstänker höga värden för att avgöra om förbud enligt Artskyddsförordningen aktualiseras. Information till allmänheten kan öka förståelsen för den biologiska mångfalden och värdet av exempelvis en faunadepå. Det finns stort behov att utvärdera effekterna av genomförda kompensationsåtgärder. För att detta ska kunna göras på ett bra sätt bör det planeras tidigt så att det går att jämföra före och efter på ett vetenskapligt sätt. Länsstyrelsen bör verka för att kunskapen ska spridas. De regionala planerna för grön infrastruktur ska fungera som underlag både när man avgör påverkan på naturvärden och kan även användas som vägledning vid framtagning av kompensationsåtgärder. Om kompensationsåtgärderna i sig kommer att omfattas av biotopskyddsbestämmelserna kan det vara lämpligt att upplysa om att även de medför ett långsiktigt skydd. En frikostig dispensgivning när det gäller <i>biotopskydd</i> riskerar att bidra till att försvaga den gröna infrastrukturen. Borttagande av småbiotoper och linjära landskapselement som omfattas av det generella biotopskyddet i samband med omarrondering av jordbruksmark innebär i många fall att arters tillgång till livsmiljöer minskar och de ekologiska spridningssambanden försvagas på ett sätt som är svårt att uppväga genom kompensationsåtgärder. De biotopskyddsområden som beslutas i det enskilda fallet¹⁷ utgör normalt sett värdekärnor. De har stor betydelse som spridningskällor och/eller klivstenar för biologisk mångfald och därmed även för den gröna infrastrukturen. I förarbetena framhålls att kravet på särskilda skäl innebär att möjligheten att ge dispens från biotopskyddsbestämmelserna bör tillämpas restriktivt.¹⁸
Vad ska ingå i en utredning om ekologisk kompensation?	En utredning om ekologisk kompensation bör innehålla: • Redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts

¹⁷ Se bilaga 2 till förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

¹⁸ Se prop. 2008/09:214 s. 95.

	• Behov av uppföljning • Uppskattning av återstående skada • Förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • Tidplan för genomförandet • Markåtkomst/rådighet • Behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärdena Läs vidare under Tänk på detta när du granskar en kompensationsutredning.
Tillsyn	För en enklare tillsyn av utförda kompensationsåtgärder är det lämpligt med villkor om uppföljning där VU själv rapporterar in till tillsynsmyndigheten att kompensationsåtgärdena är utförda.

Checklista - Tillstånd/ dispens/ upphävande av naturreservat

Ansökan kommer in och prövas

Frågeställning	Vägledning
Kan krav på kompensation ställas?	Dispens från reservatsföreskrifter eller upphävande av naturreservat enligt 7 kap. 7 § MB får endast meddelas om intrånget i naturvärdet kompenseras i skälig utsträckning på naturreservatet eller på något annat område. För att kunna bedöma detta måste intrånget i naturvärdet vara utrett. Vid tillstånd enligt reservatsföreskrifterna som innebär intrång i naturvärden är det relevant att ställa krav på kompensation med stöd av 16 kap. 9 § MB. Tröskeln för när krav på kompensation kan ställas är låg vid intrång i naturreservat.¹⁹ Läs vidare under Lagstiftning.
Känner verksamhetsutövaren till att det kan ställas krav på kompensationsåtgärder och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan tidigt. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att genomföra åtgärder. Förklara att kompensationsåtgärder kan bli aktuella för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt.
Verka för att skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning följs.	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska blir rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får aldrig påverka bedömningen i ett ärende, myndigheten får alltså inte ta hänsyn till nyttan med en föreslagen kompensationsåtgärd och medge upphävande/dispens/tillstånd i ett ärende där man annars inte skulle kunnat lämna medgivande. Därför ska

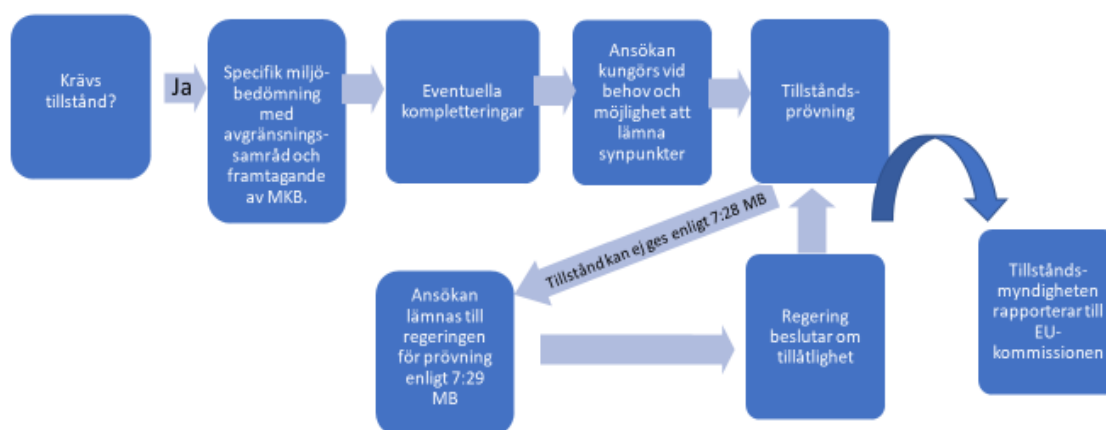
¹⁹ Se prop. 1997/98:45 del 1 s. 315

	kompensationsåtgärder vara lätta att skilja ut från åtgärder för att undvika, begränsa och återställa skadan och redovisas separat i ansökan. Läs vidare under Vad är ekologisk kompensation.
Utformning av kompensationsåtgärder	Kompensationsåtgärder i samband med dispenser och upphävanden enligt 7 kap. 7 § MB bör i första hand ges en sådan inriktning att de bidrar till att syftet med det skyddade området kan uppnås. Om detta inte är möjligt bör skydd av eller åtgärder i ett område med liknande naturvärden i regionen prioriteras. I normalfallet bör skydd av områden med väsentligen andra bevarandevärden eller med lägre värden inte accepteras som kompensation för ett intrång i ett naturreservat. Vid åtgärder som påverkar friluftslivet i ett naturreservat är Naturvårdsverkets tolkning av begreppet naturvärde i 7 kap. 7 § MB att även friluftsvärden omfattas. Sålides kan även friluftslivet kompenseras vid behov. Kompensation bör i första hand ske genom aktiva åtgärder för att återställa eller nyskapa naturvärden i, eller i anslutning till, naturreservatet. Först om detta inte är möjligt eller om sådana åtgärder bedöms vara orimligt dyra bör skydd av ett annat område övervägas. Om kompensationen sker genom skydd av ett annat område bör detta väljas utifrån förutsättningarna att restaurera eller skydda liknande naturvärden som de som låg till grund för bildandet av det naturreservat som påverkas negativt av dispensen eller upphävandet.
När behöver kompensationsåtgärder vara på plats?	Om det beräknas ta lång tid för kompensationsåtgärder att nå effekt och leverera samma värden som försvunnit, men det inte anses rimligt att kräva att exploateringen avvaktar, kan det istället vara motiverat att höja kraven på kompensationsåtgärder omfattning för att på sikt nå upp till en rimlig nivå på kompensation.
Utformning av villkor	... kan vara svårt Läs vidare under Villkorsskrivning.
Uppnås additionalitet?	Ekologisk kompensation ska medföra en reell naturvårdsnytta jämfört med en situation där ingen kompensation genomförs. Kompensationen måste bidra till att öka eller upprätthålla naturvärden på platsen där den genomförs.

	Åtgärder som överlappar reservatsförvaltningens ansvar, så som löpande skötselåtgärder, anses inte uppfylla kravet på additionalitet. Större restaureringsinsatser och riktade åtgärder för att nyskapa naturvärden kan däremot ofta uppvisa additionalitet och fungera som kompensation. Läs vidare under Additionalitet- ett grundläggande krav vid kompensationsåtgärder.
Hur ordnas markåtkomst?	Om verksamhetsutövaren inte äger fastigheten där kompensationsåtgärder kommer att genomföras behöver markåtkomst till kompensationsåtgärder lösas genom servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser.
Tänk på att	Frågan om kompensation bör utredas i tidigt skede för att undvika kompletteringskrav som fördröjer handläggningen. I naturreservat förekommer ofta skyddade eller hotade arter. Vid behov kan det vara relevant med en inventering på artnivå för att avgöra om förbud enligt Artskyddsförordningen aktualiseras. Information till allmänheten kan öka förståelsen för den biologiska mångfalden och varför det är värdefullt med exempelvis en faunadepå. Det finns stort behov att utvärdera effekterna av genomförda kompensationsåtgärder. För att detta ska kunna göras på ett bra sätt bör det planeras tidigt så att det går att jämföra före och efter på ett vetenskapligt sätt. Länsstyrelsen bör verka för att kunskapen ska spridas.
Vad ska ingå i en utredning om ekologisk kompensation?	En utredning om ekologisk kompensation bör innehålla: • redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts • behov av uppföljning • uppskattning av återstående skada • förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • tidplan för genomförandet • markåtkomst/rådighet • behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärder Läs vidare under Tänk på detta när du granskar en utredning.
Tillsyn	För en enklare tillsyn av utförda kompensationsåtgärder är det lämpligt med villkor om uppföljning där VU själv

	rapporterar in till tillsynsmyndigheten att kompensationsåtgärderna är utförda.

Checklista - Natura 2000-tillstånd

Specifik miljöbedömning

Frågeställning	Vägledning
Kan krav på ekologisk kompensation ställas?	Vid prövningar av Natura 2000-tillstånd är det viktigt att skilja på om skada eller störning kommer att uppstå på utpekade värden eller inte. Vid skada på livsmiljöer eller störning av arter som kan försvåra bevarandet av arter i området kan man inte lämna tillstånd enligt 7 kap. 28 § MB utan regeringen måste då lämna tillåtlighet enligt 7 kap. 29 § MB. Det är alltså inte aktuellt med kompensation av de <u>utpekade värdena</u> i en 7:28 -prövning eftersom man där bedömer att åtgärden inte ger upphov till skada eller betydande störning på de värden som avses skyddas. Vid negativ påverkan på arter och naturtyper som listas i naturvårdsdirektiven ställs strikta och långtgående krav på kompensation enligt 7 kap. 29 § MB. Det kan finnas naturvärden i Natura 2000-områden som inte omfattas av art- och habitatdirektivets bestämmelser. Vid påverkan på naturvärden som inte utgör utpekade arter eller naturtyper kan 16 kap. 9 § MB bli tillämplig även i ett Natura 2000-område inom en 7:28-prövning. Var då tydlig med att kompensation sker enligt 16 kap. 9 § MB.
Skilj på kompensation enligt 16 kap. 9 § och 7 kap. 29 § miljöbalken.	

Känner verksamhetsutövaren till att det kan ställas krav på kompensationsåtgärder och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan tidigt. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att genomföra åtgärder. Förklara att kompensationsåtgärder kan bli aktuella för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt.
Följs skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning?	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska blir rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får inte påverka bedömningen i ett tillståndsärende, myndigheten får alltså inte ta hänsyn till nyttan med en föreslagen kompensationsåtgärd och lämna ett tillstånd i ett ärende där tillstånd annars inte skulle kunna ha lämnats. Därför ska kompensationsåtgärder vara lätta att skilja ut från åtgärder för att undvika, begränsa och återställa skadan och redovisas separat i ansökan. Läs vidare under Vad är ekologisk kompensation.
Kompensationen är en förutsättning för att kunna lämna tillstånd enligt 7 kap. 29 § miljöbalken	Enligt 7 kap. 29 § MB får tillstånd lämnas endast om man vidtar de åtgärder som behövs för att kompensera för förlorade miljövärden så att syftet med att skydda det berörda området ändå kan tillgodoses.
Kompensationen ska vara på plats innan exploatering	Vid kompensation enligt 7 kap. 29 § MB, för skada på en livsmiljö eller störning av en art, ska kompensationsåtgärden säkerställa bibehållandet av områdets bidrag till bevarandet av en gynnsam bevarandestatus. Detta innebär att ett projekt inte får påverka området på ett irreversibelt sätt innan kompensationsåtgärder är vidtagna och på plats. ²⁰ Om detta inte är möjligt kan prövningsmyndigheten även ställa krav på kompensation för den tillfälliga förlust som uppkommer innan kompensationsåtgärder är på plats. ²¹
Kumulativ påverkan och behov av kompensation.	Vid tillståndsprövningar ska verksamhetens kumulativa effekter utredas, hur den tillsammans med andra pågående eller planerade

²⁰ Skötsel och förvaltning av Natura 2000-områden, artikel 6 i art- och habitatdirektivet 92/43/EEG, 5.4.2

²¹ Non-energy mineral extraction and Natura 2000, s. 67

	verksamheter och åtgärder kan påverka området. I områden med hårt exploateringsstryck ställs särskilt höga krav på redovisning av detta. Prövningsmyndigheten ska inte bara beakta påverkan från åtgärder som ligger nära i tid utan även verksamheter som påverkat Natura 2000-området under lång tid.
Utformning av kompensationsåtgärder vid tillstånd enligt 7 kap. 29 § miljöbalken.	Kompensationsåtgärder ska uppväga projektets negativa följder och utrymmet för flexibilitet vad gäller målet med kompensationen är lågt. • återskapande en livsmiljö i ett nytt område eller utvidgning ett område som ska inkorporeras i Natura 2000-nätet, • förbättring av livsmiljön i en annan del av området eller i ett annat Natura 2000-område i proportion till projektets negativa följder • eller, i exceptionella fall, ge förslag på ett nytt område Att återskapa en gynnsam livsmiljö för en fågelart och att det nya området inrättats och är färdigställt, innan det störda området förlorar sitt naturvärde är att betrakta som kompensation.
Utformning av villkor	... kan vara svårt Läs vidare under Villkorsskrivning.
Uppnås additionalitet?	Ekologisk kompensation ska medföra en reell naturvårdsnytta jämfört med en situation där ingen kompensation genomförts. Kompensationen måste bidra till att öka eller upprätthålla naturvärden på platsen där den genomförs. Då uppnås additionalitet. Kompensationsåtgärder ska ligga utöver den reguljära verksamheten. Genomförande av skötsel- eller förvaltningsplaner eller att föreslå utpekande av ett område som redan konstaterats vara av gemenskapsintresse är alltså inte att betrakta som kompensationsåtgärder. Läs vidare under Additionalitet- ett grundläggande krav vid kompensationsåtgärder.
Rimlighetsavvägning och kompensationens omfattning	Vid skada på livsmiljöer eller störning av arter ska skadan eller störningen kompenseras fullt ut så att Natura 2000-nätverket förblir sammanhängande. Här görs ingen rimlighetsavvägning. Vid osäkerhet om kompensation fungerar ska försiktighetsprincipen tillämpas och kompensationen överdimensioneras med viss säkerhetsmarginal för att säkra full kompensation för skadan. Om tillstånd lämnas efter regeringens tillåtelse ska sökande bekosta de kompensationsåtgärder som anges om det inte anses orimligt.

	Det kan bli fråga om att fördela kostnaderna mellan olika allmänna intressen. ²²
Lokalisering	Syftet med kompensationsåtgärderna är att säkerställa ett totalt sett sammanhängande Natura 2000-nätverk. Kompensationen ska därför utföras i samma biogeografiska region och tillhandahålla funktioner som är likvärdiga med de som gjorde att det ursprungliga området valdes ut.
Hur ordnas markåtkomst?	Om verksamhetsutövaren inte äger fastigheten där kompensationsåtgärder kommer att genomföras behöver markåtkomst till kompensationsåtgärder lösas genom servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Läs vidare under Markåtkomst.
Tänk på att	Frågan om kompensation bör utredas i tidigt skede för att undvika kompletteringskrav som fördröjer handläggningen. Det finns stort behov av att utvärdera effekterna av genomförda kompensationsåtgärder. För att detta ska kunna göras på ett bra sätt bör det planeras tidigt så att det går att jämföra före och efter på ett vetenskapligt sätt. Länsstyrelsen bör verka för att kunskapen ska spridas. Vid kompensationsåtgärder enligt 7 kap. 29 § MB ställs höga krav på att kompensation direkt stärker de ekologiska kvaliteter och funktioner som är avgörande för bevarandestatusen för de arter eller livsmiljöer som påverkas av exploateringen. I kompensationsutredningen behöver man därför noga bedöma, karakterisera och kvantifiera påverkan på utpekade arter och naturtyper.
Vad ska ingå i en utredning om ekologisk kompensation?	En utredning om ekologisk kompensation bör innehålla: • redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts • behov av uppföljning • uppskattning av återstående skada • förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • tidplan för genomförandet • markåtkomst/rådighet • behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärderna Läs vidare under Tänk på detta när du granskar en utredning.

²² Se prop. 2000/01:111 s. 58

Tillståndsprövning

Kan konsekvenserna för bevarandemålen bedömas?	Innan överlämning till regeringen måste prövningsmyndigheten säkerställa att konsekvenserna för bevarandemålen går att bedöma utifrån prövningsunderlaget. Alltså måste kompensationsåtgärdernas effekt vara tillräckligt utredd för att säkerställa att syftet med att skydda det berörda området ändå kan tillgodoses.
Om regeringen lämnar tillåtlighet fattar prövningsmyndigheten beslut om tillstånd	Prövningsmyndigheten fattar beslut om kompensationsåtgärder i samband med beslutet om tillstånd.

Tillåtlighetsprövning

Prövning av tillåtlighet	Vid skada på en livsmiljö eller störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet av utpekad art i ett Natura 2000-område ska regeringen pröva frågan om tillåtlighet. Prövningsmyndigheten lämnar då över ansökan till regeringen om myndigheten bedömer att det finns skäl att få frågan prövad enligt 7 kap. 29 § miljöbalken (det samma gäller Mark- och miljödomstolarna). Den prövande myndigheten ska bedöma om punkterna 1-3 i 7 kap. 29 § miljöbalken är uppfyllda och lämna över ett yttrande med sitt ställningstagande till regeringen när frågan lämnas över. En av punkterna i 7 kap. 29 § miljöbalken som myndigheten ska ta ställning till i sitt yttrande är frågan om kompensationsåtgärderna är tillräckliga för att syftet med att skydda det berörda området kan tillgodoses. Regeringen prövar om förutsättningarna för tillstånd enligt 7 kap. 29 § miljöbalken är uppfyllda och ansökan går sedan tillbaka till prövningsmyndigheten som kan fatta beslut.

Rapportering till kommissionen

Rapportering till kommissionen	Enligt 20 a § FOM ska tillståndsmyndigheten i tillståndsärenden där kompensationsåtgärder krävs enligt 7 kap. 29 § miljöbalken underrätta kommissionen om de kompensationsåtgärder som ska vidtas. Underrättelsen ska vara utformad så att kommissionen kan bedöma hur man tänkt gå till väga för att uppfylla

	målsättningen för bevarandet av området i det enskilda fallet.²³ Underrättelsen ska göras innan kompensationsåtgärderna vidtagits och verksamheten eller åtgärden som medför skada eller störning genomförs.²⁴

---

²³ Skötsel och förvaltning av Natura 2000-områden, artikel 6 i art- och habitatdirektivet 92/43/EEG avsnitt 5.4.5

²⁴ Non-energy mineral extration and Natura 2000, s. 67

Checklista - Dispens från artskyddet

Ansökan kommer in och prövas

Frågeställning	Vägledning
Kan krav på kompensation ställas?	Artskyddsdispenser ges enligt 14 och 15 §§ i Artskyddsförordningen, där står det inte uttryckligen att kompensation ska ske. Krav på kompensation sker istället med stöd av 16 kap. 9 § MB. Läs vidare under Lagstiftning.
Känner verksamhetsutövaren till att det kan ställas krav på kompensationsåtgärder och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan tidigt. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att genomföra åtgärder. Förklara att kompensationsåtgärder kan bli aktuella för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt.
Följs skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning?	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska blir rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får inte påverka bedömningen i ett dispensärende, myndigheten får alltså inte ta hänsyn till nyttan med en föreslagen kompensationsåtgärd och lämna en dispens i ett ärende där en dispens annars inte skulle kunna ha lämnats. Därför ska kompensationsåtgärder vara lätta att skilja ut från åtgärder för att undvika, begränsa och återställa skadan och redovisas separat i ansökan Läs vidare under Vad är ekologisk kompensation.
Det är viktigt att skilja på kompensationsåtgärder och upprätthållandet av Kontinuerlig Ekologisk Funktion (KEF)	Definitionsmässigt innebär kompensationsåtgärder att försämring eller förstörelse av en plats för fortplantning eller vila uppkommer, medan skyddsåtgärderna för att säkerställa kontinuerlig ekologisk funktionalitet ser till att platsen kontinuerligt behåller hela sin ekologiska funktionalitet för de berörda arterna. ²⁵ Om åtgärder säkerställer KEF krävs inte artskyddsdispens.

²⁵ Kommissionens vägledning om strikt skydd för djurarter av intresse för gemenskapen i enlighet med rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer, s. 46 f.

	Det kan dock vara svårt att skilja på kompensationsåtgärder och skyddsåtgärder. Se Naturvårdsverkets kommentarer till Klinthagendomen. https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Rattsfall/Takter/Fortsatt-drift-och-utvidgad-takt-i-Klinthagen/
Hur omfattande behöver kompensationerna vara?	Länsstyrelsen behöver ta ställning om det är motiverat att utreda och ställa krav på ekologisk kompensation. Om det är motiverat ska frågan om kompensationsåtgärder utredas separat För att det ska vara möjligt att utforma effektiva kompensationsåtgärder måste intrångets storlek och nyttan av planerade kompensationsåtgärder kvantifieras. Sättet att kvantifiera bör utgå ifrån det berörda områdets ekologiska funktion för den eller de arter som prövningen avser. Kvantifieringen bör fokusera på de naturvärden, funktioner och/eller förutsättningar där påverkan av betydelse uppstår. Om det tar lång tid innan kompensationsåtgärder fungerar fullt ut kan man behöva öka omfattningen på kompensationen. Läs vidare under Rimlighetsavvägning.
När behöver kompensationsåtgärder vara på plats?	För arter som skyddas av art- och habitatdirektivet eller fågeldirektivet bör kompensationsåtgärder vidtagits och fått verkan innan den negativa effekten sker, enligt EU-kommissionens vägledning. I vissa fall kan man dock acceptera att det inte fått sin fulla verkan innan exploatering sker. När kompensationsåtgärder behöver vara på plats beror annars på arten, habitatet och den lokala populationens förmåga till återhämtning. Om det finns risk att populationen påverkas irreversibelt i väntan på kompensationsåtgärder bör åtgärder genomföras innan exploatering. Vid god återhämtningsförmåga finns inte lika starka skäl för att åtgärder ska föregå exploatering. Om det tar lång tid för kompensationsåtgärder att nå effekt och leverera samma värden som försvunnit, men det inte anses rimligt att kräva att exploateringen avvaktar kan det istället vara motiverat att höja kraven på kompensationsåtgärder om omfattning för att på sikt nå upp till en rimlig nivå på kompensation.
När behöver man kompensera?	Vid påverkan på gynnsam bevarandestatus eller när den negativa påverkan närmar sig gränsen för att försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus är kompensation befogat. För rödlistade arter kan även en liten påverkan i många fall motivera kompensationskrav vid en dispensprövning.
Utformning av kompensationsåtgärder	Kompensationsåtgärder bör ha en sådan inriktning att de bidrar till att motverka den negativa påverkan som riskerar att uppkomma på den berörda artens population.

	Detta innebär att kompensationsåtgärderna i de flesta fall bör utföras nära den plats där skadan uppstår. Om det finns god kunskap om vilka faktorer som påverkar den regionala populationen av den berörda arten och kostnadseffektiva åtgärder för att påverka dessa faktorer i positiv riktning kan det dock i vissa fall vara motiverat att vidta kompensationsåtgärder på annan plats. Läs vidare under Inriktning på åtgärder.
Utformning av villkor	... kan vara svårt Läs vidare under Villkorsskrivning.
Uppnås additionalitet?	Ekologisk kompensation ska medföra en reell naturvårdsnytta jämfört med en situation där ingen kompensation genomförts. Kompensationen måste bidra till att öka eller upprätthålla hotade naturvärden på platsen där den genomförs för att additionalitet ska uppnås. Läs vidare under Additionalitet- ett grundläggande krav vid kompensationsåtgärder.
Hur ordnas markåtkomst?	Om verksamhetsutövaren inte äger fastigheten där kompensationsåtgärder kommer att genomföras behöver markåtkomst till kompensationsåtgärderna lösas genom servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Läs vidare under Markåtkomst.
Tänk på att	I många fall provas artskyddet som en sidoprövning vid t.ex. väg- eller detaljplaner. Det är då lämpligt att prövningarna samordnas. Frågan om kompensation bör utredas i tidigt skede för att undvika kompletteringskrav som fördröjer handläggningen. Information till allmänheten kan öka förståelsen för den biologiska mångfalden och värdet av exempelvis en faunadepå. Den kumulativa påverkan som medföljer vid medgivande av dispens ska beskrivas. Verksamheter i områden med högt exploateringsstryck kan ofta medföra en betydande kumulativ påverkan på naturmiljön och skyddade arter. Detta kan medföra att kompensation är särskilt motiverat. Det finns stort behov att utvärdera effekterna av genomförda kompensationsåtgärder. För att detta ska kunna göras på ett bra sätt bör det planeras tidigt så att det går att jämföra före och efter på ett vetenskapligt sätt. Länsstyrelsen bör verka för att kunskapen ska spridas. De regionala planerna för Grön infrastruktur ska fungera som underlag både när man avgör påverkan på naturvärden och som vägledning vid framtagning av kompensationsåtgärder

Vad ska ingå i en utredning om ekologisk kompensation?	Utredningen om ekologisk kompensation bör innehålla: • redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts • behov av uppföljning • uppskattning av återstående skada • förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • tidplan för genomförandet • markåtkomst/rådighet • behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärder Läs vidare under Tänk på det här när du granskar en utredning.
Tillsyn	För en enklare tillsyn av utförda kompensationsåtgärder är det lämpligt med villkor om uppföljning där VU själv rapporterar in till tillsynsmyndigheten att kompensationsåtgärderna är utförda.

Checklista - Prövningar enligt 9 kap. miljöbalken – miljöfarlig verksamhet

Prövningsprocessen

Frågeställning	Vägledning
Vilka är de grundläggande förutsättningarna för kompensation?	Vid tillståndsprövning enligt 9 kap. miljöbalken kan det bli aktuellt att ställa krav på ekologisk kompensation för: - intrång i allmänna intressen (16 kap. 9 § MB). Detta är en generell bestämmelse som alltid ger möjlighet att föreskriva om kompensationsåtgärder när tillstånd eller dispens enligt miljöbalken meddelas för en åtgärd. - påverkan som innebär att en miljökvalitetsnorm inte följs. Miljöprövningsdelegationen eller mark- och miljödomstolen ska göra en samordnad prövning och prövar även frågor som rör bl.a. - biotopskyddsdispens - artskyddsdispens - dispens från naturreservatsföreskrifter - tillstånd för intrång i Natura 2000-område Även tillstånd för vattenverksamhet ingår i prövningen hos mark- och miljödomstolen. Verksamhetsutövaren behöver ta fram underlag för att behovet av kompensation ska kunna bedömas även i dessa frågor. Läs vidare under Lagstiftning.

Samrådsfasen

Frågeställning	Vägledning
Vilken är länsstyrelsens roll?	Inledningsvis handlar länsstyrelsens roll mest om att informera om vilka krav som kan ställas och i så fall varför. För att kunna bedöma ifall det är lämpligt att ställa krav på kompensationsåtgärder är det viktigt att länsstyrelsen verkar för att ansökan/MKB innehåller tillräckligt underlag för att få en bild av verksamhetens/åtgärdens omfattning och "miljöeffekter". Definitionen av miljöeffekter är väldigt bred (se 6 kap. 2 § MB) och kan t.ex. omfatta även indirekta effekter på ekosystemtjänster på lång sikt. Dessa effekter kan behöva beskrivas (i rimlig utsträckning).
Känner verksamhetsutövaren till att det kan ställas krav på kompensationsåtgärder och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan under samrådsfasen. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att sedan genomföra åtgärderna. Förklara att kompensationsåtgärder kan bli aktuella för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt. Var gärna extra tydliga här, om det krävs kompensation och det inte är tillräckligt utrett riskerar det att fördröja projektet markant.
Följs skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning?	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska bli rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får inte påverka bedömningen verksamhetens tillåtlighet. Därför ska kompensationsåtgärder redovisas separat i ansökan så att de är lätta att skilja ut från åtgärder för att undvika, begränsa och återställa skadan. Läs vidare under Skadelindringshierarkin och Prövning i två steg.
Behöver kompensationsåtgärder utredas?	Utifrån samrådsunderlaget kan det vara svårt att ta ställning till om det är motiverat att utreda om ekologisk kompensation ska genomföras, då t.ex. naturvärdesinventeringar sällan är

	genomförda i det här skedet. Därför kan det vara lämpligt att länsstyrelsen i samrådet ställer krav på att sökanden ska utreda och redovisa behovet av kompensationsåtgärder i tillståndsansökan. Läs vidare under Bedömningar av kompensationsbehov i prövningar.
Vad ska ingå i utredning om ekologisk kompensation?	En utredning om ekologisk kompensation bör innehålla: • redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts • behov av uppföljning • uppskattning av återstående skada • förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • tidplan för genomförandet • markåtkomst/rådighet • behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärder Läs vidare under Tänk på detta när du granskar en utredning.
Prövning av dispenser och tillstånd för verksamheten och kompensationsåtgärder	Då även dispenser och tillstånd enligt 7 och 11 kap. miljöbalken ska prövas i tillståndsprövningen ska skälen till att medge dispens/tillstånd redovisas i ansökan i miljökonsekvensbeskrivningen. Precis som vid en separat dispens eller tillståndsprövning ska intrånget kompenseras där det är motiverat. Ifall även planerade kompensationsåtgärder kräver prövning enligt miljöbalken ska även prövning av kompensationsåtgärder ingå i ansökan.
Hur ordnas markåtkomst?	Om verksamhetsutövaren inte äger fastigheten där kompensationsåtgärder kommer att genomföras behöver markåtkomst till kompensationsåtgärder lösas genom servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Läs vidare under Markåtkomst.
När behöver kompensationsåtgärder vara genomförda?	När kompensationsåtgärder ska ha genomförts beror på vad åtgärden rör. Om det finns risk för att unika eller höga naturvärden går förlorade om kompensationsåtgärder dröjer, kan det vara motiverat att ställa krav på att åtgärder ska vara genomförda och har uppnått avsedd funktion innan exploatering sker. Om det tar lång tid för kompensationsåtgärder att nå effekt, men det inte anses rimligt att kräva att exploateringen avvaktar kan det istället vara motiverat att höja kraven på

	kompensationsåtgärdernas omfattning för att på sikt uppnå en rimlig nivå på kompensation. Vid prövning enligt Artskyddsförordningen behöver hänsyn tas till den berörda arten, habitatet och den lokala populationens förmåga till återhämtning. Om det t.ex. finns en risk att populationen påverkas irreversibelt i väntan på kompensationsåtgärder ska åtgärderna genomföras före exploatering. Vid god återhämtningsförmåga finns inte lika starka skäl att åtgärderna ska föregå exploatering.

Granskning av ansökan och länsstyrelsens yttrande över ansökan och MKB

Frågeställning	Vägledning
Är ansökan komplett?	För att kunna avgöra om behov av kompensation föreligger behöver påverkan på miljön vara tydligt beskriven i ansökan/MKB. Detta görs exempelvis genom att mark som tas i anspråk redan är inventerad eller genom att frågan om utsläppspåverkan redan är utredd.
Har det som framförts vid samrådet följts upp?	Om det som framförts vid samrådet inte följts eller genomförts i tillräcklig omfattning begärs kompletteringar. Utifrån sökandens redovisning av om det föreligger ett kompensationsbehov, kan kompletterande krav komma att ställas på en utförligare kompensationsutredning.
Är det rimligt att ställa krav på kompensationsåtgärder?	Utifrån sökandens kompensationsutredning ska en bedömning genomföras om det är rimligt att ställa krav på kompensationsåtgärder. De tre grundläggande faktorerna som kan ligga till grund för bedömningen är: 1. Intrångets omfattning 2. Potentiella kompensationsåtgärders miljönytta 3. Kostnad Läs vidare under Rimlighetsbedömning.
Hur utformas villkor för ekologisk kompensation?	Länsstyrelsen ska i sitt yttrande beskriva om verksamhetsutövarens eventuella förslag till villkor är godtagbara. Om Länsstyrelsen inte anser att villkoren är godtagbara ska Länsstyrelsen redovisa egna förslag till villkor samt motivera dessa, så att sökanden får möjlighet att bemöta dem vid kommunikering.

	För att underlätta tillsynen av utförda kompensationsåtgärder och säkerställa att åtgärderna får förväntad effekt är det en förutsättning med villkor som säkerställer funktion, uppföljning och utvärdering av genomförda åtgärder. Detta kan sedan följas upp inom ramen för kontrollprogrammet. Läs vidare under Villkorsskrivning.
Har verksamhetsutövaren ordnat markåtkomst till planerade kompensationsåtgärder	Avtal för markåtkomst bör vara klara i detta skede. Om det saknas avtal bör det påpekas i yttrandet.

Tillståndsbeslut

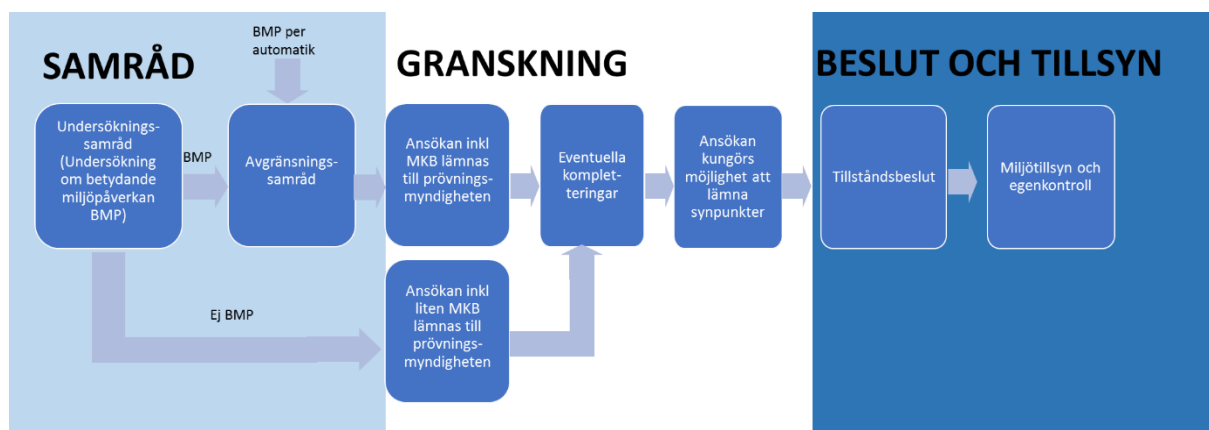
Frågeställning	Följdfrågor/vägledning
Har villkor om compensationens omfattning och inriktning fastställs.	Bedöm om skadelindringshierarkin och den tvådelade prövningen följts. Projektets tillåtlighet får inte vara beroende av om kompensationsåtgärder genomförs. Det innebär att först efter att det bedömts att verksamheten/åtgärden kan tillåtas ska det bedömas om kompensationsåtgärder är rimliga. Föreskriv vid behov villkor om compensation. Läs vidare under Villkorsskrivning. Om beslut gällandekompensationsåtgärdernas närmare utformning delegeras till tillsynsmyndigheten så bör det fastställas ramar som tydliggör compensationens omfattning och inriktning. Läs vidare under Villkorsskrivning. Det är lämpligt att verksamhetsutövaren följer upp genomförda kompensationsåtgärder, utvärderar åtgärderna och rapporterar detta till tillsynsmyndigheten. Det kan föreskrivas att detta ska ingå i verksamhetens kontrollprogram.

Tillsyn

Frågeställning	Följdfrågor/vägledning
Har villkor om ekologisk compensation uppfyllts?	Tillsynsmyndigheten ska kontrollera att villkor avseende kompensationsåtgärderna uppfylls och arbeta för att effekterna av genomförda kompensationsåtgärder utvärderas.

	Om verksamhetsutövaren inte har gjort det som villkoren föreskriver, eller inte uppfyller de mål som kompensationsåtgärden var avsedd för, kan tillsynsmyndigheten rikta föreläggande mot verksamhetsutövaren, med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken, för att villkoret ska efterlevas.
Omfattar verksamhetens kontrollprogram kompensationsåtgärder?	Tillsynsmyndigheten ska granska det framtagna kontrollprogrammet och kontrollera att villkor avseende kompensationsåtgärder uppfylls. Det är även lämpligt att tillsynsmyndigheten arbetar för att kunskap som framkommer sprids. Om verksamhetsutövaren inte har gjort det som villkoret föreskriver kan länsstyrelsen som tillsynsmyndighet rikta föreläggande mot verksamhetsutövaren, med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken, för att villkoret ska efterlevas.
Kan tillsynsmyndigheten ställa nya krav på kompensation?	Analysera gällande villkor och dess motivering. Om frågan var uppe till prövning under tillståndsprövningen (oavsett vad prövningen utmynnade i), så kan tillsynsmyndigheten inte ställa ytterligare krav på kompensation, pga. "tillståndets rättskraft". Om tillsynsmyndigheten vill få till nya villkor går det att ansöka om villkorsändring. (Då måste förutsättningarna i 24 kap. 5 § miljöbalken vara uppfyllda. Ett huvudsakligt krav är att ett nytt/ändrat villkor inte får vara så ingripande att verksamheten inte längre kan bedrivas eller att den avsevärt försvåras.) I de flesta fall är det endast möjligt att ställa krav på: • Brådskande åtgärder om det finns risk för att allvarlig skada på miljön uppkommer (se 26 kap. 9 § fjärde stycket miljöbalken). Det blir dock inte fråga om ekologisk kompensation. • Avhjälpan av skada som har inträffat. I vissa fall kan det finnas skäl för kompensation (enligt 2 kap. 8 § och/eller 10 kap. 5 § miljöbalken) men detta begränsas också av tillståndets rättskraft, vilket ibland kan vara svårt att bedöma. Var det en ganska förutsägbar konsekvens av den tillståndsgivna verksamheten eller var skadan helt oförutsedd?

Checklista - Prövningar enligt 11 kap. miljöbalken – vattenverksamhet

Frågeställning	Vägledning
Vilka är de grundläggande förutsättningarna för kompensation?	Vid tillståndsprövning av vattenverksamhet kan det bli aktuellt att ställa krav på ekologisk kompensation för: - skada på fisket (11 kap. 8 § miljöbalken eller 6 kap. 5 och 6 §§ Lagen om särskilda bestämmelser om vattenverksamhet) - intrång i allmänna intressen (16 kap. 9 § miljöbalken) Vid prövning av vattenverksamhet kan Mark- och miljödomstolen även pröva dispens från biotopskydd, naturreservat och artskydd, samt påverkan på ett Natura 2000-område. Även tillstånd till miljöfarlig verksamhet kan ingå i prövningen, om sådant tillstånd behövs. Verksamhetsutövaren behöver ta fram underlag för att behovet av kompensation ska kunna bedömas även i dessa frågor. Ordet "fisket" som står i lagstiftningen innefattar även vattenlevande blötdjur (t.ex. snäckor och musslor) och kräftdjur. Det bör även kunna ha en bredare betydelse så att hela den akvatiska miljön där bl.a. både arter och livsmiljöer ingår. Läs vidare under Lagstiftning samt Villkorsskrivning.

Samrådsfasen

Frågeställning	Vägledning
Vad är länsstyrelsens roll?	Inledningsvis handlar länsstyrelsens roll mest om att informera om vilka krav som kan ställas och i så fall varför. För att kunna bedöma om det är lämpligt att ställa krav på kompensationsåtgärder är det viktigt att länsstyrelsen verkar för att ansökan/MKB innehåller tillräckligt underlag för att få en bild

	av verksamhetens/åtgärdens omfattning och "miljöeffekter". Definitionen av miljöeffekter är väldigt bred (se 6 kap. 2 § miljöbalken) och kan t.ex. omfatta även indirekta effekter på ekosystemtjänster på lång sikt. Dessa effekter kan behöva beskrivas (i rimlig utsträckning) av verksamhetsutövaren.
Känner verksamhetsutövaren till att det kan ställas krav på kompensationsåtgärder och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan under samrådsfasen. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att sedan genomföra åtgärderna. Förklara att kompensationsåtgärder kan bli aktuella för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt. Var gärna extra tydliga här, krävs kompensation och det inte är tillräckligt utrett riskerar det att fördröja projektet markant. Det blir oftast även bäst om verksamhetsutövaren själv är drivande och tar initiativ till att utreda frågan så att underlaget finns med i ansökan när den skickas in till domstolen.
Kompensationsåtgärd eller särskild fiskeavgift?	Länsstyrelsen ska verka för att kompensationsåtgärder kommer till stånd. Om det inte är säkert att genomförda kompensationsåtgärder kommer att uppväga skadan på akvatisk miljö och fisk kan en särskild fiskeavgift utgöra ett komplement. Lästips "Fiskeavgifter PM".
Följs skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning?	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska blir rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får inte påverka bedömningen verksamhetens tillåtlighet. Därför ska kompensationsåtgärder redovisas separat i ansökan så att det är lätt att skilja ut från åtgärder för att undvika, begränsa och återställa skadan. Läs vidare under Vad är ekologisk kompensation.
Behöver kompensationsåtgärder utredas?	Länsstyrelsen behöver ta ställning till om det är motiverat att utreda ekologisk kompensation och i så fall kommunicera detta vid samrådet.

	Om Länsstyrelsen bedömer att påverkan av verksamheten är obetydlig krävs ingen utredning av kompensationsåtgärder. Läs vidare under Rimlighetsavvägning.
Vad ska ingå i utredningen om ekologisk kompensation?	En utredning om ekologisk kompensation bör innehålla: • redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts • behov av uppföljning • uppskattning av återstående skada • förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • tidplan för genomförandet • markåtkomst/rådighet • behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärderna Läs vidare under Tänk på detta när du granskar en utredning.
Prövning av dispenser och tillstånd för verksamheten och kompensationsåtgärder	Då även dispenser och tillstånd enligt 7 och 9 kap. miljöbalken ska prövas i tillståndsprövningen ska skälen till att medge dispens/tillstånd redovisas i ansökan i MKB. Precis som vid en separat dispens eller tillståndsprövning ska intrånget kompenseras där det är motiverat. Om planerade kompensationsåtgärder kräver prövning enligt miljöbalken ska även dessa prövningar ingå i ansökan.
Hur ordnas markåtkomst?	Om verksamhetsutövaren inte äger fastigheten där kompensationsåtgärder kommer att genomföras behöver markåtkomst eller rådighet för kompensationsåtgärder lösas genom servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Läs vidare under Markåtkomst.
När behöver kompensationsåtgärderna var genomförda?	När kompensationsåtgärderna ska ha genomförts beror på den berörda arten, habitatet och den lokala populationernas förmåga till återhämtning. Om det finns risk för att unika eller höga naturvärden går förlorade om kompensationsåtgärderna dröjer, kan det vara motiverat att ställa krav på att åtgärderna ska vara genomförda och har uppnått avsedd funktion innan exploatering sker. Om det tar lång tid för kompensationsåtgärderna att nå effekt, men det inte anses rimligt att kräva att exploateringen avvaktar kan det istället vara motiverat att höja kraven på kompensationsåtgärdernas omfattning för att på sikt uppnå en rimlig nivå på kompensation.

	Vid prövning enligt Artskyddsförordningen behöver hänsyn tas till den berörda arten, habitatet och den lokala populationens förmåga till återhämtning. Om det t.ex. finns en risk att populationen påverkas irreversibelt i väntan på kompensationsåtgärder ska åtgärderna genomföras före exploatering. Vid god återhämtningsförmåga finns inte lika starka skäl till att åtgärderna ska föregå exploatering.

Länsstyrelsens yttrande över ansökan och MKB

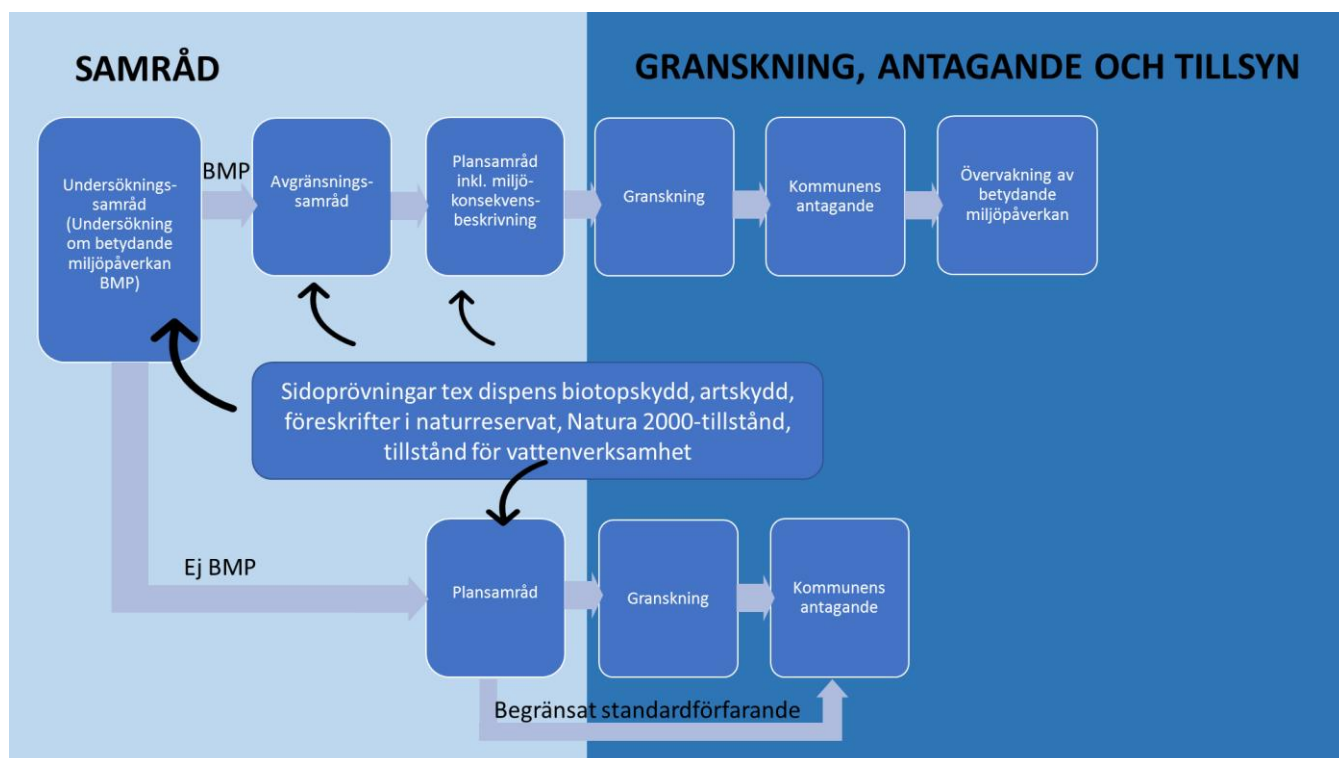
Frågeställning	Vägledning
Är ansökan komplett?	För att kunna avgöra om behov av kompensation föreligger behöver påverkan på miljön vara tydligt beskriven i ansökan/MKB. För att kunna ta ställning till frågan om kompensation måste skadan/intrånget (t.ex. utsläpp, ianspråktagande av mark/vatten, påverkan på miljö kvalitetsnormer och fisk m.m.) beskrivas på ett tydligt sätt i ansökan/MKB. Det är viktigt att tidigt reagera om underlaget är bristfälligt så att det kan kompletteras så fort som möjligt.
Har det som framförts vid samrådet följts upp?	Jämför det som framförts i samrådet med det som redovisas i ansökan. Om det som framfördes under samrådet inte följts eller genomförts i tillräcklig omfattning begärs i första hand kompletteringar. Om kompletteringarna inte är tillräckliga övervägs det inför nästa yttrande om en begäran om sakkunnigutredning ska göras. Länsstyrelserna i Norrbotten, Västernorrland och Västra Götaland kan förordnas av Mark- och miljödomstolen som sakkunnig i frågor som rör allmänt fiskeintresse. Frågorna kan gälla fiskvägar, minimitappning, kompensation för förlorade lek- och produktionsområden för fisk samt påverkan på akvatisk flora och fauna i övrigt. Det kan även vara aktuellt med bedömningar av om det kan vara lämpligt med en fiskeavgift och storleken på denna. Förordnanden kan även innefatta utredningar inom en provotid. Se vidare http://extra.lansstyrelsen.se/fiskeutredningsgruppen/Sv/Pages/default.aspx Det är aldrig för sent att föra in tankar om kompensationsåtgärder, utan det kan göras senast vid den muntliga huvudförhandlingen.

Är det rimligt att ställa krav på kompensationsåtgärder?	Utifrån sökandens kompensationsutredning ska en bedömning göras om det är rimligt att ställa krav på kompensationsåtgärder. De tre grundläggande faktorerna som kan ligga till grund för bedömningen är: • Intrångets omfattning • Potentiella kompensationsåtgärders miljönytta • Kostnad Läs vidare under Rimlighetsavvägning.
Har verksamhetsutövaren ordnat markåtkomst till planerade kompensationsåtgärder	Avtal för markåtkomst/rådighet bör vara klart i detta skede. Saknas detta bör det påpekas i yttrandet.
Innebär föreslagna kompensationsåtgärder en nettoförlust av ekosystemtjänster eller miljöresurser?	Syftet med kompensationsåtgärder är att allra minst neutralisera den återstående skadan. I sista hand kan den återstående skadan efter kompensationsåtgärder genomförts ersättas med en särskild fiskeavgift Läs vidare under Vad är ekologisk kompensation.
Finns villkor för kompensationsåtgärder?	Länsstyrelsen ska i sitt yttrande beskriva om verksamhetsutövarens eventuella förslag till villkor är godtagbara. Om Länsstyrelsen inte anser att villkoren är godtagbara ska myndigheten redovisa förslag till villkor samt motivera detta, så att sökanden får möjlighet att bemöta dem vid en kommunikering. För att underlätta tillsynen av utförda kompensationsåtgärder och säkerställa att åtgärderna får förväntad effekt är det en förutsättning med villkor om funktion, uppföljning och utvärdering av genomförda åtgärder. Detta kan sedan följas upp inom ramen för kontrollprogrammet. Om beslut om kompensationsåtgärdernas närmare utformning föreslås att delegeras till tillsynsmyndigheten bör länsstyrelsen verka för att ramar som tydliggör compensationens omfattning och inriktning fastställas i mark- och miljödomstolens dom. Läs vidare under Villkorsskrivning.

Tillsyn

Frågeställning	Vägledning
Har villkoren om ekologisk kompensation uppfyllts?	Länsstyrelsen (eller berörd tillsynsmyndighet) ska genom tillsynen kontrollera att villkor avseende kompensationsåtgärder uppfylls och arbeta för att effekterna av genomförda kompensationsåtgärder utvärderas. Om verksamhetsutövaren inte har gjort det som villkoren föreskriver eller inte uppfyller de mål som kompensationsåtgärden var avsedd för kan tillsynsmyndigheten rikta föreläggande mot verksamhetsutövaren, med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken, för att villkoret ska efterlevas.
Omfattar kontrollprogrammet för verksamheten kompensationsåtgärder?	Länsstyrelsen ska granska det framtagna kontrollprogrammet. Tillsynsmyndigheten ska kontrollera att villkor avseende kompensationsåtgärder uppfylls. Framtagna data ska, om kriterier uppfylls, inrapporteras till nationella databaser (exempelvis elfiskedatabasen, åtgärder i vatten och biotopkarteringsdatabasen).
Kan tillsynsmyndigheten ställa nya krav på kompensation?	Analysera gällande villkor och dess motivering. Om frågan var uppe till prövning under tillståndsprövningen (oavsett vad prövningen utmynnade i), så kan tillsynsmyndigheten inte ställa ytterligare krav på kompensation, pga. "tillståndets rättskraft". Behövs nya villkor går det att ansöka om villkorsändring. (Då måste förutsättningarna i 24 kap. 5 § miljöbalken vara uppfyllda. Ett huvudsakligt krav är att ett nytt/ändrat villkor inte får vara så ingripande att verksamheten inte längre kan bedrivas eller att den avsevärt försvåras.) I de flesta fall är det endast möjligt att ställa krav på: • Brådskande åtgärder om det finns risk för att allvarlig skada på miljön uppkommer (se 26 kap. 9 § fjärde stycket miljöbalken). Det blir dock inte fråga om ekologisk kompensation. • Avhjälpan av skada som har inträffat. I vissa fall kan det finnas skäl för kompensation (enligt 2 kap. 8 § och/eller 10 kap. 5 § miljöbalken) men detta begränsas också av tillståndets rättskraft, vilket ibland kan vara svårt att bedöma. Var det en ganska förutsägbar konsekvens av den tillståndsgivna verksamheten eller var skadan helt oförutsedd?

Checklista - Detaljplaner

Frågeställning	Vägledning
Vilka är de grundläggande förutsättningarna för kompensation?	I plan- och bygglagen finns inte möjlighet att ställa krav på kompensation för exempelvis en detaljplan. Under samrådet ska länsstyrelsen särskilt verka för att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken tillgodoses, t.ex. riksintressen avseende naturvård och friluftsliv. Detta kan leda till krav på både skyddsåtgärder och kompensationsåtgärder ifall planen strider mot utpekade intressen i riksintressebeskrivningen²⁶. Även strandskydd är en prövningsgrund i planen. Det finns även ett antal kommuner, t.ex. Göteborg och Lomma som använder sig av olika former av frivillig kompensation för att minska negativa effekter av exploatering. https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/verktyg/kompensation/ Vid olika typer av sidoprövningar enligt miljöbalken finns möjlighet att ställa krav på ekologisk kompensation. Detta kan vara:

²⁶ För exempel se s22-24 Magnus Rönn (2019) Forskningsrapport Arkitektur, kulturarv och kompensation, http://www.kulturland.se/wp-content/uploads/2019/02/Arkitektur-kulturarv-och-kompensation_190201_hi.pdf

	• biotopskyddsdispens • artskyddsdispens • dispens från naturreservatsföreskrifter • tillstånd för intrång i Natura 2000 områden • tillstånd för vattenverksamhet. Läs vidare under respektive provnings checklista. Om sökanden inte behandlar frågan om ekologisk kompensation när behov finns så bör länsstyrelsen ta upp det under samrådet, lämpligen i ett så tidigt skede som möjligt.

Samråd

Frågeställning	Vägledning
Vilken är länsstyrelsens roll?	Länsstyrelsen ska i samrådet informera om vilken kompensation som kan vara aktuell för planen och i så fall varför. Då det saknas lagstöd för att kräva kompensation enligt plan- och bygglagen bör länsstyrelsen genom råd verka för frivillig kompensation vid förlust av ekosystemtjänster, betydande påverkan på den gröna infrastrukturen eller i områden där den kumulativa påverkan är hög på grund av högt exploateringsstryck. Länsstyrelsen bör också informera om vilka sidoprövningar enligt miljöbalken som kommer att behövas och verka för att dessa sker parallellt med detaljplaneprocessen, så att det säkerställs att planen går att genomföra.
Känner kommunen till att kompensationsåtgärder kan behövas för planen och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan vid behov som ett råd under samrådet. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att sedan genomföra åtgärderna.
Behöver kompensationsåtgärder utredas?	Länsstyrelsen bör ta ställning till om det är motiverat att utreda ekologisk kompensation och lämna råd om det i samrådsyttrandet. Ett underlag till detta kan vara de intentioner som kommunen har beskrivit i sin grönplan, översiktsplan, fördjupad översiktsplan och program för området. Läs vidare under Rimlighetsavvägning.
Innebär detaljplanen betydande miljöpåverkan så att en miljökonsekvensbeskrivning behöver tas fram?	Kommunen ska genomföra ett undersökningssamråd med länsstyrelsen om kommunen inte redan vid identifieringen av miljöaspekter kommit fram till att genomförandet av detaljplanen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan.

	Bedömningsgrunder för om en plan kan antas medföra betydande miljöpåverkan är bl.a. om planen har betydelse för att främja en hållbar utveckling eller integrering av miljöaspekter i övrigt. Även miljöeffekternas omfattning är en aspekt som påverkar bedömningen. Betydande miljöeffekter avseende naturmiljö kan alltså innebära att planen ska antas medföra betydande miljöpåverkan. Länsstyrelsen ska under ett avgränsningssamråd verka för en lämplig inriktning på miljökonsekvensbeskrivningen. MKB ska innehålla de åtgärder som planeras för att avhjälpa betydande negativa miljöeffekter. Detta kan tolkas som att MKB ska redovisa planerade kompensationsåtgärder i de fall sådana är möjliga att vidta. MKB ska också beskriva hur kommunen ska följa upp och utvärdera betydande negativa miljöeffekter.
Behöver sidoprövningar enligt miljöbalken genomföras?	Kommunen bör tidigt identifiera möjliga sidoprövningar där krav på kompensation kan aktualiseras, t.ex. dispens från artskyddsförordningen, biotopskydd och naturreservat samt tillstånd för vattenverksamhet. Sidoprövningarna kan ge upphov till kompensationsutredningar. De sidoprövningar som krävs redogörs lämpligen för under rubriken annan lagstiftning i Länsstyrelsens samrådsyttrande. Sidoprövningarna hanteras lämpligen parallellt med planprocessen för att det ska vara säkerställt att detaljplanen ska kunna genomföras. För biotopskyddsdispenser sätts då lämpligen planens genomförandetid som giltighetstid för dispensen. Om tiden för erhållit tillstånd eller dispens skulle förfalla innan planen har genomförts, kan ny dispens eller tillstånd sökas. Att giltighetstiden skiljer mot planens genomförandetid är därför inget hinder för att dispens eller tillståndsansökningar sker parallellt med detaljplanprocessen. Läs vidare under checklistorna för artskydd, biotopskydd, naturreservat samt tillstånd för vattenverksamhet.
Hur ordnas markåtkomst?	Om kommunen inte äger fastigheten där kompensationsåtgärder kommer att genomföras behöver markåtkomst till kompensationsåtgärder lösas genom servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Läs vidare under Markåtkomst.
När behöver kompensationsåtgärderna vara genomförda?	När kompensationsåtgärder ska ha genomförts beror på vad åtgärden rör. Om det finns risk för att unika eller höga naturvärden går förlorade om kompensationsåtgärderna dröjer, kan det vara motiverat att ställa krav på att åtgärderna ska vara

	genomförda och ha uppnått avsedd funktion innan exploatering sker. Om det tar lång tid för kompensationsåtgärderna att nå effekt, men det inte anses rimligt att kräva att exploateringen avvaktar kan det istället vara motiverat att höja kraven på kompensationsåtgärdernas omfattning för att på sikt nå upp till en rimlig nivå på kompensation. Om det t.ex. finns en risk att populationen påverkas irreversibelt i väntan på kompensationsåtgärder bör åtgärderna genomföras före exploatering. Vid god återhämtningsförmåga finns inte lika starka skäl att åtgärderna ska föregå exploatering.

Granskning av planen

Frågeställning	Vägledning
Har det som framförts vid samrådet följts upp?	Om det som framförts som prövningsgrund vid samrådsyttrandet inte följts upp i granskningshandlingarna behöver uppföljande krav ställas i granskningsyttrandet. För synpunkter som inte kan kopplas till prövningsgrunder enligt PBL kan dessa inte krävas för att acceptera planen. Däremot kan Länsstyrelsen skriva i yttrandet, att om det krävs dispens eller tillstånd enligt miljöbalken får planen genomföras först när tillstånd/dispens erhållits.
Har krav i sidoprövningar genomförts?	Om krav på planbestämmelse avseende kompensationsåtgärder ställs i eventuella sidoprövningars beslut, kontrollera att relevant planbestämmelse införts på plankartan.
Har kommunen ordnat markåtkomst till planerade kompensationsåtgärder?	Avtal för markåtkomst utanför plangränserna bör vara klara i detta skede.

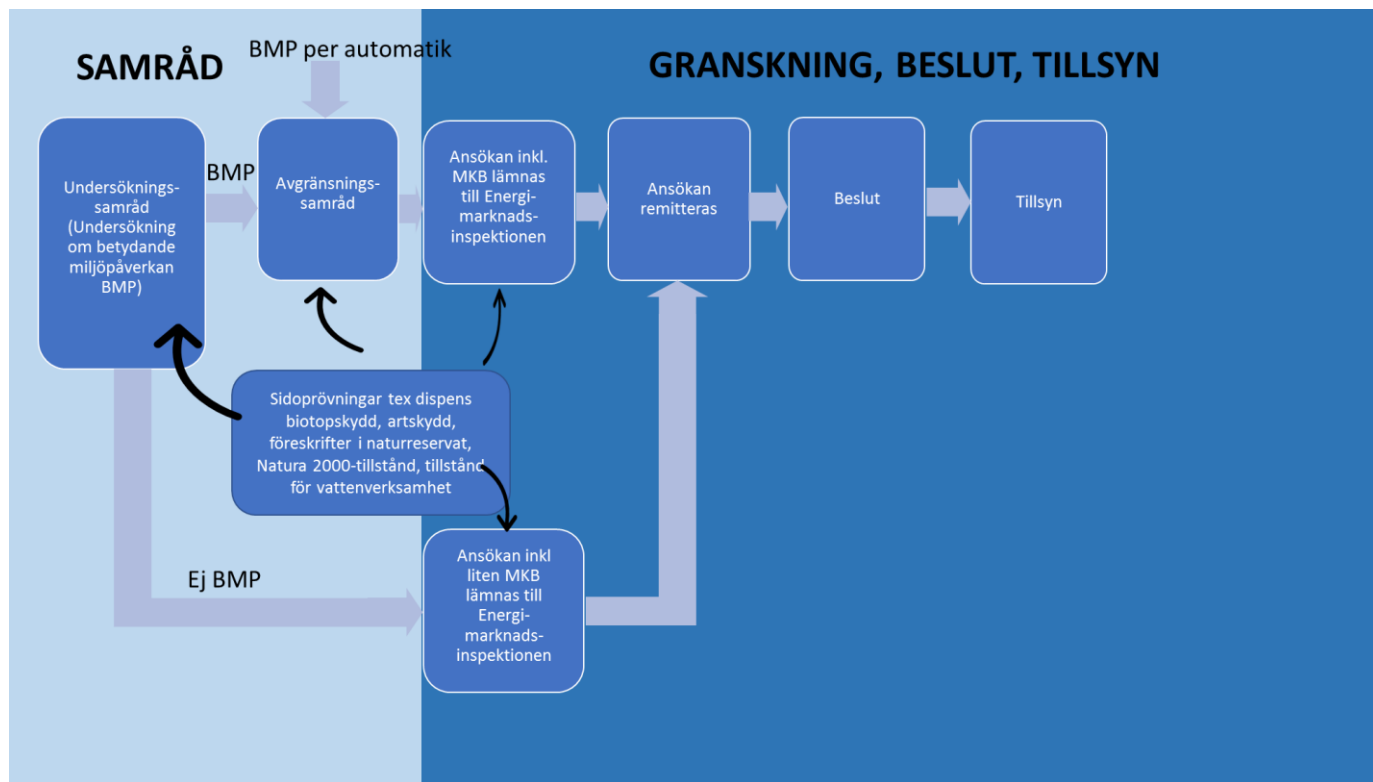
Antagande

Frågeställning	Vägledning
Har det som framförts vid granskningen genomförts?	Om krav på planbestämmelse avseende kompensationsåtgärder ställs i eventuella sidoprövningars beslut, kontrollera att relevant planbestämmelse införts på plankartan.
Finns risk att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken eller strandskyddet inte tillgodoses?	Länsstyrelsen ska vid antagande av planen bevaka att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken samt att strandskyddet tillgodoses. Om dessa inte tillgodoses ska länsstyrelsen överpröva planen då den antagits. För att neutralisera kvarstående skada på ett riksintresse efter

	genomförda skyddsåtgärder kan det vara aktuellt att kompensationsåtgärder genomförs. Kompensationsåtgärder kan också vara aktuella med syfte att t.ex. hålla strandområden tillgängliga.
Uppfyller planbeskrivningen kraven avseende redovisning av de åtgärder som planeras för att övervaka och följa upp den betydande miljöpåverkan?	Om planen antas medföra betydande miljöpåverkan (BMP) ställs krav på miljökonsekvensbeskrivning. Den ska bl.a. redovisa vilka åtgärder som planeras för att övervaka och följa upp den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför. Om kompensation har föreskrivits kan den vara aktuell att följa upp. Kommunen ansvarar för uppföljning och utvärdering.

Checklista - Koncessioner

Frågeställning	Vägledning
Vilka är de grundläggande förutsättningarna för kompensation?	I Ellagen finns inte möjligheten att ställa krav på kompensation, enligt 16 kap. 9 § miljöbalken. Se dom MÖD 2017-12-08, M 11101-16, där det konstateras att lagstöd för kompensationsåtgärder enligt 16 kap. 9 § miljöbalken saknas vid prövning enligt ellagen. Det finns dock möjlighet att ställa krav på kompensation vid olika typer av sidoprövningar enligt miljöbalken. Detta kan vara • dispens från biotopskydd, • artskydd • naturreservatsföreskrifter • tillstånd för intrång i Natura 2000-områden • tillstånd för vattenverksamhet. Läs vidare under checklistorna för dessa sidoprövningar. Vid förlust av ekosystemtjänster, betydande påverkan på den gröna infrastrukturen eller i områden där den kumulativa påverkan är hög på grund av högt exploateringsstryck är det ofta befogat med ekologisk kompensation. Då det saknas lagstöd för

	att kräva kompensation bör länsstyrelsen verka för frivillig kompensation.

Samråd

Frågeställning	Vägledning
Vilken är länsstyrelsens roll?	Länsstyrelsen ska i samrådet informera om vilken kompensation som kan vara aktuell för ledningen och i så fall varför.
Känner verksamhetsutövaren till vad ekologisk kompensation är?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan under samrådsfasen. Ta upp att eventuella sidoprövningar kan leda till krav på kompensationsåtgärder. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att genomföra åtgärder. Förklara att kompensationsåtgärder på frivillig basis kan vara aktuellt för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt.
Följs skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning?	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska blir rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får inte påverka bedömningen verksamhetens tillåtlighet. Därför ska kompensationsåtgärder redovisas separat i ansökan så att det är lätta att skilja ut från åtgärder för att undvika, minimera och återställa skadan. Läs vidare under Vad är ekologisk kompensation.
Behöver sidoprövningar enligt miljöbalken genomföras?	Länsstyrelsen och ledningsägaren bör tidigt identifiera möjliga sidoprövningar där krav på kompensation kan aktualiseras, t.ex. dispens från artskyddsförordningen, biotopskydd, strandskydd och naturreservat samt tillstånd för vattenverksamhet. Sidoprövningarna kan ge behov av kompensationsutredningar. I samrådsyttrande ska länsstyrelsen framföra synpunkter avseende vilka sidoprövningar som kan komma att behövas.

	Då Ellagen gäller parallellt med miljöbalken är det viktigt att processerna vid sidoprövningar sker parallellt. Detta för att inte ledningen ska riskera förelägganden och förbud med stöd av miljöbalken, trots att ledningen omfattas av en giltig koncession. Läs vidare under checklistorna för artskydd, biotopskydd, naturreservat samt tillstånd för vattenverksamhet.
Vad ska ingå i utredning om ekologisk kompensation?	En utredning om ekologisk kompensation bör innehålla: • redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts • behov av uppföljning • uppskattning av återstående skada • förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • tidplan för genomförandet • markåtkomst/rådighet • behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärder Läs vidare under Tänk på detta när du granskar en utredning.
Hur ordnas markåtkomst?	Kompensationsåtgärder kan hamna utanför ledningsområdet och omfattas därmed inte av koncessionen eller av ledningsrätt. Ledningsägaren får då arbeta med servitut, civilrättsliga avtal eller andra överenskommelser. Läs vidare under Markåtkomst.
När behöver eventuella kompensationsåtgärder vara genomförda?	När kompensationsåtgärder ska ha genomförts beror på vad åtgärden rör. Om det finns risk för att unika eller höga naturvärden går förlorade om kompensationsåtgärder dröjer, kan det vara motiverat att ställa krav på att åtgärder ska vara genomförda och har uppnått avsedd funktion innan exploatering sker. Om det tar lång tid för kompensationsåtgärder att nå effekt, men det inte anses rimligt att kräva att exploateringen avvaktar kan det istället vara motiverat att höja kraven på kompensationsåtgärder om omfattning för att på sikt nå upp till en rimlig nivå på kompensation. Om det t.ex. finns en risk att populationen påverkas irreversibelt i väntan på kompensationsåtgärder bör åtgärder genomföras före exploatering. Vid god återhämtningsförmåga finns inte lika starka skäl att åtgärder ska föregå exploatering.

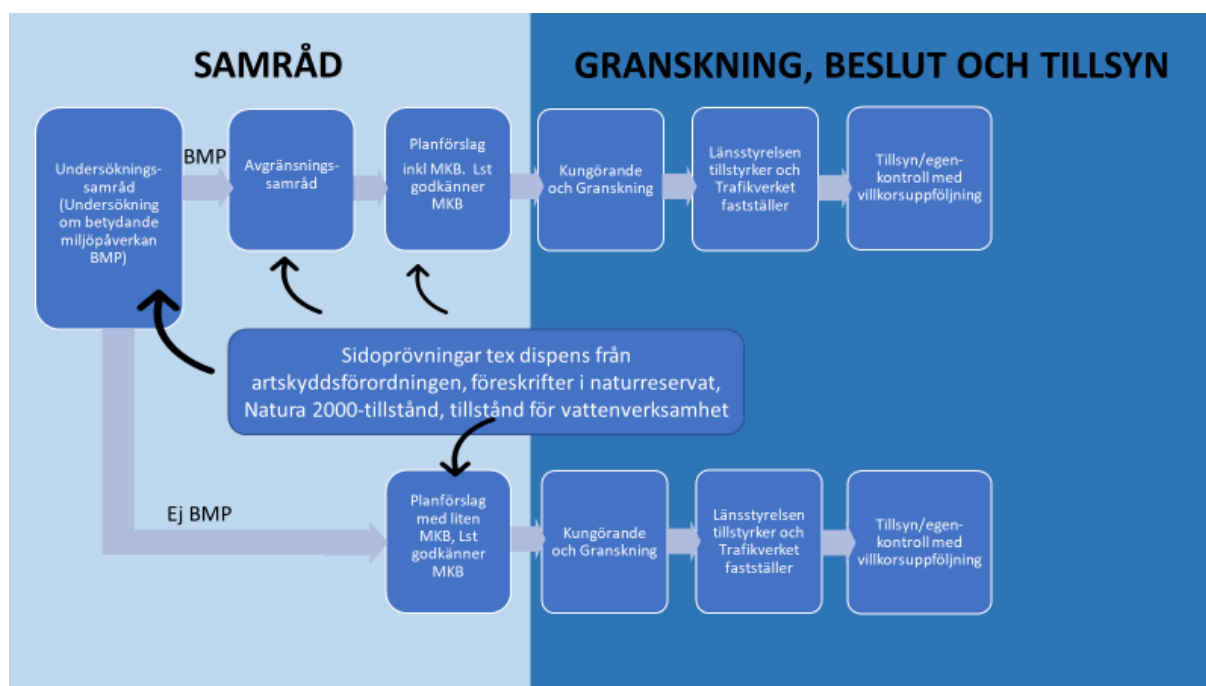
Länsstyrelsens yttrande

Frågeställning	Vägledning
Har det som framförts vid samrådet följts upp?	Om det som framförts vid samrådet inte genomförts är det lämpligt att ställa krav på kompletteringar. Eftersom det inte finns lagstöd för att kräva kompensation vid koncessioner, förutom vid sidoprövningar, får länsstyrelsen verka för frivillig kompensation i koncessionsärendet.
Har verksamhetsutövaren tagit fram förslag på villkor som rör ekologisk kompensation?	Om sidoprövningarna ställer krav på kompensation som påverkar koncessionen kan de krav sidoprövningarna medför behöva hanteras i koncessionen. Detta kan t ex röra villkor. Länsstyrelsen ska i sitt yttrande beskriva om verksamhetsutövarens eventuella förslag till villkor är godtagbara alternativt redovisa egna förslag till villkor samt motivera detta, så att sökanden får möjlighet att bemöta dem vid kommunikering. Läs vidare under Villkorsskrivning.

Tillsyn

Frågeställning	Vägledning
Har verksamhetsutövaren uppfyllt eventuella villkor om ekologisk kompensation?	Om det krävs tillstånd och dispenser enligt miljöbalken för att kunna utnyttja nätkoncessionen är länsstyrelsen tillsynsmyndighet för just de frågorna. I vissa fall t.ex. i fråga om ett kommunalt naturreservat är kommunen tillsynsmyndighet.

Checklista - Prövningar enligt väg- och järnvägslagen

Vilka är de grundläggande förutsättningarna för kompensation?	Vid prövningar av väg- och järnvägsplaner finns möjligheter att ställa krav enligt miljöbalken vid olika typer av sidoprövningar: • dispens från Artskyddsförordningen • tillstånd eller dispens i skyddade områden • tillstånd för vattenverksamhet • 16 kap. 9 § miljöbalken är en generell bestämmelse som alltid ger möjlighet att föreskriva om kompensationsåtgärder vid intrång i allmänna intressen när tillstånd eller dispens enligt miljöbalken meddelas för en åtgärd. • frivillig kompensation kan även aktualiseras. Om Trafikverket inte behandlar frågan om ekologisk kompensation när behov finns bör länsstyrelsen ta upp det för diskussion under samrådet.

Samrådsfasen

Frågeställning	Vägledning
Vilken är länsstyrelsens roll?	Inledningsvis handlar vår roll mest om att informera om vilka krav som kan ställas och i så fall varför. Det är viktigt att länsstyrelsen verkar för att ansökan/MKB innehåller tillräckligt underlag för att få en bild av verksamhetens/åtgärdens omfattning och "miljöeffekter". Definitionen av miljöeffekter är väldigt bred (se 6 kap. 2 § miljöbalken) och kan t.ex. omfatta även indirekta

	effekter på ekosystemtjänster på lång sikt. Dessa effekter kan behöva beskrivas (i rimlig utsträckning).
Känner verksamhetsutövaren till att det kan ställas krav på kompensationsåtgärder och i så fall varför?	Ofta har verksamhetsutövaren inte tänkt på kompensationsfrågan. Lyft frågan under samrådsfasen. En förståelse för varför kompensationsåtgärder kan behövas skapar ofta en ökad acceptans för att genomföra åtgärder. Förklara att kompensationsåtgärder kan bli aktuella för att kompensera för det intrång, eller den skada, som återstår efter att prövningsmyndigheten bedömt om verksamheten/åtgärden kan tillåtas. Betona att det ofta är billigast och mest tidseffektivt att hantera frågan om möjliga kompensationsåtgärder så tidigt som möjligt.
Följs skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning?	En tidig dialog kring skadelindringshierarkin och principen om tvådelad prövning är viktig för att inriktningen på underlaget ska blir rätt. Skador ska: • i första hand undvikas, i andra hand begränsas, i tredje hand återställas • och i sista hand kompenseras Kompensationsåtgärder får inte påverka bedömningen i av verksamhetens tillåtlighet. Därför ska kompensationsåtgärder vara lätta att skilja ut från åtgärder för att undvika, begränsa och återställa skadan och redovisas separat i ansökan.
Behöver kompensationsåtgärder utredas?	Länsstyrelsen behöver ta ställning om det är motiverat att utreda ekologisk kompensation i samrådet. Om Länsstyrelsen bedömer att påverkan av verksamheten är obetydlig krävs ingen utredning av kompensationsåtgärder Läs vidare under Process för bedömning av kompensationsbehov.
Trafikverket har som riktlinje att ersätta ekologiskt viktiga naturmiljöer som förstörs vid nyanläggningar och ombyggnationer.	Enligt Trafikverkets publikation "Riktlinje landskap 3.0" anges att ekologiskt viktiga naturmiljöer som förstörs vid ny- och ombyggnationer ska dokumenteras och ersättas med likvärdiga miljöer. Det går alltså att ta stöd i Trafikverkets riktlinjer i diskussioner om kompensationsåtgärder vid förlust av naturvärden som inte omfattas av någon sorts skyddsform. Ekologiskt viktig naturmiljö omfattar, enligt riktlinjen, miljöer enligt naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) SS 199000:2014 klass 1–3, artrika väg- och järnvägsmiljöer, alléer, betydelsefulla fågelmiljöer och oersättliga naturmiljöer.
Identifiera sidoprövningar	Sökande bör identifiera möjliga sidoprövningar där krav på kompensation kan aktualiseras. Till exempel dispens från Artskyddsförordningen, skyddad natur (ej generella biotopskydd och strandskydd) och tillstånd för vattenverksamhet. Sidoprövningarna kan

	ge behov av kompensationsutredningar. Dessa hanteras lämpligen parallellt med plan- och miljöbedömningsprocessen. Läs vidare under respektive checklista.
Hantering av generella biotopskydd	Prövningen av generella biotopskydd sker inom ramen för väg/järnvägsplanen. Det krävs ingen separat dispens utan frågan prövas direkt i vägplanen. Trafikverket ska samråda med länsstyrelsen och behandla frågan om planen är förenlig med biotopskyddets syften. De ska så långt som möjligt undvika intrång i biotopskydd och vidta anpassningar och skyddsåtgärder inom ramen för planen. Hanteringen av biotopskydd i planprocessen ska inte innebära en försvagning av skyddet för biotoperna, utan bara andra beslutsformer än vid en vanlig dispensprövning. Precis som i samband med en dispensprövning ska intrånget kompenseras där det är motiverat. I samrådet bör länsstyrelsen klargöra vilka eventuella kompensationsåtgärder man bedömer vara rimliga. Länsstyrelsen bedömer om åtgärderna kan genomföras trots det generella biotopskyddet. I annat fall återstår möjligheten för länsstyrelsen att inte tillstyrka planen. När planen berör biotopskydd bör miljöbeskrivningen eller MKB redovisa vad som framkommit vid samrådet mellan Trafikverket och länsstyrelsen.
Hur ordnas markåtkomst?	Kompensationsåtgärder hamnar ofta utanför väg- eller järnvägsområdet och omfattas inte av trafikverkets fastställelsebeslut. Trafikverket får då arbeta med servitut, civilrättsliga avtal eller överenskommelser. Att en kompensationsåtgärd ej ryms inom planen är alltså inte en anledning till att trafikverket ska släppa frågan om kompensation utan bara jobba med den på ett annat sätt. Trafikverkets riktlinjer är att markfrågor som ska utredas utanför planen helst ska vara klarlagd när planen fastställs.
Redovisning av åtgärder utanför planen	I underlaget till planen ingår illustrationskartor för att visa på saker som inte kan fastställas i planen men som motiverar till markanspråk. Ett projekt kan även omfatta åtgärder så som enskilda vägar vilka inte ingår i själva planen. Här är det lämpligt att redovisa kompensationsåtgärder. Vad som ska redovisas i illustrationskartorna kan diskuteras under samrådsfasen. Tänk på att åtgärder som genomförs utanför vägområdet inte ingår i själva vägplanen. Det kan gälla enskilda vägar, arbetsvägar, upplag av massor, artskydd etc. Dessa åtgärder kan kräva vanlig hantering så som tex 12:6-samråd eller dispenser och behov av kompensationsåtgärder kan även bli aktuellt där. För att få en helhetsbild av den påverkan projektet och dess följdverkningar medför är det viktigt att kringåtgärder behandlas i samband med planen.

Tänk på att	Frågan om kompensation bör utredas i tidigt skede för att undvika kompletteringskrav som fördröjer handläggningen. Höga naturvärden och generella biotopskydd kan vara en varningsklocka där inventering av skyddade arter behövs för att utreda om förbud enligt Artskyddsförordningen aktualiseras, artskyddsdispenser kan medföra krav på kompensation. Projektets kumulativa påverkan ska beskrivas. Verksamheter i områden med högt exploateringsstryck kan ofta medföra en betydande kumulativ påverkan på naturmiljön. Detta kan medföra att kompensation är särskilt motiverat. Ofta är den kumulativa effekten och exploateringsstrycket även viktigt i sidoprövningar och tillåtlighetsprövningar vid infrastrukturprojekt. Det finns stort behov att utvärdera effekterna av genomförda kompensationsåtgärder. För att detta ska kunna göras på ett bra sätt bör det planeras tidigt så att det går att jämföra före och efter på ett vetenskapligt sätt. Länsstyrelsen bör verka för att kunskapen ska spridas. De regionala planerna för grön infrastruktur ska fungera som underlag både när man avgör påverkan på naturvärden och kan även användas som vägledning vid framtagning av kompensationsåtgärder.
Vad ska ingå i en utredning om ekologisk kompensation?	En utredning om ekologisk kompensation bör innehålla: • redogörelse för hur skadelindringshierarkin har följts • behov av uppföljning • uppskattning av återstående skada • förslag på kompensationsåtgärder och alternativa kompensationsåtgärder • tidplan för genomförandet • markåtkomst/rådighet • behov av ytterligare prövning för själva kompensationsåtgärderna Läs vidare under Tänk på detta när du granskar en utredning.

Godkännande av MKB

Frågeställning	Följdfrågor/vägledning
Kontrollera om kompensationsåtgärder är utredda och redovisas i MKB alternativt miljöbeskrivning	Vid påverkan på naturvärden ska den eventuella skadan vara utredd och vid behov ska kompensationsåtgärder beskrivas eller redovisas i kompensationsutredning. Om det saknas kan länsstyrelsen välja att ej godkänna MKB:n. Till skillnad från MKB:er godkänns inte miljöbeskrivningar i ett eget beslut, det granskas istället i samband med att länsstyrelsen granskar

	och tillstyrker planen. Allvarliga brister bör framgå i granskningsyttrande. Om brister kvarstår kan länsstyrelsen låta bli att tillstyrka. Kontrollera att man i planer som berör biotopskydd redovisar tydligt vad som framkommit vid samrådet mellan trafikverket och länsstyrelsen i miljöbeskrivningen eller MKB:n.

Granskning och tillstyrkan

Frågeställning	Följdfrågor/vägledning
Följ upp samrådet och MKB	Följer sökanden upp det som diskuterats under samrådet? Kontrollera att MKB stämmer överens med planen. Om generella biotopskyddet ej kompenseras i den utsträckning som är motiverat kan länsstyrelsen som en sista utväg välja att ej tillstyrka planen.
Har verksamhetsutövaren ordnat markåtkomst till planerade kompensationsåtgärder	Avtal för markåtkomst bör vara klara i detta skede.
Kontrollera redovisning av kompensationsåtgärder	Kontrollera att de kompensationsåtgärder som ska genomföras beskrivs på ett korrekt sätt. Det är lämpligt att verksamhetsutövaren även följer upp genomförda kompensationsåtgärder, utvärderar åtgärderna och rapporterar detta till länsstyrelsen. Om kompensationsplanen (vid påverkan på skyddade biotoper) ej bedöms vara klar kan länsstyrelsen välja att ej tillstyrka planen.

Tillsyn

Frågeställning	Följdfrågor/vägledning
Vem har tillsynen under byggskedet?	Beroende på vilken del av projektet det rör sig om så är det olika tillsynsmyndigheter. Moment som utgör icke tillståndspliktig miljöfarlig verksamhet har kommunen tillsyn över. Vattenverksamhet, skyddade områden (inkl. biotopskydd) och arter har länsstyrelsen tillsynsansvar för.

7 Erfarenhetsbank

Här har vi samlat exempel på verksamheter som några av länsstyrelsernas handläggare runt om i landet varit behjälpliga att dela med sig av. I samtliga exempel har ekologisk kompensation varit aktuell. Tabellen tar upp vilken typ av verksamhet det handlar om, vilket lagrum som använts och en kort beskrivning av ärendet. Längre fram beskrivs respektive verksamhet/ärende mer detaljerat.

Tabell 9. Sammanställning över de ärenden som redovisas i erfarenhetsbanken.

Verksamhet	Lagrum	Beskrivning
7.1 Ny dragning av E 18 genom naturreservatet Sörmon	Upphävande enligt 7 kap. 7 § miljöbalken	Trafikverket begär upphävande av korridor genom naturreservatet Sörmon i Värmland. Kompensation utgörs av utvidgning av naturreservatet samt restaurerande åtgärder för sandberoende arter (främst sanddöda).
7.2 Gruva i Kaunisvaara	Dispens från Artskyddsförordningen: 4, 6, 7, 8 §§	En ny järnmalmsgruva skulle öppnas med exploatering av värdefulla myr miljöer och skyddade arter i Norrbotten. Kompensation utgörs av biotopförbättrande åtgärder
7.3 Utbyggnad av Göteborgs hamn på ålgräsängar	Tillstånd enligt 9 och 11 kapitlet miljöbalken. Kompensationen skjuts upp enligt 22 kap. 27 § miljöbalken.	Göteborgs hamn byggs ut och mjukbottnar med ålgräs exploateras. Kompensationen skjuts upp under en provotid för verksamhetens inverkan på ålgräsängar och består av återplantering av ålgräs.
7.4 Utökad bergtäkt i Falköping på habitat för mindre blåvinge	Tillstånd enligt 9 kapitlet miljöbalken. <i>Resonemang om kompensation och skötselåtgärder från Klinthagedomen i länk</i>	En bergtäkt ska utvidgas och habitat för den rödlistade mindre blåvingen exploateras. Kompensationen/skyddsåtgärder består av skötselåtgärder i ett närliggande område. https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Rattsinformation/Rattsfall/Takter/Fortsatt-drift-och-utvidgad-takt-i-Klinthagen/
7.5 Ny korvsjö i Kila vid ombyggnation av bro	Dispens från Artskyddsförordningen: 4, 6 §§	Trafikverket ersätter bro vilket medför intrång i lekområde för groddjur. Kompensationen utgörs av nyskapad våtmark.
7.6 Kulverterad bäck vid kycklingstall	Tillstånd enligt 9 kapitlet miljöbalken som samprövades med biotopskydd enligt 7 kap. 11 § miljöbalken.	Vid utökning av befintligt kycklingstall skulle en biotopskyddad bäck kulverteras. Kompensation utgörs av att anlägga ny våtmark i närheten.
7.7 Ny sträckning av E 18 på Sörmon	Dispens från Artskyddsförordningen: 4 §	Trafikverket bygger ny sträckning på E 18 genom Sörmon vilket påverkar flera fågelarter. Kompensationen utgörs av att tidigare vägområden återställs så att livsmiljöer för fågelarter återskapas.

7.8 Gruva i Mertainen	Tillstånd enligt 9 och 11 kapitlet miljöbalken	Tillståndsprövning för gruva där barrnaturskog med mycket höga naturvärden skulle exploateras. Kompensationsåtgärderna bestod av skötsel- och restaureringsåtgärder samt tidsbegränsat skydd av ett närliggande område.
7.9 Projekt "Bana väg", E 45 längs Göta älv	Prövning enligt 17 kap., 7 kap. 11 och 28 §§ och 11 kap. miljöbalken. Artskyddsförordningen 1 §, 14§	Vägprojekt med E 18 längs Göta älv ianspråktar strandängar vilket kompenseras med skötselåtgärder, restaurering samt nyskapande av strandängar.
7.10 Generella biotopskydd	Dispens 7 kap. 11 § miljöbalken	Beskrivning av arbetssätt vid dispenser från det generella biotopskyddet från Jönköpings län.
7.11 Boniabanen genom Umeälvens delta		https://extraadmin.lansstyrelsen.se/miljosamverkansverige/Sv/grupparbetsplats/ekokomp/Referensmaterial%20Ekologisk%20kompensation/180207%20Nvv%20Botniabanen%20komp%20-delbokslut.pdf

Ny dragning av E 18 genom naturreservatet Sörmon, Värmlands län

Åtgärd

Naturreservatet Sörmon ligger inom riksintresse för naturvård. Naturreservatet bildades 1985 med syftet att bevara de geologiska formationerna, den attraktiva skogsvegetationen samt att främja allmänhetens friluftsliv. Området är mycket intressant geologiskt sett och man kan studera formationer som orsakats av landhöjningen. De sällsynta kilometerlånga parallella dynryggarna torde enligt SGU sakna motsvarighet i landet.

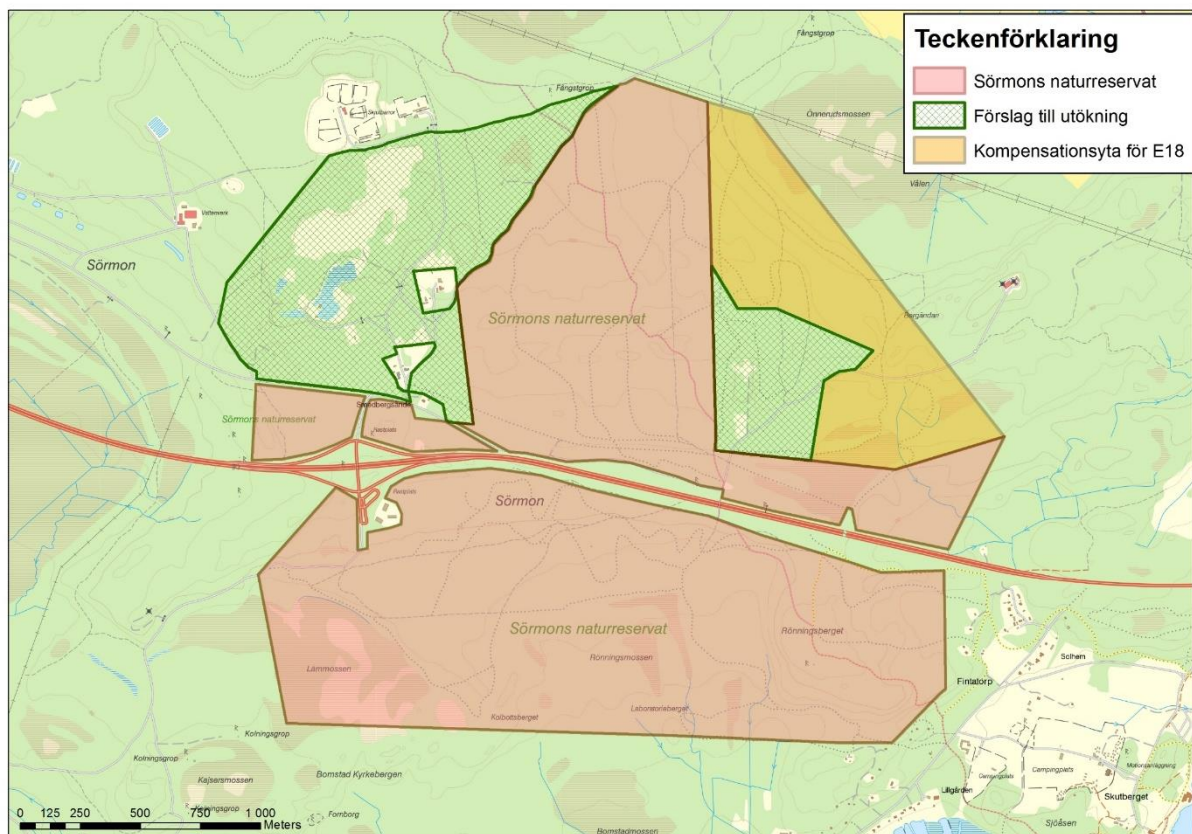
Det finns många rödlistade, sandgynnade arter så exempelvis sandödlor. Nuvarande skötselplan syftar dock inte till att bevara eller återskapa blottade sandytor vilket har fått till följd att sandödlorna med flera klarat sig bättre utanför reservatet i ett täktområde med blottad sand.

Genom naturreservatet går E 18, för att bättre skydda den vattentäkt som finns i området ges E 18 en ny sträckning vilket ianspråkar mark i naturreservatet. För att kunna bredda och flytta vägen upphävs 40 hektar av naturreservatet runt vägen. I upphävandet försvinner både arealer av sandiga miljöer och de geologiska formationerna blir mindre tydliga. Skadan som blir motverkar syftet med naturreservatet och missgynnar rödlistade sandlevande arter.

Kompensationsåtgärder

- 40 hektar upphävs varav 5 hektar är vägområden för gamla vägen, som kompensation utvidgas naturreservatet med 74 hektar. Eftersom Länsstyrelsen redan jobbar med utvidgning av reservatet blir kompensationsytan en del i den pågående processen.

- Arealen sanddyner minskar och områdets geologiska bildningar blir mindre tydliga, som kompensation utvidgas reservatet på ett sätt som skyddar befintliga dynryggar öster om reservatet.
- En del av den högstammiga tallskogen som ska bevaras måste avverkas som kompensation finns det tallskog med i utvidgningen, dock huvudsakligen ett yngre tallbestånd
- Värdefulla sandiga miljöer minskar, som kompensation tillskapas nya sandiga miljöer och man röjer sly där sanden placeras. 46 000 kubikmeter sand från vägbygget används för att tillskapa sandkullar i en avslutad tåkt med igenväxningsproblematik. Kullarna formas som flygsanddyner med flack sida mot söder och brantare mot norr. Detta skapar mycket gynnsamma ägglägningsplatser för sandödlor och boplatser för många vildbin och andra steklar. Tåkten ingår redan i den utvidgningen av naturreservatet som länsstyrelsen jobbar med. Trafikverket kompenserar även med 120 äldre tallar som ska placeras ut i tåkten för att fungera som dels som skydd mot terrängkörning men även som gömställen för sandödlor och substrat för vedlevande insekter.
- Motionsspår försvinner och kommunen flyttar motionsspår.

Processen

1998-99: Förstudie tas fram för E 18 och hur Sörmons vattentäkt ska kunna skyddas bättre eftersom E 18 är belägen inom vattentäkten som förser Karlstad med dricksvatten.

2002-2004: Beslut tas om att arbetsplanen kan antas medföra BMP. MKB upprättas och godkänns. Efter det delas vägärendet upp och en del lyfts ur och hanteras som separat process.

2008-2009: Trafikverket tar fram arbetsplan (motsvarar vägplan) med MKB men den fastställs inte eftersom trafikverket saknar medel. I MKB nämner man kompensation (skötsel och restaurering, utökning av den skyddade arealen) i samband med dispens från föreskrifterna för naturreservatet.

2012: Karlstads kommun vill få igång projektet tidigare än trafikverkets nationella plan. Länsstyrelsen beslutar om föreskrifter för vattenskyddsområdena Sörmon norr om E 18 och det nya vattenskyddsområdet Kattfjorden söder om E 18. Påverkan på Kattfjorden är inte utredd i trafikverkets arbetsplan.

2013: Man påbörjar en översyn av arbetsplanen. Trafikverket bedömer att det nytillkomna skyddsområdet för Kattfjorden samt nytillkomna MKN för den aktuella vattenförekomsten inte påverkas på ett sådant sätt att arbetsplan med tillhörande MKB måste revideras.

2013: Samrådsmöte där man diskuterar Trafikverkets översyn av arbetsplanen med fokus på vilka sidoprövningar som krävs för att kunna gå vidare. Man för diskussioner om kompensationsåtgärder i samband med dispens från föreskrifterna för reservatet och länsstyrelsen efterfrågar en plan för kompensationsåtgärder. Även dispens från artskyddet diskuteras och kompensationsåtgärder för en sådan dispens.

2014-02-21 Trafikverket meddelar att arbetsplan för E18 delen Björkås – Skutberget har fastställts av Trafikverket 2014-02-13.

2014-04-16 Länsstyrelsen och Trafikverket kommer överens om att dispens från reservatsföreskrifterna ej är möjlig då omdragningen av E 18 motverkar syftet med reservatet. Istället måste man ansöka om upphävande av reservatet i en korridor runt vägområdet.

2014-07-08 Trafikverket inkommer med ansökan om upphävande av naturreservatet Sörmon för den del som rör vägområdet. Kompletteringar angående påverkan och skyddsåtgärder för de båda vattenskyddsområdena kommer in under hösten och vintern.

2015-04-20 Beslut fattas om upphävande av naturreservatet Sörmon i den del som tas i anspråk av ombyggnationen av E 18. I beslutet villkoras kompensationsåtgärder.

De synnerliga skäl som anges för att kunna upphäva reservatet är a) E 18 är ett riksintresse för transport, b) Den nya vägdragningen kraftigt reducerar risken för förorening av grundvattnet i Sörmons och Kattfjordens vattenskyddsområden på grund av risken för olyckor på E 18 och c) genom att ombyggnationen eliminerar en kraftigt olycksdrabbad vägsträcka. Artskyddet hanteras som separat dispens med egna kompensationsåtgärder (tabellen Erfarenhetsbank).

Villkor i beslut

Villkoret om tallarna som skulle placeras i täkten upptäckte man i efterhand var för otydligt skriven. Avsikten var att Trafikverket skulle leverera helträd med så intakt krona som möjligt. Detta visade sig dock svårt och utförandet av leveransen borde ha utretts bättre innan. Träden levererades uppkapade i 4–5 längder per träd. Detta har man försökt lösa med att Trafikverket och kommunen levererar ytterligare träd från annan närliggande plats (dock inte lika stora),

även länsstyrelsens ÅGP går in med medel för att finansiera transporten av de nya träden. De nya träden ska man försöka placera så att de döljer uppkapade stammar och förstärker deras funktion.

Slutsatser

Villkor i beslut ska skrivas tydligt för att inte kunna tolkas på olika sätt. Trots att länsstyrelsen tidigt i processen påtalade vikten av att tallarna skulle levereras så hela som möjligt men skrivningen i beslutet blev för otydlig. Hade man utrett tidigare hur träden skulle transporteras kunde beslutet utformats annorlunda.

Det är viktigt att se till vilka värden som skadas för att kompensationen ska riktas rätt. Det är främst de geologiska formationerna som ska skyddas i naturreservatet. Kompensationen hade stort fokus på arter som missgynnats i naturreservatet. För att uppnå additionalitet borde det även funnits ett hot mot de dynformationer som ingår i utvidgningen vilket inte har identifierats.

Det fanns planer på att kompensera för friluftslivet men jurister tolkade skrivningen i 7 kap. 7 § miljöbalken som att friluftslivet inte ingår i begreppet naturvärde. *upphävande eller dispens får meddelas endast om intrånget i naturvärdet kompenseras i skälig utsträckning*. Enligt Naturvårdsverket skulle det dock varit möjligt då förarbetena till naturvårdslagen tar upp friluftslivet som en av grundpelarna i naturvårdsarbetet och dispens eller upphävanden som påverkar friluftslivets intressen i ett reservat där friluftslivet ingår i syftet ska kunna kompenseras.

Gruva i Kaunisvaara

Sammanfattning

I samband med en gruvetablering för järnmalm exploaterades två klass 1 myrar (en av dessa är också med i myrskyddsplanen) och en klass 2 myr i Pajala kommun. Skyddade arter som myrbräcka och käppkrokmossa (bilaga 1 arter i Artskyddsförordningen) och andra arter i bilaga 2 i AF samt myrstarr, klassad som starkt hotad men inte fridlyst, påverkades. Den svensk-finska Gränsälvscommissionen beslutade om miljötilstånd för verksamheten. Länsstyrelsen bedömde att bolaget också måste söka artskyddsdispens för verksamheten och i samband med det ange biotopförbättrande åtgärder för arterna ovan. I princip var det Länsstyrelsen som föreslog konkreta biotopförbättrande åtgärder som bolaget vidareutvecklade till viss del. Dessa åtgärder motsvarar egentligen kompensationsåtgärder. Bolaget gick i konkurs 2014, den enda åtgärden man utförde var flyttning/translokering av käppkrokmossa, något som följdes upp i två år.

Åtgärder

En helt ny gruva med järnmalmsbrytning inklusive dagbrott, anrikningsverk, sand- och klarningsmagasin, gråbergssupplag mm. skulle öppnas i byn Kaunisvaara 2 mil norr om Pajala i Norrbottens län. Verksamheten skulle beröra tre mycket värdefulla våtmarker, varav två i klass 1 (mycket höga naturvärden) och en i klass 2 (höga naturvärden). VMI-klassningen avser framför allt orördhet, storlek och växter, hade tyngdpunkten varit på fåglar hade även den myren haft värdeklass 1. En av klass 1 myrarna är också med i den nationella myrskyddsplanen. Fridlysta växtarter som berördes var käppkrokmossa, myrbräcka (båda omfattas av bilaga 2 i artskyddsförordningen, dvs. har ett strikt skydd genom EU:s art- och habitatdirektiv och är också rödlistade i Sverige som NT/nära hotade) samt flera orkidéarter. Dessutom berördes myrstarr, en art som är rödlistad som starkt hotad men inte fridlyst. Recipient för gruvan var Muonioälven som omfattas Natura 2000-området Torne och Kalix älvsystem.

Enligt bolaget har skadeförebyggande åtgärder främst förekommit i form av utredning kring alternativa lokaliseringar; ”valet av alternativ har gjorts med hänsyn till påverkan på naturmiljö, rennäring, kulturmiljö samt ekonomiska aspekter. Vald utformning av verksamhetsområdet minimerar fragmenteringseffekten på omgivande våtmarker”. Kompensationsåtgärder förekom inte som begrepp här utan kallades här ”biotopförbättrande åtgärder”, vilka fanns med som villkor i Länsstyrelsens beslut om artskyddsdispens.

Resultatet av gruvverksamheten är hittills att delar av de tre myrområdena dikades och torrlades och naturmiljön med arter försvann helt på berörda platser genom avbaning och etablering av dagbrott, dammar, anrikningsverk etc. Dessutom sänktes grundvattennivån i ett av områdena med 16 m istället för planerade och tillståndsgivna 0,5 m vilket torrlade våtmarker mer än förväntat på en av klass 1 myrarna.

Biotopförbättrande/kompensationsåtgärder enligt Länsstyrelsens beslut:

- Restaurering av våtmarker där hydrologin påverkats av dikning genom dämning/igenfyllning av diken.
- Myrslätter.
- Flyttning/translokering av bestånd av käppkrokmossa till tre lokaler.
- Ett långsiktigt skydd för de områden där åtgärderna genomförs.

Ytterligare villkor var bland annat att populationerna av de berörda arterna inte skulle minska regionalt, d.v.s. inom Pajala kommun, på grund av gruvetableringen.

Av ovan har endast translokeringen genomförts, och eftersom uppföljning av flytten bara gjordes i två år är så är det oklart om villkoren nedan är uppfyllda. En av lokalerna dit mossan flyttades kan dessutom ha påverkats av den oplanerade omfattande grundvattenavsänkningen.

- Lokaler för käppkrokmossa på Kokkovuoma ska undantas från exploatering av gruvverksamheten tills eventuell translokering till andra lokaler genomförts framgångsrikt, dvs. flyttade exemplar av mossan expanderar i populationsstorlek.
- Syftet för de biotopförbättrande åtgärderna samt åtgärder för käppkrokmossa ska vara att populationerna av respektive art inte minskar regionalt, d.v.s. inom Pajala kommun, på grund av den aktuella gruvetableringen.

Processen

Bolaget hade redan ett miljötillstånd av den svensk-finska gränsälvskommissionen från år 2010 men Länsstyrelsen ansåg och tryckte på att det också behövdes en dispens från artskyddsförordningen då växt- och mossarter som omfattades av bilaga 1 och 2 i artskyddsförordningen skulle påverkas. Till slut sökte bolaget en sådan dispens hos Länsstyrelsen. Ansökan gällde dispens från §§ 4, 6, 7 och 8 men fokus för de biotopförbättrande åtgärderna var arterna myrbräcka och käppkromossa (upptagen i bilaga 1) samt lappnycklar och brudsporre (upptagen i bilaga 2).

Dessutom krävde Länsstyrelsen åtgärder för den starkt hotade men inte fridlysta arten myrstarr och använde därvid lagrummet 12 kap. 6 § miljöbalken (vilket egentligen inte var rätt trots juriststöd, det borde ha varit 26 kap. 9 § miljöbalken).

Slutsatser

Utredning kring kompensationsåtgärder ska påbörjas så tidigt som möjligt i ett ärende. Man måste kunna säkerställa att ekonomiska resurser finns för kompensationsåtgärderna, i synnerhet vid sådana här högriskprojekt.

Utbyggnad av Göteborgs hamn på ålgräsängar

Sammanfattning

I samband med utbyggnadsprojekt i Göteborgs hamn fattade mark- och miljödomstolen beslut om en prövotidsutredning avseende kompensationsåtgärder i form av plantering av ålgräs. Återplantering har inletts på fyra lokaler, men ännu redovisas ingen positiv tillväxt på någon lokal.

Åtgärd

Utbyggnadsprojektet i Göteborgs hamn avser dels en utbyggnad av befintliga anläggningar i Arendalshamnen och dels anläggning av ytterligare kajplatser och därtill hörande terminaltytor i anslutning till det befintliga terminalområdet och kajerna vid Arendal. Ansökan omfattade i huvudsak invallning av vattenområde i nuvarande Arendalsviken, utfyllnad av det invallade området genom nyttjande av stabiliserade/solidifierade förorenade muddermassor som anläggningsmaterial, byggnation av kajer, slänter och terminaltytor, muddring av hamnbassäng och farled samt bedrivande av utökad hamnverksamhet vid utbyggda kajplatser. De huvudsakliga miljökonsekvenserna av den sökta verksamheten utgörs av påverkan på kulturmiljön och att ålgräsområden i Arendalsviken exploateras.

Göteborgs Hamn AB (verksamhetsutövare) har utrett den skada på fisk och fiskeriintressen som utfyllnaden kan ge upphov till och redovisat utredningen i en PM – Kompensation marin miljö. Av utredningen framgår sammanfattningsvis att det i Arendalsviken, mellan landsidan och Lilla Aspholmen, förekommer ett stråk av ålgräs, ca 1,75 ha stort, men att ålgräset genomgående har låg kvalitet och betecknas som "kraftigt påverkat" och värderats till klass fyra på en femgradig skala där klass fem är mest påverkat. Därutöver kommer ca 3,1 ha mjukbottnar att täckas över genom utfyllnaden. Mjukbottnarna har främst betydelse för reproduktionen av plattfisk. Utfyllnadsområdet har således ett visst värde för det marina livet och reproduktionen av fisk. Några villkor om skadebegränsande åtgärder enligt 11 kap. 8 § miljöbalken bedömdes inte vara inte möjliga enligt Mark- och miljödomstolen, med anledning av att ålgräsängarna ingick i det område som skulle täckas över.

Kompensationsåtgärder

Verksamhetsutövaren har efter kontakt med svenska och internationella forskare på området bedömt att "transplantation" eller återplantering av ålgräs, nu utvecklats i sådan mån att den bedöms kunna omsättas i praktiska transplantations- eller återplanteringsprojekt. Detta skulle också kunna användas för att skaffa underlag för en empirisk bedömning av den utvecklade metodens värde. Verksamhetsutövaren åtog sig därför att kompensera bortfallet av ålgräs i Arendalsviken genom att med en vetenskapligt vedertagen metod och i samråd med tillsynsmyndigheten och havs- och vattenmyndigheten, genomföra ett projekt som omfattar transplantation eller återplantering av ålgräs inom en yta av ca 1,75 hektar, på en icke bestämd plats i Kattegatt.

Domstolen ansåg att om resultatet av utredning blev lyckosamt kan den resulterande kompensationen även få anses vara sådant skydd för fisken som framgår av 11 kap. 8 §

miljöbalken. Detta medför att någon fiskeavgift inte bedömdes behövas utifrån det underlag som fanns vid prövningen.

Metoden att ersätta en förlorad ålgräsäng är i det närmaste oprövad under aktuella förhållanden och i den omfattning som blir fallet här och det är inte utan problem att få ett gott resultat. De utsättningar som hittills skett är utförda i forskningsskala. Cykeln att få ålgräset etablerat genom att så, alternativt ta sticklingar, till att få ett livskraftigt bestånd tar en betydande tid. Domstolen beslutade därför om en provotid på 8 år med möjligheter att förlänga tiden och föreskriva ytterligare utsättningar av ålgräs samt att slutligen avgöra om fiskeavgift ska utgå. Kompensationsåtgärderna är förenade med betydande kostnader som har vägts mot nyttan av ansökt verksamhet samt med beaktande av eventuell påverkan på ytvattenförekomsten.

Resultat hittills

Metoden som valdes för genomförandet av projektet är den som beskrivs i Handboken för restaurering av ålgräs (Moksnes m.fl. 2016). Genom förundersökning och fältundersökningar togs fyra lokaler fram för testplantering av ålgräs inom Göteborgs skärgård. Lokalerna valdes utefter historiska och nutida miljövariabler och undersöktes i fält under 2017. I Delrapport för testplanering av ålgräs i Göteborgs skärgård, Marine Monitoring AB, 2018 redovisas de inledande resultaten.

De fyra lokalerna för testplantering hade alla miljöförhållanden (sediment- och ljusförhållanden) där ålgräs kan överleva och tillväxa. Trots detta noteras ingen positiv tillväxt på någon lokal. Den stora förlusten av ålgräsplantor kan bero på flera olika faktorer såsom förekomst av strandkrabbor, drivande fleråriga och fintrådiga makroalger eller vågexponering från båttrafik. Eftersom resultaten tyder på att donatorängens ursprung är av betydelse för plantornas överlevnad bör ytterligare donatorängar utredas vid framtida planteringar.

Processen

Villkoret om provotid meddelades i Mark- och miljödomstolen, Vänersborgs tingsrätt, mål M4523-13, 2015-11-24. Domstolen bedömde att planerade åtgärder inte motverkar möjligheten att följa MKN för både ekologisk status och kemisk ytvattenstatus på kvalitetsfaktornivå. Med detta förhållande samt genom att föreskriva kompensationsåtgärder vad gäller ålgräs och övriga försiktighetsmått som verksamhetsutövaren ska följa fann domstolen att den ansökta verksamheten kan ske utan att det behöver äventyra möjligheten att uppnå god status eller riskera att medföra en ej godtagbar miljöpåverkan.

Länsstyrelsens kommentar: Kompensationsåtgärden med ålgräsplanering kom in ganska sent i processen i samband med sökandes framtagande av ansökan inför tillståndsprövningen. Sökanden tog initiativ till kompensationen och hur åtgärderna skulle genomföras. Det var en fråga om påverkan på MKN vatten och även delvis kring tillåtligheten (2 kap. 7 § miljöbalken).

Villkor i beslut

Mark- och miljödomstolen skjuter enligt 22 kap. 27 § miljöbalken upp frågan om kompensation för vattenverksamhetens inverkan på ålgräsängar m.m. under en provotid om högst 8 år enligt följande. GHAB ska utföra åtgärder för att kompensera för den förlust av värdefulla biotoper för bl.a. fisk (ålgräsäng, blåmusselbankar och stenrevlar) som uppkommer till följd av verksamheten. Åtgärderna ska avse tillskapande av minst 1,7 ha nya

ålgårdsområden på lämpliga lokaler i första hand inom Göteborgs kommun, i andra hand i angränsande vattenområden.

En detaljerad plan som närmare beskriver åtgärderna, tidplan och övervakning ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten och Havs- och vattenmyndigheten senast ett år från lagakraftvunnen dom.

Verksamhetsutövaren ska årligen till mark- och miljödomstolen redovisa vidtagna åtgärder och resultat av åtgärderna samt inom 8 år, från det tillståndet tagits i anspråk, inge slutlig redovisning av åtgärdernas resultat.

Slutsatser

Länsstyrelsens kommentarer:

Slutlig uppföljning av utförda testplanteringar ska ske i april 2019 varefter val av plats för storskalig plantering ska ske. Men resultaten lutar åt att ingen testplantering har varit särskilt lyckosam. Att återplantera ålgårds och få det att ta sig och kvarstå långsiktigt är svårt. Erfarenheter från prövningsskedet: Man inte ska vara själv i ett så stort och komplext ärende. Vi behöver kraftsamla oss tidigare på länsstyrelsen. Detta var både 9 och 11 kapitelprövning, där just ålgårdsfrågan var en liten del. Vi skulle bevaka många andra delar där mycket handlade om föroreningsrisker från stabiliseringen av muddermassorna och utbyggnation av ny hamn. Personalresurserna på länsstyrelsen var alltför få för att kunna driva frågorna effektivt. Dessutom var HaV lyriska över kompensationsförslaget. Länsstyrelsen var mer skeptiska och såg osäkerheten att det kommer fungera. Dessutom tar man bort stor del av kvarvarande ålgårds i Göta älvs mynningen utan att den med säkerhet ersätts. Vi borde varit mer sampratade med HaV inför huvudförhandlingen eftersom vi borde driva sakfrågan på liknande sätt.

Erfarenheter från tillsynsskedet

Verksamhetsutövaren hade problem att komma igång med frågan efter att tillstånd givits. Det bygger mycket på att VU är drivande och det har varit ett ganska avmätt engagemang därifrån. Länsstyrelsen har lärt sig att vara aktiv i frågan tidigt i processen, i samråd med sökande, och gentemot domstolen driva krav på funktionell kompensation innan exploatering sker. Nu har verksamhetsutövaren rätt att exploatera utan att ny äng finns eller ens fungerar. Bara att de planterar. Kompensationsåtgärden är mer utformad som ett test.

Utökad bergtäkt i Falköping på habitat för mindre blåvinge

Sammanfattning

Ärendet rör en fortsatt och utökad bergtäkt i Falköpings kommun. Prövning sker enl. 9 kap. miljöbalken. Utökningen tar i anspråk områden där den rödlistade fjärilsarten mindre Blåvinge lever. Kompensationsåtgärder i form av skötselprogram ska tas fram enligt villkor.

Åtgärd

Täktverksamheten bedrivs på platsen men en utökning av området söks. Utökningen av verksamheten tar i anspråk en del av en betesmark samt ett hygge. En inventering av området visar att det inom nuvarande verksamhetsområde finns ytor där den rödlistade fjärilsarten mindre Blåvinge lever. Området där den hittats är en miljö som har uppstått till följd av pågående täktverksamhet och består av upplagsytor och äldre transportvägar. Delområdet kommer att försvinna i och med fortsatt verksamhet då området ligger mitt i planerat brytområde.

Motsvarande ytor bedöms komma att uppstå naturligt på andra platser i anslutning till brytfronten, till följd av fortsatt verksamhet.

Processen

Bolaget angav i MKB:n att åtgärder för att gynna den biologiska mångfalden kommer att beaktas vid efterbehandling av området, som är planerad täktsjö med strandzon.

Genom ett riktat föreläggande i kompletteringsskedet om vilka åtgärder som bolaget kan vidta som istället skulle utgöra direkt kompensation mot förlusten av habitat, meddelade bolaget att de kan tänka sig att vidta skötselåtgärder i ett anslutande delområde som identifierats i inventeringen. För att förbättra och göra det mer gynnsamt, för bl.a. mindre blåvinge, genom röjning av vegetation och ökad körning med maskiner i området.

Genom bolagets åtagande bedömdes det att möjligheterna för Blåvingen att fortleva i området ökade jämfört med nuläget.

Kompensationsåtgärder

Kompensationen innebär att när ett habitat för Blåvingen kommer att försvinna kompenseras det genom att skötselåtgärder, i form av röjning av vegetation och ökad körning med maskiner i området, vidtas i ett närliggande område, så att förutsättningar för Blåvinge skapas. Kompensationsåtgärden villkoras enligt 16 kap. 9 § punkt 3 MB.

Villkor i beslut

Åtagandet om skötsel resulterade i följande villkor i tillståndsbeslutet.

- Ett skötselprogram som reglerar återskapande och hävd av lämpliga habitat för mindre blåvinge ska finnas och följas. Förslag till skötselprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast sex månader efter att tillståndet har tagits i anspråk.

Uppföljning

Skötselprogram finns framtaget sedan sommaren 2016 och biotopfrämjande åtgärder har genomförts enligt det. En första inventering av värdväxten och fjärilen på de olika delytorna har genomförts under 2018. Värdväxt och fjäril återfinns på flera av ytorna men hur populationen utvecklas är för tidigt att säga.

Slutsatser

I detta fallet fungerade det relativt enkelt, eftersom det fanns ett identifierat lämpligt område inom sökandes egen fastighet som kunde användas.

Har inga uppgifter om hur väl det fallit ut, tillståndet meddelades december 2015 men vet ej när det togs i anspråk, Hur väl det kommer funka återstår att se, det är kommunen som är tillsynsmyndighet.

Ny korvsjö i Kila vid ombyggnation av bro

Sammanfattning

Ärende från 2013, verksamhetsutövaren ska bygga om en vägsträcka, vilken kommer att korsa ett våtmarksområde som fungerar som leklokal för groddjur. Våtmarksområdet kommer att fyllas igen, åtgärden kräver en kompensation i form av en ny leklokal.

Beslutet grundar sig på lagstiftning:

- 19–20 §§ förordning (1998:1388) om vattenverksamhet, anmälningsskyldighet och föreläggande om försiktighetsmått
- 3 § 2 kap. miljöbalken, försiktighetsprincipen och hänsyn
- 6 § 11 kap. miljöbalken kostnad/nytta
- Verksamhetsutövaren ansökte även om dispens från fridlysningsbestämmelserna, dispens från biotopskyddet och om strandskyddsdispens.

Kompensationsåtgärder

Kompensationens tanke var lika mot lika. Verksamhetsutövaren vidtog följande skyddsåtgärder:

- Inget arbete får genomföras under groddjurens lek- och uppväxtperiod under april – juli
- Arbeten i lokalen får inte genomföras under perioden 1 oktober – 31 mars då det finns risk att åkergröda kan övervintra i våtmarksområdet
- Innan igenfyllning av den befintliga leklokalen genomförs ska lokalen inviteras av biologisk sakkunnig med avseende på groddjur. Eventuella grodor ska flyttas till närbelägen våtmark.

För att minimera påverkan på närbeläget vattendrag åtog sig verksamhetsutövaren skyddsåtgärder för att minimera dess påverkan.

Hur väl kompensationen föll ut är oklart för att dåvarande handläggare har bytt tjänst och ingen uppföljning skedde.

Processen

Verksamhetsutövaren tog initiativ till kompensationen och skyddsåtgärderna. Länsstyrelsen föreskrev verksamhetsutövaren med ytterligare skyddsåtgärd i form av skydd mot oljeläckage till våtmarksområdet. Ingen överklagan av beslutet. Villkoret följdes av verksamhetsutövaren.

Slutsatser

Om ärendet hade kommit in i dag skulle troligen en större utredning skett och definitivt bör uppföljning ske efter en utförd åtgärd.

Kulverterad bäck vid kycklingstall

Sammanfattning

Vid prövning av kycklingstall enligt 9 kap. miljöbalken skulle en biotopskyddad bäck kulverteras. Kompensation i form av våtmark på åkermark villkorades.

Åtgärd

Befintlig verksamhet med kycklingstall skulle utöka med ett nytt stall. Huvudalternativet för lokaliseringen berörde en biotopskyddad bäck, som skulle behöva kulverteras på en sträcka av 30 m. Bäckens utgjorde en biotop med lite högre naturvärden, viss meandring och strömmande vatten, och gick mellan åkermark på ena sidan och trädklädd betesmark av det fuktigare slaget på andra sidan.

Först konstaterades att alternativa lokaliseringar av olika anledningar inte var lämpliga. Det var inte möjligt att anlägga det nya stallet utan att kulvertera bäcken. Skadan kunde inte återställas. Utökning av befintlig verksamhet bedömdes dock ändå utgöra skäl för dispens, eftersom annan lokalisering inte var möjlig.

Kompensationsåtgärder

Som kompensation föreslog sökanden att en våtmark skulle anläggas på östra sidan av vattendraget, i betesmarken, där det redan var blött. Länsstyrelsen konstaterade att det aktuella området redan hade naturvärden, och att det skulle innebära en skada i sig att ge sig in och schakta och avverka där. Enligt principen om additionalitet ansåg Länsstyrelsen istället att våtmarken skulle anläggas i åkermarken på bäckens västra sida. Detta skulle tillskapa en ny biotop som med tiden, med rätt skötsel, skulle få naturvärden som kommer att kompensera för den skada som uppkom genom kulverteringen.

Processen

Ansökan om dispens för biotopskyddsbestämmelserna inkom som ett separat ärende. Förslag till kompensationsåtgärd fanns med i ansökningshandlingarna. Ansökan gjordes av LRF konsult.

Eftersom ärendet hade samband med tillståndsprövning enligt 9 kap. samprövades ärendena. Länsstyrelsen motsatte sig föreslagen lokalisering av kompensationsåtgärden i betesmarken, och föreslog istället ett annat läge. Det blev en diskussion kring detta. Länsstyrelsen yttrade slutligen till MPD att våtmark skulle anläggas i åkermarken som kompensation, för att säkerställa additionalitet. MPD fattade beslut om tillstånd, med det av Länsstyrelsen föreslagna villkoret.

Villkor i beslut

Beslutet togs nyligen. Åtgärden är inte genomförd och har inte följts upp.

Som ekologisk kompensation för kulvertering av vattendrag, ska en våtmark anläggas på åkermark omedelbart väster om vattendraget. Våtmarkens funktion ska vara att rena vatten och medverka till goda förutsättningar för biologisk mångfald i området.

Funktionen ska säkras genom att röjning sker och vattenspegel upprätthålls i behövlig omfattning. Slutlig plats, utformning och utbredning inom våtmarksområdet ska godkännas av tillsynsmyndigheten.

Slutsatser

Det var bra att förslag till kompensation fanns med i ansökningshandlingarna från början. Det spar tid. Det blev en diskussion kring hur kompensationen skulle utföras. Sökanden ville välja det billigaste och enklaste alternativet. Länsstyrelsen fick, genom villkor om placering och utformning, styra kompensationen så att additionalitet skulle uppnås.

Dispens från Artskyddsförordningen med avseende på fåglar i Sörmon, Värmland

Åtgärd

Trafikverket breddar och flyttar delvis E 18 inom naturreservatet Sörmon samt närliggande områden i Värmland. Det blir förlust av jordbruksmark, skogsmark med inslag av våtmarker samt högstammig tallskog. I samband med detta påverkas flera fågelarter (orre, tjäder, nattskär, törnskata, göktyta, sånglärka, vaktel, kornknarr, spillkråka, gulsparv och tofsvipa) men dispens från Artskyddsförordningen medges.

Skadelindringshierarkin

Lokaliseringen var redan fastställd då ansökan om dispens inkom och den alternativa korridoren från vägutredningen skulle även den innebära stora intrång i naturvärden. I dispensen hanteras begränsning av skadorna genom tidsrestriktioner så att häckningsperioden undviks. På en sträckning kommer den gamla vägkroppen göras om till cykelväg och där bedöms störning från bland annat buller minska när trafikmängden minskar.

Kompensationsåtgärder

Befintliga delar av E 18 som utgår eller delvis utgår ur vägsystemet ska återställas så att livsmiljöer återskapas eller uppnås på sikt för de fågelarter som berörs av vägprojektet. Resultatet ska rapporteras till Länsstyrelsen vid projektets avslut. Bland annat ska brynzoner, jordbruksmark samt skogsmark återskapas på sikt.

Trafikverket har upplevt problem med hur kompensationen ska tolkas i detalj samt utföras. Detta kommer förhoppningsvis att lösas i dialog med Länsstyrelsen. I området som var planerat att återställas har även markägare önskat att en enklare väg ska finnas kvar vilket ger mindre utrymme för återställande.

Processen

Dispens från förbudet i 4§ p2 och p 4 i artskyddsförordningen. Frågan om kompensation väcktes av Länsstyrelsen.

Slutsatser

Vägärendet hade pågått under mycket lång tid och praxis hunnit förändrats under tiden. Det blev bråttom med hanteringen av alla sidoprövningar och det hade varit enklare om Trafikverket varit bättre förberedda på att kompensera för de intrång som projektet skulle innebära.

Gruva i Mertainen

Sammanfattning

Ärendet gällde tillståndsprövning av en gruva där stora delar av gruvområdet bestod av barrnaturskog med mycket höga naturvärden.

Mark- och miljödomstolen beviljade tillstånd och villkorade att bolaget skulle utföra kompensationsåtgärder för den förlust av naturvärden och skyddsvärda arter som gruvan skulle medföra.

Vid domstolsförhandlingen redovisade bolaget inte någon klar plan på kompensationsåtgärder utan redogjorde för den metod som de avsåg att använda för att hitta lämpliga åtgärder.

Eftersom det krävdes ytterligare inventeringsarbeten och undersökningar för att komma fram till vilka åtgärder som var lämpliga beslutade domstolen att ge bolaget tid fram till den 31 december 2013 att presentera ett konkret förslag på lämpliga kompensationsåtgärder. Förslaget skulle lämnas in till mark- och miljödomstolen som därefter skulle pröva och fastställa vilka kompensationsåtgärder som skulle utföras.

Domen överklagades men mark- och miljööverdomstolen ändrade inte domen på något väsentligt sätt. Däremot konstaterade domstolen att kompensationsåtgärderna inte kunde göras till en förutsättning för att bevilja tillstånd för verksamheten.

Åtgärd

Stora delar av gruvområdet hade urskogsartad skog med höga naturvärden. Skogen var mestadels grandominerad med inslag av glasbjörk. Speciellt den östra delen av berget Mertainen där gråbergssupplaget planeras hade mycket höga naturvärden i form av en örtrik urskogsartad granskog med goda växtförutsättningar för sällsynta och hotade arter. Ett tiotal arter av rödlistade vedsvampar och lavar noterades vid fältinventeringarna. Inom inventeringsområdet eller i direkt anslutning till det fanns ytterligare ett tiotal rödlistade arter inrapporterade i Artportalen.

Ett påverkansområde på totalt 1 209 ha definierades för gruvområdet och detta indelades i olika naturtyper. Naturtyperna som identifierades var barrnaturskog, lövrik barrnaturskog, skogs- och våtmarksmosaik och våtmarker. Därefter avgränsade man ett påverkansområde där påverkan omfattade direkt påverkan som till exempel avverkning och upplag samt potentiella indirekta effekter från diffus damning och förändrad hydrologi. 456 ha klassades som hög påverkan, 341 ha som medelstor påverkan och 412 ha som låg påverkan (damning, buller). Två kompensationsområden presenterades vid domstolsförhandlingen, Kuosajänkkä (Allmänningsskog) och Ruutivaara (Sveaskog). Bolagets förstahandsalternativ var Kuosajänkkä. Även Länsstyrelsen förordade Kuosajänkkä på grund av närheten till påverkansområdet samt att markägaren inte är miljöcertifierad FSC (avverkningshot). Området Kuosajänkkä ligger strax norr om berget Mertainen, i tät anslutning till området för gruvverksamheten. Totala kompensationsområdet storlek är 2 571 ha. Av detta utgör skogs- och myrmosaik ca 800 ha, barrnaturskog ca 600, och våtmarker ca 1300 ha.

Inom kompensationsområdet har det hittats 25 arter som är skyddade enligt artskyddsförordningen samt 17 rödlistade lav- och vedsvamparter.

När det gäller att undvika skadan var det svårt, då själva malmkroppen ligger där den ligger och dagbrottet saknade därmed alternativa lokaliseringar. När det gällde lokalisering av upplagen för sidoberg och sovrings-avfall fanns det däremot två alternativ. Både det östra som det västra alternativet skulle medföra ingrepp i områden med höga eller mycket naturvärden

och på skyddade arter. Några skyddsåtgärder som helt eliminerade risken på skador på skyddade arter fanns inte. Det östra alternativet som valdes hade däremot högre naturvärden, då det var mer orört och marken där var mer näringsrik och skogen hyste fler arter. Det västra alternativet bedömdes däremot ge större påverkan på landskapsbild, rennäring, vattenkvalité samt att det skulle medföra längre transporter varvid det föll bort i prövningen. Skadan begränsades genom att gråbergets utformning ändrades under prövningen för att så liten mark som möjligt skulle tas i anspråk. Området kommer inte att återställas förrän gruvverksamheten upphört.

Kompensationsåtgärder

Bolaget ville ge kompensationsområdet ett skydd, däremot var inte berörda markägare var inte villiga att sälja marken. Ett naturvårdsavtal kan endast slutas mellan markägare och staten, så istället blev skyddet i form av ett 50-årigt servitutsavtal (14 kap. 2 § JB) som ersätter markägaren för utebliven avverkningsrätt och naturhänsyn. Syftet är att detta ska ge samma skydd till området som kan uppnås genom naturvårdsavtal. Skogarna inom kompensationsområdet planerades enligt befintlig skogsbruksplan att avverkas inom 10 år. Genom avtalet undantas området från skogsbruk och andra verksamheter som annars skulle riskera att påverka befintliga naturvärden i området negativt.

Utöver skyddet ska skötsel- och restaureringsåtgärder genomföras för att förstärka områdets naturvärden. Åtgärderna finns beskrivna i en skötselplan och består av utplacering av död ved, naturvårdsbränning, igenläggning av diken och reparation av körskador i våtmark samt myrslåtter. Åtgärderna ska kontrolleras och följas upp ca var femte till tionde år beroende på åtgärd.

Bolaget har försökt kompensera lika mot lika men lyckades inte hitta mark som var lika näringsrik och artrik som Mertainens östsluttning, vilken var unik i sitt slag.

Processen

Vid ett möte (före samrådet) presenterade bolaget ett frivilligt förslag på kompensation. Förslaget hade den internationella standarden BBOP som utgångspunkt. De vill använda sig av skadelindringshierarkin och målet var "No net loss".

Länsstyrelsen lyfte sedan frågan om kompensation under ärendets gång och lämnade krav på kompensation enligt 16 kap. 9 § MB i yttrandet till Mark- och miljödomstolen. Bolaget invände inte mot att kompensationsåtgärder sattes som ett villkor.

Bolaget hade delat in påverkansområdet i habitattyper för att se vilka naturvärden som skulle påverkas (Skogsstyrelsens klassificering av biotyper användes vid klassningen). Denna indelning fungerade även som en vägledning vid att första urval av lämpliga kompensationsområden.

En beräkningsmodell togs fram för att mäta för förluster av biologisk mångfald/naturvärden. Modellen mätte inte areal mot areal, utan påverkansområdets och kompensationsområdets kvalitet vägdes in dvs både area och habitatkvalitet inkluderas. I modellen ingick flera moment som krävde expertuppskattningar.

Mätbara attribut valdes ut för att visa habitattypernas komplexitet och variation. Attributen användes sedan i beräkningsmodellen för att mäta habitatens kvalitet och beräkna vinster respektive förluster. Exempel på attribut som använts är antalet naturvärdesträd, mängden död ved och kontinuitet. Attributen viktades även inbördes beroende på dess betydelse.

För att samla in kvantitativa fältdata för de utvalda attributen genomfördes kompletterande inventeringar av både påverkansområdet samt möjliga kompensationsområden under år 2013.

Olika referensområden så kallade ”Benchmark sites” för skog respektive våtmark identifierades och inventerades också. Syftet med referensområdena är att spegla högsta möjliga naturvärde för varje attribut (för varje habitattyp) i beräkningsmodellen. De kommer även kunna användas som referensområden vid senare uppföljning. Referensområde för de skogliga habitattyperna blev Karhuvaara, en av Sveaskogs ekoparker. Referensområde för våtmarker blev Paanavuoma som är en klass 1 våtmark (enligt den nationella våtmarksinventeringen, VMI).

Se även bilagda domar för mer information:

- Mark- och miljödomstolen deldom M595-12, juli 2013.
- Mark- och miljööverdomstolen dom M 7307-13 och M 11820-13, juli 2014.

Mark- och miljödomstolen, godkänner kompensationsplanen i september 2014.

Villkor i beslut

I deldomen villkorades bland annat att LKAB ska; ”Utföra kompensationsåtgärder för den förlust av naturvärden och skyddsvärda arter som verksamheten kommer att medföra. Senast den 31 december 2013 ska bolaget presentera ett konkret förslag på kompensationsåtgärder till mark- och miljödomstolen som prövar och fastställer vilka åtgärder som ska utföras.” Villkoret fungerade väl och det var positivt att det fanns ett slutdatum samt att domstolen skulle godkänna kompensationen. Detta då Länsstyrelsen har erfarenhet av ett annat fall där myndigheten skulle stå för godkännandet och processen blev långdragen.

Slutsatser

Ärendet har varit väldigt resurskrävande med flera samråd (till exempel vid val av område och innehåll i skötselplan, hur den död veden skulle tas tillvara och placeras ut i kompensationsområdet etc.).

De förlorade naturtyperna har mycket lång ekologisk leveranstid, i storleksordningen hundratals år, vilket medförde svårigheter för bolaget att utforma lämpliga kompensationsåtgärder.

Beräkningsmodellen krävde omfattande inventeringar. Alla inventeringar var ej klara innan kompensationsplanen godkändes av domstolen. Problemen löstes genom att man skyddade ett större område för att säkerställa ”no net loss”. Beräkningsmodellen Habitat hektar upplevdes invecklad och svåröverskådlig.

Servitutsavtalet kunde ej skrivas in i fastighetsregistret på grund av att området var en allmänningsskog. Långsiktigheten i bevarandet av kompensationsområdet är begränsad till 50 år, vilket inte räcker. Området bör få ett permanent skydd.

En skötselåtgärd, stängsling för att gynna löv, fick strykas under processens gång. Detta på grund av att berörda sameby motsatte sig instängslade områden på sin betesmark.

Svårt att hitta kompensationsmarker som var tillräckligt stora, motsvarade de värdefulla naturmiljöer som skulle förlorade och som samtidigt kan bedömas som akut hotade områden. Många av områdena som föreslogs i början av processen fick strykas då Länsstyrelsen redan planerade reservatsbildning i dem.

FSC-certifiering innebär begränsad additionalitet vid kompensation med skog med höga naturvärden eftersom certifieringen innebär frivilligt skydd av sådana skogar. Domstolen beslutade i en ny deldom (hösten 2013) om verkställighetsförordnande. Länsstyrelsen överklagade och yrkade att skogen inte skulle få avverkas innan kompensationsplanen hade godkänts.

Ett annat problem var att Länsstyrelsen saknade kontroll på när och hur mycket som avverkades och vart urskogsvirket tog vägen, vilket påtalades. Initialt föreslogs att 100 naturvärdesträd skulle plockas ut till kompensationsåtgärder, dvs mindre än ett träd per ha = <1 % av urskogsvirket. Länsstyrelsen påpekade att det var för litet och bolaget tog ett omtag. Det blev istället flera hundra träd (dock fortfarande bara en bråkdel av de värdefulla träd som fanns i den urskog som avverkades).

I framtida ärenden bör Länsstyrelsen kräva en redovisning av hur många kubikmeter som avverkas från skogar med höga naturvärden. Naturvärdesträden bör sedan placeras ut i andra områden eller att virket används till anläggningar, fågeltorn m.m. för rörligt friluftsliv i skyddade/avsatta områden. Urskogsvirke, som ofta har rödlistade arter i sig och en kvalitet som inte går att återskapa, bör inte gå till industrin.

Mot bakgrund av att någon fullskalig gruvverksamhet ännu inte har påbörjats i Mertainen är en viktig lärdom, att krav inte endast ska ställas på att avverkning av berört område med höga naturvärden inte får göras innan kompensationsområdet är säkerställt med tillhörande avtal (säkerställande av långsiktiga skyddet). Avverkning bör heller inte utföras i full skala av området inför planerad brytning, utan det bör endast genomföras successivt, som i detta fall allteftersom gråbergssupplaget breder ut sig. I annat fall står vi som nu, med en gruva som inte har startat och inget gråbergssupplag som har brett ut sig, samtidigt som skogen på platsen för det planerade gråbergssupplaget med de höga naturvärdena är borta, kan tyckas helt i onödan. Det är i detta sammanhang en klen tröst att ett kompensationsområde finns, när höga naturvärden sopats bort helt i onödan.

Det kan diskuteras om det verkligen är ”No net loss” i Mertainen. Länsstyrelsen anser att det inte går det att kompensera fullt ut för naturmiljöer med lång kontinuitet/lång leveranstid. Dessutom var skogen i Mertainen ovanligt artrik för att vara så pass långt norrut. En viktig lärdom är att kompensationen i sådana värdefulla områden som Mertainen behöver vara väldigt omfattande för att man ska kunna närma sig en fullständig kompensation.

Avslutningsvis finns det ingen ekonomisk säkerhet som säkerställer att kompensationsåtgärderna fullföljs och kontrolleras över tid för det fall att bolaget skulle gå i konkurs. Vem ska då genomföra åtgärderna och uppföljande kontroll och eventuella korrigeringsåtgärder.

Projekt "Bana väg", E 45 längs Göta älv

Åtgärd

I samband med att strandängar längs Göta Älv togs i anspråk för väg E45 (fyrfältsväg mellan Göteborg och Trollhättan) och järnväg Norge-Vänerbanan (dubbelspår) som genomfördes kompensationsåtgärd i form av skötselåtgärder för att bibehålla fortsatt hävd av strandängar. Intrånget var 165 ha och målbilden var att anlägga 165 ha strandäng.

Kompensationsåtgärder

Skötselåtgärder för att bibehålla fortsatt hävd inom strandängarna. Kompensationsåtgärder som genomförs är:

- Slåtter och bete
- Restaurering av strandängar
- Åkermark ställs om till strandäng
- Nyanläggning av våtmarker

Processen

Processen har pågått sedan 1990-talet. Regeringen prövade projektet enligt 17 kap. 1 § MB och gav tillåtlighet 2005. Regeringen anförde att de åtgärder som föreslagits för att minska påverkan på naturvärdena var tillräckliga och att utbyggnaden måste ske med högt ställda krav på säkerheten. Göta Älvs dalgång har pekats ut som ett område av riksintresse för naturvården och friluftslivet enligt 3 kap. 6 § MB. Två av områdena som gränsar till föreslagna korridorer är utpekade som Natura 2000-områden: Göta och Nordre älvs dalgångar och Vättlefjäll enligt fågeldirektivet. I en deldom (M 109-10) ger MD tillstånd enligt 7 kap. 28b § och 11 kap. MB till anläggandet av en broförbindelse med vissa åtgärder inom Natura 2000-området med beaktande av de skyddsåtgärder som krävs för att undvika skador på den känsliga miljön.

Området utgörs av Säreån som är klassad både som riksintresse och som Natura 2000-område. MMD uttalade att utredningen visade att verksamheten inte skulle medföra sådan skada eller störning som avsågs i 7 kap. 28b § MB. I ett senare avgörande söker Banverket dispens enligt 7 kap. 11 § MB samt 5 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd, samt dispens enligt 8 kap. 1 § och 14 § artskyddsförordningen (2007:845) från skyddet i 4 § AF. Dispenserna gällde dels borttagande av ett dike i jordbruksmark, dels påverkan på åkergrödans livsbetingelser i våtmark. Länsstyrelsen i Västra Götaland anför i sitt yttrande att dispens från artskyddsförordningen måste villkoras med att kompensationsåtgärder vidtas. Man pekar särskilt ut flera dammar med höga värden för amfibier som påverkas negativt, och betonar att det är av stor vikt att dessa intrång kompenseras. MMD godkänner de sökta dispenserna med motiveringen att det står klart att järnvägsprojektet innebär särskilda skäl för dispenser.

Detta var ett tidigt projekt, och det saknades motsvarande projekt att jämföra med, inspiration hämtades dock från Botniabanan.

Slutsatser

Skötsel av området fortgår fortfarande och Trafikverket genomför uppföljning som delges Länsstyrelsen. Bidrag ska täcka förvaltningen i 25 år

Generella biotopskydd

Åtgärd

Ekologisk kompensation kommer främst upp i ärenden som rör ansökan om dispens från biotopskyddet. När det gäller borttagande av stenmurar eller odlingsrösen så förelägger vi (vid behov) om kompensationsåtgärder angående återuppbyggnad av stenmur eller odlingsröse. I ärenden som rör avverkning av alléträd så förelägger vi ofta om att delar av träden ska läggas upp som faunadepå. Även i samrådsärenden (12 kap. 6 § miljöbalken) som rör nedtagning av särskilt skyddsvärda träd så förelägger vi om faunadepå när det är lämpligt. Vi arbetar efter skadelindringshierarkin, i ett t.ex. ett biotopskyddsärende så tittar vi på om det går att genomföra åtgärder eller ändra på den planerade åtgärden så att skada på biotopskyddsområdet undviks eller minimeras. Sedan tittar vi på t.ex. möjligheten att återuppbygga ex. stenmuren på samma plats som tidigare, återplantera alléträd på samma plats m.m. Och det sista i ärendena blir sen att titta på vilken kvarvarande skada som finns och vilka kompensationsåtgärder som då behövs och som är rimliga att kräva.

Kompensationsåtgärder

Det är som sagt främst i biotopskyddsärenden som vi förelägger om kompensation och då handlar det om återuppbyggnad av borttagna stenmurar/rösen, återplantering av alléträd, återskapande av åkerholmar eller återplantering av träd som funnits på åkerholmar, skapande av faunadepåer etc. Vanligtvis föreläggs det om kompensationsåtgärder som innebär att sökanden får kompensera lika mot lika. Det undersöks även om det är möjligt att kompensera med annat än det som går förlorat, det är dock svårt att då avgöra vilka kompensationsåtgärder som är rimliga och lämpliga.

Processen

När det gäller prövning av biotopskyddsdispenser så sker ansökan genom att sökanden fyller i en blankett. I blanketten finns ett stycke där sökanden ska fylla i kompensationsåtgärder. Så vi brukar ta upp frågan om kompensationsåtgärder i ett tidigt skede så att sökanden är medveten om att det är något som är viktigt och som vi kommer att titta på i den fortsatta prövningsprocessen.

Villkor i beslut

Vid uppföljning av våra beslut såg vi att det vi skrev var inte tillräckligt tydligt för att verksamhetsutövaren skulle kunna genomföra kompensationsåtgärder på det sätt som vi hade tänkt oss. T.ex. så märkte vi att återuppbyggande av odlingsrösen kunde innebära att verksamhetsutövaren bara lade upp en hög med stenar från det borttagna odlingsröset tillsammans med jordmassor och vegetation vilket inte var det vi ville. Så vi har arbetat på att vara tydliga i våra villkor samt att vi nästan alltid skriver in villkor om att de ska återrapportera till Länsstyrelsen när det har genomförts kompensationsåtgärder (de ska skicka in fotografier på genomförda kompensationsåtgärder och ibland även karta över var de har genomförts).

Slutsatser

Vi har som sagt lärt oss att vi måste vara väldigt tydliga i våra villkor, se ovan. Svårigheter som har uppstått har i första hand handlat om vad som är rimligt att kräva när sökanden t.ex. inte har haft någon mark som är lämplig att genomföra kompensationsåtgärder på. Går det då att kräva att kompensationsåtgärd ska genomföras och sen får sökanden själv lösa hur det ska kunna göras på annan markägares fastighet.

8 Rättsfallssammanställning

Kronologisk lista (uppdaterad 2019-04-18)

Rättsfall återfinns på www.markochmiljooverdomstolen.se under fliken Avgöranden, eller www.lagen.nu, för avgöranden från MÖD. Många länsstyrelsejurister har tillgång till rättsdatabaser där övriga avgöranden kan finnas i fulltext. Vänd dig till dem för hjälp vid behov. Tänk på att underinstansernas avgöranden inte har samma vikt och värde som avgöranden från överinstans, däremot kan de ofta komma till användning som inspiration och tips.

Tabell 10. Sammanställning över rättsfall.

Avgörande	Fråga	Nyckelord	Beskrivning
MÖD 2018-11-12 M 2094-17	Tillstånd till vattenverksamhet vid kraftverk i Dalälven	Vattenkraftverk; 11:9 MB; Natura 2000; brist i ansökan; skador och skyddsåtgärder måste utredas i ansökan	Ansökan gällde tillstånd att byta ut tre befintliga turbinaggregat mot tre nya i vattenkraftverket samt fortsatt drift. Fråga var främst om utbyggnadsförbud, påverkan på närliggande Natura 2000-områden, miljö kvalitetsnormer och skyddsåtgärder för fisk. MÖD ansåg att ansökan saknade redogörelse för skadeverkan på fisk och andra levande organismer och även utredning om eventuella skyddsåtgärder som är bästa teknik och kostnader för dessa. Domstolen ansåg att denna brist medför att ansökan inte har lämplig utformning. Ansökan avslogs därför.
MÖD 2018-10-18 M 2809-17	Tillsyns-föreläggande om utsättning av fisk i Dalälven	Tillstånds rättskraft; precisering av villkor genom föreläggande; 26:9 3-4 st. MD	I en tillståndsdom från 1997 fanns ett kompensationsvillkor om utsättning av lax och havsöring. Efter att bolaget samrått med LST om utsättningen beslutade LST att utfärda ett föreläggande om hur utsättningen skulle ske, bl.a. att odling ska ske i Dalälvens mynningsområde. Beslutet överklagades till MMD och MÖD. MÖD konstaterade att tillståndets kompensationsvillkor inte

			angav var odlingen skulle ske, utan föreläggandet preciserade detta. Kravet för att detta ska vara godtagbart är att tillsynsbeslutet inte begränsar tillståndet eller, om det bedöms göra det, att det är nödvändigt och brådskande för att undvika ohälsa eller allvarlig skada på miljön uppkommer (26:9 3-4 st. MB). Eftersom det saknades utredning som styrkte att kraven i nämnda paragraf var uppfyllda upphävdes den punkten i föreläggandet som angav att uppodlingen skulle ske i Dalälvens mynningsområde.
MMD Umeå 2018-07-05 M 2980-16	Ansökan om tillstånd till vattenverksamhet för motortestbana, Arjeplogs kn.	Påverkan på våtmark, fågel och rennäringen; kompensationsutredning; delegation; utredningsvillkor. Även fråga om behov av artskyddsdispens eller inte. Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet. <u>Kommentar:</u> Det är en läsvärd dom som tar upp många frågor som kan uppkomma på ett pedagogiskt sätt. Det görs även en tydlig gränsdragning mellan skadelindringshierarkins olika steg.	Målet gällde tillstånd för att anlägga vintertestbanor för motordrivna fordon, utföra utfyllnader och nödvändiga grävningsarbeten, anlägga vägtrummor i vattenområde för utförandet av vintertestbanorna, samt för att bedriva testkörning av motorfordon på de anlagda vintertestbanorna. Området (våtmark, torv m.m.) hade höga naturvärden och höga ornitologiska värden. I målet aktualiserades ett flertal frågor, bl.a. kompensationsfrågor, avseende både påverkan på naturvärden och påverkan på berörd sameby. Domstolen föreskrev att kompensationsåtgärder skulle vidtas för förlorade naturvärden och bestämde vissa ramar för detta, dock fick bolaget först utföra en kompensationsutredning. Det delegerades till tillsynsmyndigheten att besluta om den slutliga utformningen av villkoret. Frågan om ev. (ekonomisk) kompensation åt berörd

			sameby sköts upp för att kunna utvärdera påverkan dels av anläggningen, dels av driften under en viss tid. I domen har bolaget redovisat åtgärder pga. naturvärden som riskerade att påverkas, och delat upp dessa i förhållande till syfte – att dels begränsa, dels restaurera, och dels kompensera påverkan. Domstolen fann f.ö. att det inte krävdes artskyddsdispens för de sökta åtgärderna, varför yrkandet om detta (för det fall det skulle behövas) avskrevs.
MÖD 2018-06-19 M 6331-17	Tillstånd till 442 vindkraftverk i Markbygden, Piteå kn.	Kompensations-åtgärder för rennärningen; även skyddsavstånd till fåglar	Målet gällde etapp 3 i vindkraftsprojektet Markbygden, där regeringen hade fattat beslut om tillåtligheten, så prövningsmyndigheten hade inget alternativ än att meddela tillstånd i enlighet med regeringens tillåtlighetsbeslut. MPD fann att verksamheten innebar en påverkan i sådan omfattning på förutsättningarna att bedriva rekreation och friluftsliv i ett antal naturreservat samt Rokåns dalgång att ett utredningsvillkor för kompensationsåtgärder skulle föreskrivas. Bolaget hade föreslagit att skapa en regional naturvårdsfond, men MPD fann att det saknas lagstöd för ett sådant villkor. Ett antal kompensationsvillkor föreskrevs i en bilaga till tillståndsbeslutet. MÖD uttalade även att det var bättre (tydligare) att kompensationsvillkoren återges i tillståndsbeslutet och inte i en bilaga. Bolaget hade gjort ett antal åtaganden vad gällde

			information och utbildning. MÖD ansåg att detta inte behövde regleras särskilt i tillståndet, men delegerade till tillsynsmyndigheten att föreskriva sådana villkor om det skulle visa sig nödvändigt.
MMD Nacka 2018-05-25 M 1032-17	Tillstånd enligt 7 och 11 kap. MB till vattenuttag ur sjö för snöproduktion i Idre	Kompensationsplan Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet. <u>Kommentar:</u> Med hänvisning till MÖD 2016:32 hade villkoret kunnat kompletteras med någon form av beslutanderätt som delegerats till länsstyrelsen.	I samband med uttag av vatten från sjö för produktion av konstsnö ville bolaget anlägga en damm för mellanlagring av vatten. Anläggandet av dammen skulle innebära att våtmarksområden i fjällen exploaterades, varför LST argumenterade för att en kompensationsåtgärd för detta borde göras i en liknande miljö. Bolaget argumenterade för att de gjort åtaganden i samband med framtagandet av ny detaljplan som skulle ses som kompensation, de åtog sig ändå att kunna utföra vissa kompensationsåtgärder. MMD ansåg att det var skäligt att kräva kompensationsåtgärder och föreskrev ett villkor om att en kompensationsplan skulle tas fram i samråd med länsstyrelsen, med hänvisning till att detta var vad bolaget åtagit sig. Kompensationsplanen, som skulle redovisas senast ett år från lagakraftvunnen tillståndsdöm, skulle innehålla åtgärder för att kompensera förlusten av våtmarksområde. Planen skulle innehålla en beskrivning av åtgärder och hur kompensationsområdet skulle förvaltas och permanent skyddas. Villkoret föreskrev vidare att kompensationsområdet skulle placeras på mark som bolaget rådde över och skulle likna det förlorade området, till storlek och beskaffenhet, om så var möjligt.

MÖD 2017-12-08 M 11101-16	Nätkoncession för luftledning enligt ellagen	Lagstöd för kompensations-åtgärder enligt 16 kap. 9 § MB saknas vid prövning enligt ellagen	Målet handlade om villkor vid nätkoncession för luftledning. MÖD avslog Energimarknadsinspektionens villkor om kompensation. Villkoret hade beslutats med stöd av 16 kap. 9 § miljöbalken. MÖD fann att det krävs en uttrycklig hänvisning i ellagen till den bestämmelsen för att kunna besluta om villkoret (eftersom det är ett långtgående villkor). Eftersom en sådan hänvisning saknas upphävde MÖD villkoret.
MÖD 2017-11-24 M 10882-16	Gruppstation för vindkraftverk på Gabrielsberget (Nordmaling) Uppskjuten fråga	Vindkraft; påverkan på rennärning; uppskjuten fråga <u>Kommentar:</u> Villkoren rör "begränsning av påverkan på rennärningen" med stöd av 2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken. Det var alltså inte fråga om kompensation.	I tillståndsdomen 2006 gällande 40 verk sköt domstolen upp frågan om åtgärder för att begränsa verksamhetens påverkan på rennärningen under en provotid för samråd m.m. MÖD fann att de störningar för rennärningen som beskrivs i provotidsutredningen i huvudsak är orsakade av vindkraftverksamheten. Domstolen fann att förlusten av beteskapacitet och behovet av foder inte går att beräkna exakt utan att det utifrån den utredning som finns måste ske en skälighetsuppskattning. Domstolen konstaterade även att en utgångspunkt vid föreskrivande av villkor till skydd för rennärningen bör vara att näringen, i linje med 3 kap. 5 § miljöbalken, ska kunna bedrivas fortsatt i området samt att betesmarkerna ska förbli beteskraftiga på lång sikt. MÖD biföll delvis verksamhetsutövarnas överklagande och ändrade villkorens utformning.
MMD Vänersborg 2017-11-08 M 4037-16	Tillstånd enligt miljöbalken för stabilitetsförbättrande åtgärder i och	Trafikverket; fråga om påverkan på Natura 2000; frivilliga kompensations-åtgärder; villkor om	En fråga i målet var huruvida de sökta åtgärderna skulle påverka det närliggande Natura 2000-området Säreån nedre del. Trafikverket ansåg

	kring vattenområde, Partille kn, för att säkra bl.a. väg E20, pga. risk för erosion, skred och nedfallande träd	kompensations-utredning Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet.	inte att området skulle påverkas. MMD fann hur som helst att Natura 2000-tillstånd kunde ges, eftersom de ansökta åtgärderna inte bedömdes medföra otillåten påverkan på de livsmiljöer och de arter som skulle skyddas i Natura 2000-området, pga. de villkor och kompensationsåtgärder som föreskrevs. Trafikverket hade åtagit sig vissa frivilliga kompensationsåtgärder, bl.a. återplantering av träd och anläggande av nya kungsfiskarebon. Som kompensationsvillkor föreskrev MMD att Trafikverket innan tillståndet togs i anspråk skulle utreda och för tillsynsmyndigheten presentera möjliga och lämpliga kompensationsåtgärder för den påverkan på områdets naturvärden som ansökta åtgärder orsakade. Utredningen skulle avse åtgärder som låg inom och i anslutning till arbetsområdet och på mark som Trafikverket hade rådighet över. Domstolen uttalade att de inte såg någon laglig möjlighet att föreskriva om att vidta kompensationsåtgärder utanför detta område.
MÖD 2017:65 (2017-10-04 i mål M 6825-16)	Biotopskyddsdispens	Stenmur (147 m³ sten ungefär) <u>Kommentar:</u> Som det förstås skulle åtgärden ske inom den egna fastigheten.	Målet handlade om biotopskyddsdispens för borttagande av stenmur på åkermark för att kunna rationalisera odlingen av majs. MÖD fann att särskilda skäl fanns och gav dispens. Länsstyrelsen hade yrkat att kompensationsåtgärder skulle utföras ifall dispens gavs. Sökanden hade föreslagit att bygga upp en 90 m stenmur

			längs med ett dike i kanten av ett fält, vilket MÖD ansåg var skäligt och föreskrev ett villkor med den innebörden.
MÖD 2017-06-15 M 7284-16	Tillsyn (biotopskydd)	Allé; 2 kap. 8 § miljöbalken	Nedtagning av nio träd kompenserades med återplantering av nio träd. Länsstyrelsen Blekinge län hade förelagt Ronneby kommun att plantera 36 träd som kompensation för nio lindar som tagits ner utan dispens i en biotopskyddad allé. Domen överklagades till MMD och MÖD. MÖD konstaterar att det funnits grund att förelägga den kommun som tagit ned träd i en allé utan dispens att vidta kompensationsåtgärder. Bestämmelsen i 2 kap. 8 § miljöbalken innebär enligt domstolen en skyldighet att i efterhand reparera skador, antingen oförutsedda sådana eller sådana som uppstår utan att tillstånd eller dispens har sökts. När en åtgärd bedöms i efterhand ska utgångspunkten enligt domstolen vara att en verksamhetsutövare är skyldig att vidta samma eller motsvarande åtgärder som om prövningen hade skett i förväg. Föreläggande om kompensationsåtgärder kan då meddelas med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken. Vid bedömning av om krav på kompensation är motiverat ska nyttan av kompensationsåtgärden vägas in. Det finns inget krav på att arbetsföretaget ska göra en vinst för att kompensation ska kunna komma i fråga. Domstolen ansåg att kompensationens utformning i detta fall ska justeras så att färre grövre träd planteras i förhållande till vad som angavs

			i länsstyrelsens ursprungliga föreläggande.
MÖD 2017-06-12 M 10492-16	Biotopskyddsdispens	Igenläggning av dike; tvådelad provning	Efter överklagande av LST:s beslut att inte ge dispens, återförvisade MMD målet med anvisningen att LST borde bedöma om den ansökta dispensen ändå kunde medges med villkor om kompensationsåtgärd. Detta överklagades till MÖD, som ändrade MMD:s dom och uttalade: "Vid provning enligt miljöbalken av t.ex. artskyddsdispens har kompensationsåtgärder inte ansetts kunna föranleda att en annars förbjuden åtgärd blir tillåtlig (se t.ex. Mark- och miljödomstolens dom 2016-02-03 i mål M 2114-15). Det saknas anledning att bedöma en dispens från biotopskyddet annorlunda."
MÖD 2017-06-09 M 10180-15	Tillsyn Vattenkraftverk i Österdalälven	Vattenkraftverk; fiskvägar; alfagaller; delegation	Kompensation för skada på harr nedströms ett kraftverk. MÖD ändrade MMD:s dom så att fiskpassager, vars utformning och placering mark- och miljödomstolen delegerat till tillsynsmyndigheten, nu i stället bestämdes i domen, något som parterna var överens om. Man föreskrev dock att vissa justeringar fick ske i samråd med tillsynsmyndigheten, och delegerade i domen en motsvarande beslutanderätt till tillsynsmyndigheten. Sökandebolagen (4 st.) fick även kostnadsfördelning dem emellan fastställd.
MMD Nacka 2016-12-20 M 4584-16	Biotopskyddsdispens	Allé; ansökan om nedtagning av fyra lönnar	Ansökan gällde dispens från biotopskyddet för nedtagning av fyra lönnar i en allé. LST gav dispens för nedtagning av ett träd, med villkor om återplantering av en lönn, dvs. av samma sort. Efter

			överklagande till MMD ändrades dispensen till att gälla fyra träd. Villkoret enligt 16 kap. 9 § miljöbalken ändrades så att återplantering skulle ske med fyra träd, av antingen lönn eller ek.
MÖD 2016-11-17 M 3129-16	Tillstånd till fortsatt och utökad verksamhet vid kalkstenstäkt i Skövde kn.	Täkt; kalksten; ingen påverkan på bevarandestatus; ej krav på dispens från artskyddsF; åkergröda; gulspärv; kungsfågel; grundvatten-sänkning; tillstånd enl. 7 kap. 28b § miljöbalken (Natura 2000); omledning av bäck <u>Kommentar:</u> Bedömningen gällde just påverkan på riksintressen, där åtgärder kan leda till att verksamheten i slutändan inte kommer att medföra påtaglig skada på riksintresset.	Målet handlade om ett kalkbrott i Skövde. Bolaget hade åtagit sig att bevara och återskapa värden för natur och friluftsliv. MÖD meddelade på denna punkt liksom MMD villkor i enlighet med vad bolaget åtagit sig, de uttalade i domskälen att det inte förelåg skäl att meddela särskilda kompensationsåtgärder. MÖD angav i sina domskäl, angående påverkan på riksintressen, att ett åtagande att bevara och restaurera andra näraliggande områden så att deras karaktär bibehålls eller nya tillskapas har i praxis anförts som en omständighet som beaktats vid bedömningen (jfr MÖD 2006:48, MÖD 2006:49 och MÖD 2010:38). MMD gav tillstånd även till att omleda en bäck och biotopskyddsdispens för ökad vattenföring i nya bäckfåran.
MÖD 2016-10-18 M 4160-15	Ändringstillstånd till gruva i Leveäniemi, Svappavaara i Kiruna kn.	Gruva; avverkning; omhändertagande av äldre och döda träd; genomförandeplan i samråd med LST och sameby Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet. Villkoret finns i MMD:s dom och överklagades inte.	Målet gällde en ansökan om ändringstillstånd för fullskalig brytning samt krossning och sovring av järnmalm från Leveäniemi dagbrott. LST ställde krav på kompensationsåtgärder och bolaget föreslog vissa åtgärder. Domstolen konstaterade att verksamheten skulle innebära att ny orörd mark togs i anspråk, vilket skulle leda till påverkan på naturmiljön (direkt av ca 27 ha med höga naturvärden). Utan att göra någon närmare bedömning av frågan konstaterade MMD att

			bolagets föreslagna villkor är lämpligt. Villkoret innebar att bolaget, vid avverkning, skulle samla in levande och döda naturvärdesträd i syfte att förstärka naturvärden i något eller några närliggande skogsområden. Arbetet skulle göras i samråd med LST och berörd sameby. Villkoret var inte en fråga som överklagades till MÖD.
MMD Växjö 2016-10-07 M 4834-15	Tillstånd för anläggning och drift av fyra sjö- och markkablar (132 kV elkablar) i Öresund mellan Helsingborg och Helsingör	Ersättning av bef. sjö- och markkablar; kompensations-åtgärder inte befogade; påverkan på tumlaren (fridlyst); ålgräsängar	MMD bedömde att underlaget inte gav stöd för att tumlaren skulle störas av buller. LST hade yrkat på kompensationsåtgärder i form av flytt av ålgräset till annan plats. MMD uttalade att ett sådant krav endast borde bli aktuellt om intrånget på arten blir betydande. Domstolen bedömde att påverkan skulle bli ytterst temporär och begränsad, varför kompensation för ingreppet inte bedömdes behövas.
MMD Vänersborg 2016-09-09 M 108-15	Tillstånd till upprustning och förtätning av småbåtshamn (förlängd vågbrytare, muddring m.m.), Kungälvskn	Fiskeavgift; fråga om hur skada på fisk skulle bedömas; skälighetsbedömning Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet.	Målet handlade om upprustning av en småbåtshamn, innebärande bl.a. muddring som skulle påverka ca 1 ha bottenyta. Frågan var om fiskeavgift skulle beräknas utifrån den skada det innebar att områden inte längre producerade uppväxande individer av viktiga arter eller fiskbiomassa av kommersiellt viktiga arter. Sökanden hade hävdat att skada endast skulle uppstå för plattfiskyngel. MMD konstaterade att en fiskeavgift kan beräknas på olika sätt. Att exakt beräkna avgiften är omöjligt och därför gjorde domstolen en skälighetsbedömning. Enligt domstolens bedömning skulle fiskeavgiften fastställas till 50

			000 kr, vilken i första hand skulle användas för åtgärder i Lökebergs Kiles vattenområde, t.ex. i form av återplantering av ålgräs.
MMD Vänersborg 2016-07-14 M 4003-15	Tillstånd att anlägga kaj (320 m x 12 m), Karlstad kn.	Vattenverksamhet; kaj; vasslätter eller fiskeavgift; konkreta åtgärder är bättre än fiskeavgift	Kommunen hade ansökt om tillstånd för kajanläggning och hade föreslagit att återkommande vasslätter skulle ske i angränsande strandområden. Länsstyrelsen motsatte sig förslaget (eftersom man inte ansåg att det var en kompensationsåtgärd), ifrågasatte naturvårdsnyttan och yrkade att en fiskeavgift skulle erläggas istället. MMD ansåg att det generellt sett var bättre att vidta konkreta åtgärder om så är möjligt än att erlagga fiskeavgift. Även om vasslätter i området möjligen skulle kunna bli aktuellt även om de ansökta åtgärderna inte hade utförts, ansåg domstolen det lämpligt att i det här fallet föreskriva ett villkor om vasslätter istället för en fiskeavgift. Detta med hänsyn till att Fiskeutredningsgruppen, så som sakkunniga inom området, i sin utredning funnit att det i första hand borde ske vasslätter för att upprätthålla en mer varierad biotop som kompensation för fiskeskadan. Villkoret blev således att återkommande vasslätter skulle genomföras i angränsande strandområden. En skötselplan för detta skulle tas fram i samråd med Karlstads kommuns Natur- och parkenhet samt Länsstyrelsen Värmland.
MMD Vänersborg 2016-07-06	Strandskyddsdispens och tillstånd enligt	Tillsyn; strandskydd; naturreservat; obligatorisk	En sjöbod, altan och trappa hade uppförts utan strandskyddsdispens och

M 1625-15	reservatsföreskrifter för sjöbod, altan och trappa samt rivningsföreläggande	kompensation enligt 7 kap. 7 § miljöbalken för intrånget i naturvårdet	tillstånd enligt reservatsföreskrifter. LST hade utfärdat ett rivningsföreläggande. MMD prövade om det fanns förutsättningar att ge dispens, dels från strandskyddet, dels från reservatsföreskrifterna. I förhållande till reservatsföreskrifterna prövade domstolen om det fanns skäl att ge dispens från reservatsföreskrifterna för åtgärderna som var förbjudna utan tillstånd. MMD fann sammantaget att sjöboden kunde tillåtas, däremot bedömdes att altanen och trappan skulle göras mindre för att motsvara vad som funnits på platsen tidigare. Domstolen prövade frågan om obligatorisk kompensation enligt 7 kap. 7 § miljöbalken för intrånget i naturvårdet, de bedömde att det inte skett något intrång av betydelse i naturvårdet, varför kompensation därmed inte krävdes.
MMD Växjö 2016-06-14 M 4128-15	Tillsyn över utförd vattenverksamhet (markavvattning och dikning)	Markavvattning; dikning	Målet gällde markavvattning i skogsområde som hade utförts. Fastighetsägaren hävdade att det var fråga om skyddsdikning. Eftersom åtgärderna redan var utförda bedömde LST att det var lämpligast i det här fallet att ålägga fastighetsägaren en fiskeavgift på 20 000 kr istället för återställande eftersom det bedömdes medföra större miljönytta. Fastighetsägaren överklagade beslutet om fiskeavgift till MMD. MMD instämde i LST:s bedömning att det inte var miljömässigt motiverat att förelägga om återställning eftersom eventuella skador av dikesrensningen redan skett.

			Det var därför lämpligt att ålägga fastighetsägaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket. Mot bakgrund av att åtgärderna varit av begränsad omfattning och inga faktiska skador på fisket kunnat konstateras, ansåg domstolen dock att det var motiverat att sätta ned den särskilda fiskeavgiften till 10 000 kr.
MÖD 2016-02-03 M 2114-15	Artskydds-dispens	Vattensalamander (fridlyst); detaljplan; tvådelad prövning; 4 och 14 §§ artskyddsförordningen; dispens	Frågan att bedöma var om genomförande av en detaljplan som innebar schaktnings- och byggnadsåtgärder riskerade att påverka fortplantnings- och viloplatser för större vattensalamander, dvs. om dispens krävdes eller inte. MÖD bedömde att dispens inte krävdes (till skillnad mot LST och MMD), de konstaterade samtidigt att kompensationsåtgärder inte kan föranleda bedömningen att en annars förbjuden åtgärd blir tillåtlig (s. 15). Dispensen hade av LST förenats med vissa villkor.
MÖD 2016:1 (MÖD 2016-01-25, M 11317-14)	Tillstånd till befintlig och utökad täktverksamhet (kalk), Klinthagen i Gotlands kn.	Behov eller ej av dispens från artskyddsförordningen, täktverksamhet; skyddsåtgärder <u>Kommentar:</u> Målet visar på svårigheten att dra gränsen mellan skyddsåtgärder och kompensationsåtgärder.	Bolaget hade åtagit sig att vidta särskilda skötsel- och restaureringsåtgärder i syfte att förbättra habitat för en viss fjärilsart, ca 2 km från nybrytsområdet. Det bedömdes inte vara meningsfullt att vidta åtgärder i direkt anslutning till nybrytsområdet. MÖD resonerade så här kring dispensplikten: Verksamheten innebär en risk för att individer av fjärilsarterna dödas och störs. I fråga om verksamheter där syftet uppenbart är ett annat än att döda eller störa djurarter är det rimligt att det krävs en risk för påverkan på den skyddade artens

			bevarandestatus i området för att utlösa förbuden i 4 § 1 och 2 artskyddsförordningen. Detta synsätt överensstämmer även med vad kommissionen anför i sitt vägledningsdokument (till artskyddet i art- och habitatdir.). Den norra delen av nybrytsområdet är till ytan relativt begränsat och bolagets utredning visar att arternas förekomst där endast utgör en liten del av populationen inom kärnområdet. De individer av arten som riskerar att dödas eller störas till följd av en exploatering av området kan inte antas medföra någon beaktansvärd risk för påverkan på fjärilsarternas bevarandestatus inom populationen på nordöstra Gotland och inte heller på arternas bevarandestatus inom boreal region. Verksamheten är därmed inte förbjuden enligt 4 § 1 eller 2 artskyddsförordningen. En exploatering av området skulle dock innebära att fjärilsarternas tillgång till platser för fortplantning inom kärnområdet minskar och är därmed att anse som en sådan skada på fortplantningsområden som är förbjuden enligt 4 § 4 artskyddsförordningen. Det innebär att verksamheten kräver dispens om det inte är möjligt att föreskriva om skyddsåtgärder för att undvika att täktverksamheten kommer i konflikt med förbudet i 4 § 4 artskyddsförordningen. MÖD uttalade att det bör vara möjligt att som skyddsåtgärd betrakta en åtgärd som i och för sig inte vidtas i direkt anslutning till den plats som exploateras, men som vidtas i anslutning till en plats för

			fortplantning inom området för den lokala populationen. Det väsentliga var att det efter en exploatering av nybrytsområdet fortfarande skulle finnas tillgång till platser för fortplantning inom "kärnområdet" (på nordöstra Gotland) som var av minst samma storlek och kvalitet. Ett sådant synsätt ansåg MÖD stämma överens med art- och habitatdirektivets övergripande syfte om biologisk mångfald och att återställa en gynnsam bevarandestatus för populationer av arter av vilda djur och växter. Skyddsvillkoren om skötselåtgärder som MÖD beslutade om innebar att frågan om artskyddsdispens inte aktualiserades (som därför upphävdes).
MÖD 2015-12-04 M 11838-14	Tillstånd till grundvattenbortledning för byggande och drift av E4 Förbifart Stockholm	Uppskjuten fråga; utredningsvillkor Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet.	I mål som avsåg grundvattenbortledning i samband med byggande av en vägtunnel (del av Förbifart Stockholm) framhöll MÖD att vid prövning av ett mål om tillstånd till vattenverksamhet är det inte bara den påverkan som själva vattenverksamheten ger upphov till som ska beaktas utan även andra relevanta miljökonsekvenser av verksamheten (se bl.a. MÖD 2007:50 och MÖD 2010:9). I det här fallet behövde verksamheten utöver tillstånd till vattenverksamhet även tillstånd och dispens från naturreservatsföreskrifter. Vid bedömningen av intrången i de allmänna intressena vid tillämpningen av 16 kap. 9 § miljöbalken bedömde domstolen att det fanns skäl att beakta såväl påverkan genom

			grundvattenbortledningen som störningar som var relaterade till arbetet vid tunneldrivningen. Detta trots att verksamhetsutövaren redan hade förpliktats att utföra kompensationsåtgärder i tidigare beslut avseende reservaten. Domstolen framhöll att det var fråga om parallella avgöranden och att det inte förelåg hinder mot att även i detta mål besluta om kompensationsåtgärder. MÖD fann att det fanns behov av att utreda kompensationsfrågan vidare innan det är möjligt att slutligt ta ställning till om och i sådana fall vilka åtgärder som ska vidtas. Frågan om kompensationsåtgärder sköts därför upp under en provotid. Trafikverket skulle under provotiden utreda möjligheten att öka vattenflödet två vattendrag och de miljömässiga och kostnadsmässiga konsekvenserna av åtgärderna. Utredningen tillsammans med slutliga förslag på kompensationsåtgärder skulle lämnas till MMD senast ett år efter det att avgörandet har vunnit laga kraft. MÖD konstaterade också i domen att man i ett mål om tillstånd enligt miljöbalken inte kan besluta om att ett natur- eller kulturresevat ska inrättas eller utvidgas.
MMD Vänersborg 2015-11-24 M 4523-13	Tillstånd till hamn- och vattenverksamhet i Göteborg	Fiskeavgift utöver villkor om kompensation; osäkerhet i samband med reglering av kompensationsåtgärder;	I en dom angående tillstånd till hamn- och vattenverksamhet konstaterade MMD att den aktuella verksamheten skulle medföra skada på biotoper som var värdefulla för fisk. Frågan om kompensation sattes på provotid. Den

		hamnverksamhet; vattenverksamhet Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet.	aktuella metoden för kompensation att sätta ut ålgräs var i det närmaste oprövad under de förhållanden och i den omfattningen som var aktuella i målet. Metoden hade endast utförts i forskningsskala. Verksamhetsutövaren skulle under denna tid utföra åtgärder för att kompensera för förlusten. De vidtagna åtgärderna och resultatet av dessa skulle redovisas till domstolen. Domstolen konstaterade att om resultatet av åtgärderna blir lyckosamt behövs ingen fiskeavgift. Att frågan om fiskeavgift ska avgöras slutligt efter prövotiden.
MÖD 2015-09-08 M 956-15	Biotopskyddsdispens	Allé; biotop som anlagts som kompensation omfattas av biotopskydd	Målet gällde dispens från biotopskyddet för fällning av träd i en allé som bestod av 13 träd. Verksamhetsutövaren hade ansökt om fällning av tolv träd och hade fått dispens för elva av dessa eftersom de utgjorde en trafiksäkerhetsrisk och för att möjliggöra plantering av en ny allé på säkert avstånd från en väg. LST hade förenat dispensbeslutet med krav på återplantering av nedtagna träd för att kompensera den negativa påverkan. I MÖD var det fråga om huruvida även det tolfte trädet fick tas ned. MÖD konstaterade att det var en allé om omfattades av det generella biotopskyddet. Av bilaga 1 till FOM framgår att med allé avses lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd. Kravet enligt 16 kap. 9 § miljöbalken på

			återplantering måste enligt domstolens mening innebära att de alléträd som nyplanteras omfattas av samma biotopskydd som de alléträd de ersätter. Detta innebär att det träd som prövningen gällde skulle komma att ingå i en allé för vilken biotopskydd gällde även efter nedtagning av de träd för vilka dispens hade lämnats.
MÖD 2015-06-26 M 11172-14	Tillsyn avseende utförd muddring, Nynäshamns kn.	Möjligheter att ställa krav på kompensation även inom ramen för tillsyn av olovlig vattenverksamhet med stöd av 11 kap. 8 § miljöbalken	Muddring hade skett utan tillstånd eller föregående anmälan. Sportfiskarna, som anmält tillsynsärendet till LST, hade krävt att tillsynsmyndigheten skulle förelägga verksamhetsutövaren att söka tillstånd till vattenverksamhet i efterhand, så att lämpliga kompensationsåtgärder kunde fastställas. LST hade beslutat att inte vidta någon åtgärd med motiveringen att det inte var miljömässigt motiverat att kräva återställande av bottennivåerna. MMD avslag Sportfiskarnas överklagande och domen överklagades till MÖD. MÖD konstaterade att bestämmelsen om skyldighet att vidta fiskefrämjande åtgärder i 11 kap. 8 § miljöbalken inte endast är tillämplig vid tillståndsprövning utan även kan aktualiseras i ett anmälningsärende (med hänvisning till prop. 2004/05:129 s. 93). Det finns inget som hindrar att fiskefrämjande åtgärder, om vattenverksamhet bedrivits utan erforderligt tillstånd, fastställs vid en tillståndsprövning i efterhand. Sådana åtgärder bör enligt MÖD:s mening även kunna föreläggas en

			verksamhetsutövare inom ramen för tillsynen om en anmälningsskyldig verksamhet har utförts utan föregående anmälan (jfr MÖD 2014:38). Detsamma gäller i fråga om särskilda fiskeavgifter (se prop. 2004/05:129 s. 74 och 100). Eftersom det var fråga om muddring och det inte fanns någon vattenanläggning som krävde tillstånd för sitt fortsatta bestånd, fanns det enligt MÖD inte behov av att i efterhand reglera verksamheten för att fastställa villkor om försiktighetsmått för arbetets utförande. MÖD konstaterade dock att det inte framgick om LST hade övervägt möjligheten att förelägga verksamhetsutövaren att vidta fiskefrämjande åtgärder, i det aktuella vattenområdet eller i angränsande vattenområden, alternativt betala en särskild fiskeavgift. Därför återförvisade MÖD ärendet till LST för fortsatt handläggning.
MMD Nacka 2015-03-18 M 6133-14	Biotopskydds- dispens	Allé; krav på återplantering av träd (12 mot 12)	MMD konstaterade att man ska göra en skälighetsbedömning vid bedömningen av compensation enligt 16 kap. 9 § miljöbalken. Vid nedtagning av en hel allé bedömdes det som skäligt att återplantering skulle ske av lika många träd. Domstolen betonade att syftet med allén då inte skulle gå förlorat.
MÖD 2015- 01-14 M 1939-14	Fiskeavgift vid tillstånd till verksamhet vid kärnkraftverk	Fiskeavgift; skadans omfattning är osäker	I målet var det fråga om vilket belopp som skulle fastställas som årlig fiskeavgift till följd av ett ökat kylvattenintag vid kärnkraftverk (6 kap. 5 § lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet). Domstolen konstaterade att det fanns en viss osäkerhet i

			beräkningarna av den maximala fiskeskadan men ansåg ändå att fiskeskadan skulle kompenseras. Mot bakgrund av den ansträngda situationen för Kattegattorsken och med hänsyn till svårigheten att räkna fram ett belopp för att kompensera för fiskeskadan ansåg domstolen att Havs- och vattenmyndighetens beräkningar fick godtas.
MMD Umeå 2014-10-03 M 3093-12 (Se även 2013-07-03 i M 595-12, Mertainen)	Tillstånd till gruva i Kiruna (Aitik)	Långsiktigt säkerställande av kompensations-områden Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorens exakta utformning i det här fallet.	I ett ärende angående tillstånd till gruvanläggning utformades villkor om compensation så att avtal mellan bolaget och markägaren om att avsätta och skydda ett angivet område skulle upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten och vara undertecknat sex månader från lagkraftvunnet tillstånd. Inskrivning skulle göras i Lantmäteriets fastighetsregister. Skötselplan för området skulle enligt villkor lämnas in till tillsynsmyndigheten vid samma tidpunkt. Domstolen överlät med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken till tillsynsmyndigheten att vid behov närmare besluta om kompensationsåtgärdernas utförande samt om uppföljning och kontroll. Detta omfattade att besluta om kompensationsområdets utbredning och utformning samt skötselplanernas och naturvärdesinventeringarnas utförande.
MMD Vänersborg 2014-09-15 M 2557-13	Tillstånd till vattenverksamhet för ny bro över Göta älv och utrivning av bef. Götaälvsbro vid Lilla Brommen, Göteborgs kn.	Utredningsvillkor om påverkan på fiskebeståndet <u>Kommentar:</u> Domen verkar sakna motivering till valet av utformning av villkoret. Ev. otydligheter saknar	Domstolen sköt upp frågan om fiskekompensation. Compensation i övrigt beslutades enligt vad som angetts i miljökonsekvensbeskrivningen som en del av det allmänna villkoret.

		därför förklaring. Vilken sorts kompensation som ska utges framgår t.ex. inte.	
MÖD 2014-06-18 M 7307-13 och M 11820-13	Tillstånd till gruva i Kiruna kn.	Gruva; tvådelad prövning; tillåtlighet; Natura 2000; kompensation enl. 16 kap. 9 § miljöbalken	Frågan var om en gruva skulle tillåtas, där delar av verksamhetsområdet utgjordes av barrnaturskog med mycket höga naturvärden. MMD beslutade om tillstånd och föreskrev att sökanden skulle utföra kompensationsåtgärder för den förlust av naturvärden och skyddsvärda arter som verksamheten skulle medföra. MÖD delade underrättens bedömning att verksamheten kunde tillåtas men konstaterade samtidigt att "kompensationsåtgärderna inte kan göras till en förutsättning för att bevilja tillstånd för verksamheten ... ". Eftersom det var tillåtligheten, och inte kompensationsvillkoret, som överklagats, ansåg MÖD att kompensationsåtgärderna föll utanför dess prövning. Villkoret stod alltså fast.
EU-domstolens dom den 15 maj 2014 i mål C-251/12 T.C. Briels m.fl. mot Minister van Infrastructuur en Milieu (Briels-fallet)	Kompensation vid prövning mot art. 6.3 i art- och habitatdirektivet vid utvidgning av motorväg	Blåtåtelängar; Natura 2000; tvådelad prövning; skyddsåtgärder eller kompensationsåtgärder	Målet handlade om breddning av en motorväg i Nederländerna som skulle påverka ett särskilt bevarandeområde (Natura 2000-område) för en icke prioriterad livsmiljötyp, blåtåtelängar (naturtyp i bilaga I till art- och habitatdirektivet). Frågan i målet var om skapandet av nya blåtåtelängar på annan plats i Natura 2000-området för att ersätta eller förstärka de områden som skulle påverkas av kvävenedfall av projektet kunde ses som skyddsåtgärder och därmed tas med i bedömningen av projektets tillåtlighet enligt huvudregeln. Domstolen tyckte att det var

			för generöst att se det som skyddsåtgärder. Domstolen framhöll att åtgärder som utförs för att kompensera för ett projekts negativa konsekvenser inte kan beaktas i samband med bedömningen av projektets konsekvenser i den mening som avses i artikel 6.3, dvs. vid bedömning av om en verksamhet eller åtgärd kommer att skada ett Natura 2000-område. Domstolen konstaterade att syftet med kompensationsåtgärderna i målet inte var att undvika eller minska de negativa konsekvenserna av projektet utan att kompensera (senare och på annan plats) för de negativa konsekvenserna som kommer uppstå. Kompensationsåtgärder kan därför inte anses garantera att området inte kommer att ta skada av projektet. Domstolen framhöll även att det i allmänhet endast med svårighet går att förutse de eventuella positiva effekterna av en framtida anläggning av ett nytt habitat som är tänkt att kompensera för förlust av en befintlig livsmiljö.
MÖD 2014:15 (2014-03-07 i mål M 9888-12)	Lagligförklaring + tillstånd till vattenverksamhet Örebro kn.	Fiskvägar; minimitappning <u>Kommentar:</u> Innehåller en bra genomgång av innebörden av och utrymmet i 11 kap. 8 § miljöbalken (s. 24f.)	Vandringshinder hade funnits sedan 1800-talet. Domstolen prövade huruvida passager skulle anläggas trots att det nedströms kraftverket fanns befintliga vandringshinder. Domstolen hänvisade i domen till miljökvalitetsnormerna och gjorde en bedömning mellan nytta och kostnad. MÖD fann slutligen att anläggande av fiskvägar och minimitappning är etablerade åtgärder för att bevara och förbättra ekologisk status i ett vattendrag.
MMD Nacka 2014-02-21	Utförande av dammsäkerhets-höjande åtgärder	Natura 2000-tillstånd, villkor om dialog med länsstyrelsen	Målet gällde dammsäkerhetshöjande åtgärder så att anläggningen

M 4645-11	på ett vattenkraftverks dammar i Dalälven (Untra)	Se handläggarstödet villkorsavsnitt för villkorets formulering. <u>Kommentar:</u> Eftersom kompensationen i Natura 2000-tillstånd i det här fallet var en förutsättning för att tillståndet gavs, går det i efterhand argumentera för att villkoret har en "självständig betydelse" för tillståndet, och därmed inte lämpat sig för delegation.	skulle klara av att släppa fram dimensionerade flöden med de säkerhetskrav som ställts på verksamheten. Natura 2000-tillstånd krävdes för arbeten. Eftersom man inte föreslagit några kompensationsåtgärder valde domstolen att föreskriva ett villkor om att bolaget och länsstyrelsen skulle föra en dialog kring frågan om kompensation, som en lämplig väg framåt. Om frågan inte skulle lösas genom dialog fick den hänvisas till MMD för avgörande. Dock lämnades tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken "under förutsättning att" bolaget vidtog kompensationsåtgärderna som denna dialog skulle utmynna i.
NJA 2010 s 516 (2010-11-18 i mål T 1356-08)	Tillstånd till miljöfarlig verksamhet, Torslanda, Göteborg	Villkor gällande kemikaliehantering; tillverkning av motorfordon m.m.	Villkor ska vara ändamålsenliga, rättssäkra och möjliga att följa upp inom ramen för tillsynen. Detta beror på de sanktioner som följer av en överträdelse av villkor i ett tillstånd.
MÖD 2006:44	Tillstånd till anläggande av järnvägsbro	Natura 2000; Botniabanan; 7 kap. 29 § miljöbalken; kompensationens funktion är viktigare än dess areal	I ett ärende där omfattningen på kompensationen för skada på ett Natura 2000-område enligt fågeldirektivet skulle fastställas framhöll MÖD att det krävs att kompensationsåtgärderna med marginal – såväl vad gäller funktion som areal – uppväger det intrång som verksamheten kan tänkas medföra. Domstolen fastslog även att funktionen av kompensationen ska tillmätas större vikt än arealen. I målet var det fråga om byggande av järnväg genom ett Natura 2000-område. Domstolen framhöll att åtgärderna för att fylla sin funktion som kompensation i huvudsak skulle vara

			genomförda redan när intrånget i Natura 2000-området ägde rum. I detta fall var de förväntade störningarna i huvudsak kopplade till trafiken på banan, och domstolen bedömde därför att det var tillräckligt att kräva att kompensationsåtgärderna skulle vara genomförda vid tidpunkten när anläggningen togs i drift.
MÖD 2002:80 MÖD 2005:5	Tillstånd till reningsverk resp. tillstånd till kassodling av lax	Skyddsåtgärder/ försiktighetsmått (2 kap. 3 § miljöbalken) eller kompensation (16 kap. 9 § miljöbalken); Avstånd mellan verksamhet och åtgärd	I MÖD 2002:80 var det fråga om ett tillstånd för ett reningsverk skulle förenas med krav på anläggande av en våtmark för att uppnå en fosforreducerande effekt. Domstolen upphävde villkoret med hänvisning till att våtmarkens fosforreducerande effekt skulle vara mycket begränsad och fördelarna för miljön små. Våtmarken skulle placeras i närområdet och man använder begreppen skyddsåtgärder och försiktighetsmått. Motsatt bedömning gjordes i MÖD 2005:5. Där var det fråga om tillstånd till kassodling av regnbågslax skulle förenas med skyldighet att utföra kompensationsåtgärder genom anläggande av våtmarker. Där konstaterade domstolen att verksamhetens bidrag till den totala tillförda mängden fosfor till recipienten skulle bli betydande. Domstolen konstaterade att nyttan av våtmarkerna fick stöd av ett yttrande från Statens lantbruksuniversitet. Tillståndet förenades med ett villkor att anlägga våtmarker med en viss kapacitet att reducera kväve. Våtmarken skulle placeras på ett större avstånd från fiskodlingen.

MMD Vänersborg 2002-10-31 M 258-01	Tillträde enligt 28 kap. 2 § miljöbalken		I en dom från MMD vid Vänersborgs tingsrätt konstateras att bestämmelsen i 28 kap. 2 § miljöbalken inte ger bestående rätt att ha kvar anläggning eller vidmakthålla åtgärder som utförts på annans fastighet.

**Miljösamverkan
Sverige**

www.miljosamverkansverige.se

Länsstyrelserna